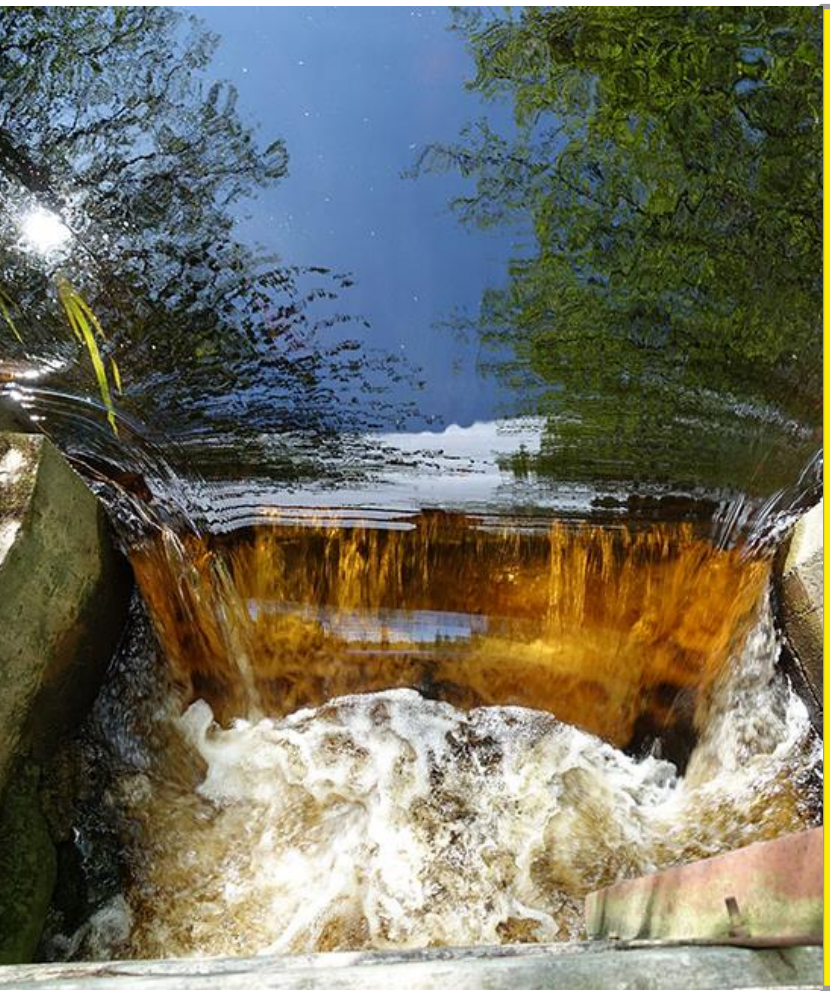

Kilaåns avrinnings-område

Kulturhistorisk inventering

Rapport 2021:12

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Titel: Kilaåns avrinningsområde.
Utgiven av: Länsstyrelsen i Södermanlands län
Utgivningsår: 2021
Författare: Anna Ulfhielm
Foto: Anna Ulfhielm
Diarienr: 431-1750-2021
Rapportnr: 2021:12
ISSN-nr 14000792

Rapporten finns på: www.lansstyrelsen.se/sodermanland/publikationer

Eller kan beställas hos
Länsstyrelsen i Södermanlands län
611 86 Nyköping
Tel: 010-223 40 00

Innehållsförteckning

Sammanfattning 6
Uppdraget 7
Bakgrund och syfte 7
Metod och genomförande 7
Lagar 8
Kilaåns avrinningsområde 8
Resultat 10
Analys inför fortsatta studier 12
1 Simonstorp 14
2 Sågarstugan – Sågaretorpet 17
3 Edet 19
4 Dammhult 21
5 Åtorp – Skogsby – Svanstad 25
6 Åbo – Sågartorp 28
7 Bråten 29
8 Kråkvasken 30
9 Stavsjö bruk 32
10 Ålsjön: Ålsjödammsudden 42
11 Virlången: Åmundstorp 43
12 Viråkärret: Gamla kvarnen 46
13 Virån: Virå Övre Hammare 49
14 Virån: Virå Nedre Hammare 53
15 Virån: Spikbruket 58
16 Ålbergaån: Ålberga bruk, övre 62
17 Ålbergaån: Ålberga bruk, nedre 69
18 Vretaån: Ramundsbäcks naturreservat 77
19 Vretaån: Vreta 79
20 Kilaån: delen Virby – Hässelby 83
21 Gammelsta – Rogsta 86
22 Kilaån: delen Hansjön – sjön Erkan 89
23 Kvarnsjön: Kvarntorp 94
24 Rinkebysjön: Gerhardsberg – Harvetorps kvarn 96
25 Kilaån: delen Berga – Palstorp 100
26 Fadaån: Fada 103
27 Fågelhyttan 109
28 Pilthyttan 111

29 Gälkhyttan 116
30 Hytta på Palstorps/Svalstas ägor 119
31 Kilaån: delen Backa – Stadsfjärden 122
Bilaga 1 127

Sammanfattning

Projektet omfattade två områden och resultatet presenteras i två rapporter, denna rapport som handlar om Kilaåns avrinningsområde och rapporten om Trosaåns avrinningsområde, se Länsstyrelsen i Södermanlands län Rapport 2021:13. Uppdraget innebar att göra ett översiktligt underlag för kulturmiljön som täcker båda avrinningsområdena. Kilaån omfattades av hela avrinningsområdet inom Södermanlands och Östergötlands län. Trosaån omfattades av avrinningsområdet inom Södermanlands län och marginellt för anslutande del som ligger inom Stockholms län.

Tyngdpunkten lades på de historiska kartorna med terrängskuggningskartan som ett komplement då det är möjligt att se många lämningar på den kartan. Prioriteringen har legat på områdets kulturhistoria såsom lämningar efter äldre bruksmiljöer, kvarnar och sågar.

Sammanlagt har 31 områden markerats. Av dessa ligger 25 i Södermanlands län, områdena 1, 2, 3 och 4 ligger i Östergötlands län och områdena 5 och 7 ligger både i Södermanlands län och Östergötlands län. Områdenas karaktär varierar både till storlek och innehåll.

I skogsområdet Kolmården har Stavsjö bruk, Virå bruk och Ålberga bruk legat. I Stavsjö har funnits borrverk och masugn. Virå bruk bestod av övre hammaren, nedre hammaren och spikbruket. Även Ålberga var uppdelad i övre och nedre hammaren. Alla tre bruk har haft egna kvarnar och sågar. Etableringen på de tre orterna skede under 1600-talet och nedläggningen skedde under 1800-talets andra hälft. Inom Tunabergs bergslag låg Fågelhyttan, Gälkhyttan och Pilthyttan, tre kopparhyttor som var i bruk under medeltiden.

Elva kvarnar och nio sågar har funnits inom området. Det finns skriftliga belägg från 1300-talet för några av dem. Inom Kilaåns avrinningsområde registrerades 32 dammvallar. Det finns fler dammvallar men de anses vara yngre och har därför inte registrerats.

Fiske har förekommit i Kilaån, där de flesta byar inom närområdet har haft fiskerätt. Det finns medeltida skrifter som visar att inte alla gårdar/byar hade rätt att fiska i Kilaån.

Platser där broar finns och funnits under flera hundra år är också intressanta områden i och med att människor har färdats över vattendraget. En bro är registrerad i Fornsök men det finns betydligt fler platser som är intressant ur denna aspekt. Det finns flera broar med namn utsatta på de äldre kartorna.

De utpekade kulturhistoriska områdena är endast översiktligt inventerade både i fält och byråmässigt. För att kompletta kunskapsunderlag ska kunna upprättas avseende kulturmiljön krävs fortsatta studier.

Uppdraget

Det finns ett stort behov av en översiktlig kulturhistorisk inventering utmed vattendrag inom Kilaåns och Trosaåns avrinningsområden. Denna rapport handlar om Kilaåns avrinningsområde, för Trosaåns avrinningsområde se Länsstyrelsen i Södermanlands län Rapport 2021:13. Uppdraget genomförs inom projektet LIFE IP Rich Waters som berör Norra Östersjöns vattendistrikt.

Bakgrund och syfte

Inför åtgärder i Kilaån och Trosaån avseende vandringshinder för vattenlevande organismer (konnektivitet) och arbeten i samband med Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraft (NAP) finns det behov av att ta fram översiktliga underlag för kulturmiljön som täcker hela avrinningsområdena. Materialet ska också kunna användas för andra typer av vattenrelaterade åtgärder/arbeten i och utmed vattendrag.

För Kilaån omfattas hela avrinningsområdet inom Södermanlands och Östergötlands län. För Trosaån omfattas avrinningsområdet inom Södermanlands län och marginellt för anslutande del som ligger inom Stockholms län. Syftet med den översiktliga kulturhistoriska inventeringen inom dessa två avrinningsområden är att översiktligt få fram kunskap om de kulturhistoriska miljöer och vad de består av.

Metod och genomförande

Behovet av en uppdatering av de kulturhistoriska värdena är stort inom flera områden. Senast en stor fornminnesinventering utfördes var i början av 1980-talet. Sedan dess har bland annat fornlämningsbegreppet förändrats och lagen heter numer kulturmiljölagen (KML) och där har exempelvis ålderskriteriet tillkommit år1850.

Uppdraget omfattade en genomgång av registrerade kulturhistoriska komponenter (Kulturmiljöregistret/Fornsök och Skogens pärlor) samt kulturhistoriskt värdefull bebyggelse (Bebyggelseregistret, kommunala/regionala kulturmiljöprogram) utmed vattendrag inom avrinningsområdena i syfte att i detta material identifiera kulturmiljöer som dels kan vara sammansatta av olika typer av komponenter (kulturhistoriska lämningar och bebyggelse). Uppdraget är att visa var kulturmiljöerna finns.

Tanken var att genomförandet skulle bygga på dels en byråinventering (arkiv- och kartstudier, genomgång av relevant litteratur samt kommunala/regionala kulturmiljöprogram), dels en fältinventering följt av rapportsammanställning. Då arkiv och bibliotek inte var öppna när projektet började på grund av restriktionerna för covid-19 fick den delen vänta. De historiska kartorna från lantmäteriet kom att styra stora delar av upplägget istället. Även terrängskuggningskartan var av stor hjälp. Kartan är en höjdmodell där skiktet innehåller en rasterbild i gråskala som tagits fram genom att en höjdmodell belysts med simulerande belysningskälla (lantmateriet.se). Kartan är värdefull då det ofta går att byråmässigt se om det finns något av intresse kvar på platsen. De historiska kartorna som var av intresse rektifierades så att de passar in i dagens karta, vilket medförde att platsen där eventuella lämningar finns kvar kunde markeras med hög precision. Sökning via internet utgjorde en större del än vad som är brukligt då tillgängligheten till arkiv och bibliotek var begränsade.

Kilaåns avrinningsområde är stort och tiden var knapp vilket medförde att många prioriteringar gjordes. En analys ska ingå kring vilka sträckor utmed vattendragen som kräver fortsatta studier för att kompletta kunskapsunderlag ska kunna upprättas avseende kulturmiljön. En värdering av miljöerna skulle också ingå i mån av tid. Det blev ganska snart uppenbart att det inte fanns utrymme för en värdering av miljöerna inom detta projekt.

Vädret med stora mängder nederbörd begränsade möjligheterna med fältinventeringen. Detta gäller speciellt Kiladalen. Vegetationen blev sen ovanligt frodig, vilket gjorde att det var svårt att se om synliga lämningar fanns kvar eller inte. Fältinventering var inte en noggrann inventering av den typ den som görs vid arkeologiska utredningar. Huvudvikten lades på om det gick att se lämningar eller inte då det har betydelse för den antikvariska bedömningen. Finns synliga lämningar som är äldre än år 1850 bedöms de som fornlämning. Om inga lämningar kunde iakttas blev den antikvariska bedömningen Ingen antikvarisk bedömning, med en uppgift om vad som funnits på platsen. Här är det möjligt att lämningar framkommer vid en senare utredning/undersökning, vilket kan leda till att den antikvariska bedömningen ändras till fornlämning. Flera av de utpekade områdena är inte fältinventerad.

Objekten är registrerade i kulturmiljöregistret. På grund av de stora antalet objekt har Länsstyrelsen tillfört extra ekonomiska medel för registreringen.

Tyngdpunkten i arbetet låg på huvudvattendrag och större sidovattendrag samt valda partier av mindre sidovattendrag. Sjöar berördes översiktligt. Områden av riksintresse för kulturmiljövården beaktades särskilt. Relevant historiskt kartmaterial excerperades och utgör grunden för att identifiera miljöer/objekt som inte syns i dagens kartor eller andra typer av register och kanske inte heller i terrängen.

För varje område i respektive rapport finns rubrikerna århundranden och under dessa beskrivs området kulturhistoria där det finns något som visar områdets kulturhistoria. Det finns kartor och litteratur som är upptagna som referens fast de inte omnämns i texten. Kunskapen att de senare finns kan vara bra vid fortsatta studier inom området.

Lagar

De lagrum som har beaktats i arbetet är *kulturmiljölagen*, KML, fornminnen (2 kapitel), byggnadsminnen (3 kapitel) och kyrkliga kulturminnen (4 kapitel), *miljöbalken* (särskilt 3 kapitlet 6 §, både riksintressen för kulturmiljövården och områden som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras kulturvärden) samt *plan- och bygglagen* (PBL, särskilt bebyggelse och bebyggelseområden som är särskilt värdefulla i enlighet med 8 kapitlet 13 §).

Kilaåns avrinningsområde

Kilaåns avrinningsområde är 432 km^2 och sträcker sig från Kolmårdens skogar i väst till Östersjön i öst, strax söder om Nyköping. Sjöarna i väst med bland annat Fläten och Virlången är stora flöden där vattnet har sina källor. Här finns flera åar och bäckar, bland annat Vretaån och Ålbergaån som flyter ihop till Kilaån strax sydöst om Ålberga. Kilaån flyter genom Kiladalen, ett mestadels flackt jordbrukslandskap för att söder om Nyköping rinna ut i Stadsfjärden. Avrinningsområdet består av 68 procent skog, 5 procent sjö och 27 procent övrig mark (jordbruksmark, tätorter med mera).

Kilaåns avrinningsområde.
I det högra övre hörnet syns del av Trosaåns avrinningsområde.

Resultat

Sammanlagt har 31 kulturhistoriska intressanta områden markerats. De redovisar i tabell nedan.

Nummer	Kulturmiljöer	Socken
1	Simonstorp	Simonstorp
2	Sågarstunga – Sågaretorpet	Simonstorp
3	Edet	Simonstorp
4	Dammhult	Simonstorp
5	Åtorp – Skogstorp – Svanstad	Simonstorp och Kila
6	Åby – Sågaretorp	Kila
7	Bråten	Kila och Krokek
8	Kråkvasken	Kila
9	Stavsjö	Kila
10	Ålsjödammen	Kila
11	Virlången: Åmundstorp	Kila
12	Viråkärret: Gamla kvarnen – Virå bruk	Kila
13	Viråkärret: Virå övre hammare	Kila
14	Virån: Virå nedre hammare	Kila
15	Virån: Spikbruket	Kila
16	Ålbergaån: Ålberga bruk, övre	Kila
17	Ålbergaån: Ålberga bruk, nedre	Kila
18	Vretaån: Ramundsbäcks naturreservat	Kila
19	Vretaån: Vreta	Kila
20	Kilaån: delen Virby – Hässelby	Kila
21	Gammelsta – Rogsta	Kila
22	Kilaån: delen Hansjön – Erkan	Lunda
23	Kvarnsjön: Kvarntorp	Stigtomta
24	Rinkebysjön: Gerhardsberg – Havretorps kvarn	Lunda
25	Kilaån: delen Berga – Palstorp	Tuna
26	Fadaån: Fada	Tuna
27	Fågelhyttan	Tuna
28	Pilthyttan	Tuna
29	Gälkhyttan	Tuna
30	Hytta på Palstorps/Svalstads ägor	Tuna
31	Kilaån: delen Backa – Stadsfjärden	Bergshamra

Bebyggelsenamnet som står under hänvisningen till Lantmäteriets kartor är namnet det går att söka på för att hitta kartan hos Lantmäteriet. Stavningen på ortnamn och brukens namn kan variera i texten, ofta har namnet stavats som det står på de historiska kartorna.

Utöver vad som nämns i denna rapport finns ytterligare lämningar registrerade i kulturmiljöregistret. De är inte upptagna i rapporten då de inte har tydlig bäring. Bytomterna utmed ån är utsatta samt dess äldsta skrifltiga belägg då dessa områden ofta har ett medeltida belägg. Kartor visar dess äldsta kända läge från slutet av 1600-talet och framåt. Olika namnformer kan antyda när byn etablerades. Slutligen finns alla förhistoriska gravar och hällristningar som också visar att människan bott i området under brons- och järnålder.

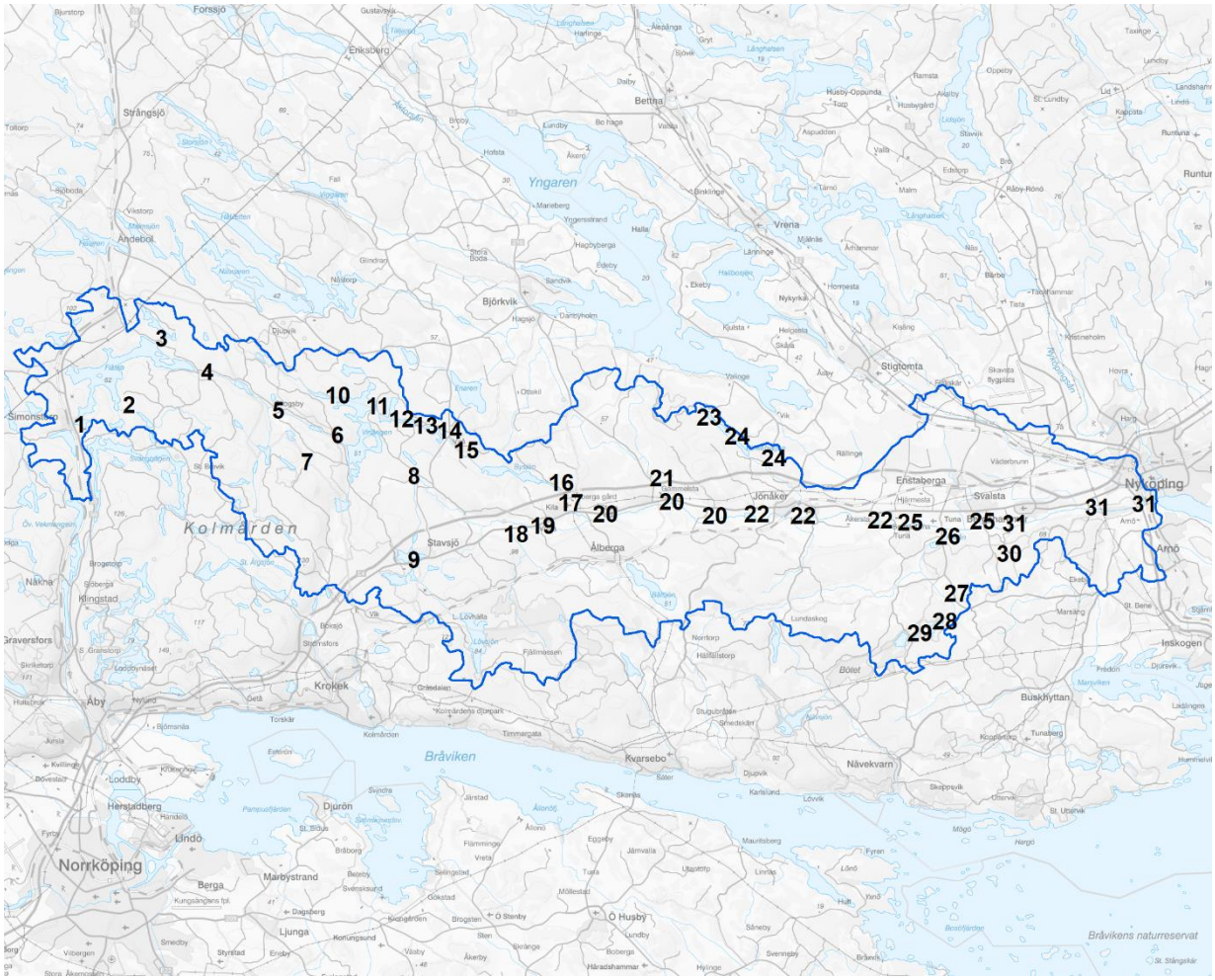

Kilaåns avrinningsområde rinner öster ut mot Östersjön. Numreringen försöker följa detta. Nummer 20, 22, 24 och 31 är utsatt flera gånger då dessa områden är stora.

Alla lämningar som är registrerade i Riksantikvarieämbetet Fornsök går att hitta under

https://app.raa.se/open/fornsok/lamning-query

Analys inför fortsatta studier

Hur heltäckande är rapporten vad gäller ett komplett kunskapsunderlag avseende kulturmiljön? Har platsen/sträckan varit föremål för en heltäckande genomgång såväl byråmässigt som fysiskt för att kunna identifiera och värdera kulturmiljön? Detta redovisas i tabell på nästa sida.

För att området ska anses ha ett komplett kunskapsunderlag avseende kulturmiljön måste området ha inventerats i fält mer detaljerat än vad som ryms i detta arbete. Ett område med X i delvis inventerat eller inte inventerat faller genast bort, se nästa sida.

Generellt gäller att platser där det finns lämningar med den antikvariska bedömningen *Ingen antikvarisk bedömning* inte är komplett. Denna bedömning visar att det har funnits något av kulturhistoriskt värde på platsen. Bedömningen används när 1) platsen inte är inventerad i fält, om platsen inventeras är det möjligt att lämningar påträffas och därmed ändras statusen till fornlämning. 2) ingen synlig lämning kan ses ovan mark. Detta kan bero på att vegetation täckte lämningen vid fältbesöket eller att det faktiskt inte finns några synliga lämningar ovan mark. Här kan lämningar finnas under markytan. 3) en byggnad kan stå på en grund som är äldre än år 1850, här är det en upplysning om att en fornlämning kan finns på platsen. De lämningar med den antikvariska bedömningen *Ingen antikvarisk bedömning* som beror på bedömningen 1 och 2 behöver kompletteras.

Kultmiljören värderades inte inom uppdraget. De flesta miljöerna kräver fortsatta studier för att kompletta kunskapsunderlag ska kunna upprättas avseende kulturmiljön.

NR	KULTURMILJÖ	INVENTERAT	DELVIS INVENTERAT	INTE INVENTERAT	IAB
1	SIMONSTORP	X			X
2	SÅGARSTUGAN - SÅGARETROPET			X	X
3	EDET	X			
4	DAMMHULT	X			X
5	ÅTORP – SKOGSBY – SVANSTAD		X		X
6	ÅBO – SÅGARTORP	X			
7	BRÅTEN			X	X
8	KRÅKVASKEN			X	
9	STAVSJÖ BRUK	X	X		X
10	ÅLSJÖN: ÅLSJÖDAMMSUDDEN			X	X
11	VIRLÅNGEN: ÅMUNDSTORP	X			
12	VIRÅKÄRRET: GAMLA KVARNEN	X			X
13	VIRÅN: VIRÅ ÖVRE HAMMARE	X			X
14	VIRÅN: VIRÅ NEDRE HAMMARE	X			
15	VIRÅN: SPIKBRUKET		X		
16	ÅLBERGAÅN: ÅLBERGA BRUK, ÖVRE	X	X		X
17	ÅLBERGAÅN: ÅLBERGA BRUK, NEDRE	X	X		X
18	VRETAÅN: RAMUNDSBÄCKS NATURRESREVAT		X		X
19	VRETAÅN: VRETA	X	X		X
20	KILAÅN: DELEN VIRBY – HÄSSELBY		X		
21	GAMMELSTA – ROGSTA			X	
22	KILAÅN: DELEN HANSJÖN – SJÖN ERKAN		X		X
23	KVARNSJÖN: KVARNTORP			X	X
24	RINKEBYSJÖN: GERHARSBERG – HARVETORPS KVARN			X	X
25	KILAÅN: DELEN BERGA – PALSTORP		X		
26	FADAÅN: FADA		X		X
27	FÅGELHYTTAN		X		
28	PILTHYTTAN		X		X
29	GÄLKHYTTAN	X			
30	HYTTA PALSTORPS/SVALSTAS ÄGOR			X	
31	KILAÅN: DELEN BACKA – STADSFJÄRDEN		X		X

Område nummer 6, Åbo – Sågartorp har en kulturhistorisk inventering utförts år 2021 som gör att det finns tillräckligt med kunskap för att ett komplett kunkapsunderlag ska kunna upprättas. Tre områden, nummer 11 Virlången: Åmundstorp, nummer 14 Virån: Virå nedre hammare och nummer 29 Gälkhyttan kan anses ha relativt god kunskap för att ett komplett kunskapsunderlag ska kunna upprättas. Nummer 15 Virån: Spritbruket, nummer 20 Kilaån: delen Virby – Hässelby, nummer 25 Kilaån: delen Berga – Palstorp och nummer 27 Fågelhyttan är områden som behöver mer inventering. För de övriga 22 områdena är variationen stor vad gäller genomgång av området såväl byråmässigt som fysiskt. Här behövs kompletteringar för att kunna identifiera och värdera kulturmiljön.

1 Simonstorp

Simonstorps socken, Norrköpings kommun

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Simonstorp är *germund i sÿmonsthorp* från år 1410.

1600-talet

Simonstorps kyrka är byggd år 1650 och är socknens första kyrka. Kyrkan har ett rektangulärt långhus uppfört av liggtimmer med ett kor i öster och ett kyrktorn i väster. Äldsta kartan från år 1650 visar endast Simonstorp, ett kronohemman, dess åkrar samt ån.

1700-talet

År 1716 görs en skattläggningsberedning och nu är kyrkan utritad. Sydväst om, intill ån låg en liten kvarn (*L2021:4408*), där det kunde malas på höst och vår. Simonstorp, ½ kronohemman och gästgivargård (*L2021:4409*) ligger cirka 450 meter norr om kyrkan. Vägen, med bron över ån gick öster om dagens väg och öster om kyrkan. En Klockarestuga låg intill ån öster om kyrkan. Kartan från år 1735 visar vägen som går förbi Simonstorp. Milstolpar är utsatta var ¼ dels mil. Ingen är utsatt vid kyrka. Vägen går öster om kyrkan. Kvarnen och Simonstorps gästgivargård är utritade.

1800-talet

Den odaterade häradsekonomiska karta är från andra halvan av 1800-talet. Simonstorp finns kvar som gästgivaregård. Kyrkan och landsvägen öster om den finns också kvar. Öster om landsvägen och sydöst om kyrkan låg fattighuset. Nu har järnvägen tillkommit väster om kyrkan samt en banvaktsstuga strax norr om bäcken.

Idag

Kyrkan finns kvar. Den gamla landsvägen öster om kyrkan finns också kvar men är endast delvis körbar. Däremot är bron över bäcken borttagen i och med att dagens väg gör en annan sväng. I botten på den nuvarande bron finns huggna stenblock. Det är svårt att säga om det finns några synliga rester kvar efter kvarnen.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1650: Simonstorp, ägomätning, D92-23:d1:351
1716: Simonstorp, skattläggningsberedning, D92-23:1
1735: Simonstorps sn, mätning, D92-1:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1716: Simonstorp, arealavmätning, 05-SIM-10

Rikets allmänna kartverks arkiv

- : Simonstorp, häradsekonomiska kartan J112-56-1

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2011:9319	Simonstorp 5:1	Vägmärke	ÖKL	Milstolpe
L2021:4408	-	Kvarn	IAB	Uppgift om
L2021:4409	-	Bytomt/gårdstomt	Möjlig fornlämning	Simonstorp

Simonstorps kyrka.

Gästgivare Erik Thomassons gravsten.

Simonstorp år 1650.

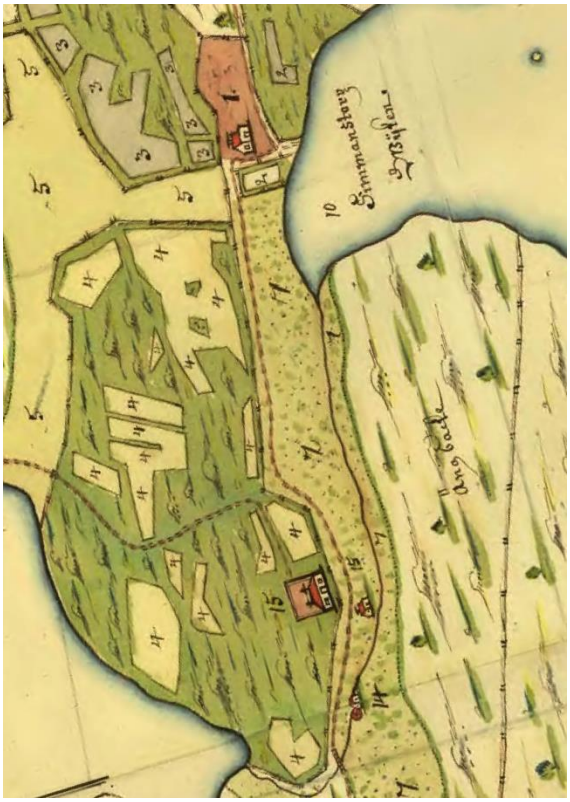

Simonstorp år 1716.

Milstolpen L2011:9319.

”Bron” över vattendraget vid gamla landsvägen.

2 Sågarstugan – Sågaretorpet

Simonstorp socken, Norrköpings kommun

1700-talet

En ägomätning över Köpshult visar området år 1739. Sågartorpet låg där Sågarstugan ligger idag. Ån mellan sjöarna Fläten och Stora Kosjön är utritad. I ån, cirka 70 m sydväst om Sågaretorp fanns en kronomjölkvarn (*L2021:4410*). Det bör ha funnits en såg innan i och med torpets namn. Vid Kosjöns utlopp till ån visar kartan på en dammvall *(L2021:4411*).

1800-talet

Det går inte att säga om kvarnen fanns kvar då häradsekonomiska kartan är otydlig. Möjligen går det att tolka att något är utritat vid ån. Däremot finns en tydlig kvarnsymbol på SGU-kartan från åren 1873–75.

Idag

Området är inte fältinventerat år 2021. Det är möjligt att det finns rester kvar efter både kvarnen och dammvallen.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1739: Köpshult, ägomätning, D92-15:1

Rikets allmänna Kartverks arkiv

Häradsekonomiska kartan Simonstorp J122-56-1

SGU

1873–75: Stafsjö, jord- och bergartskartan aa75-karta

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:4410	Kvarn	IAB	Ej fältinventerad
L2021:4411	Dammvall	IAB	Ej fältinventerad

Köpshult år 1739.

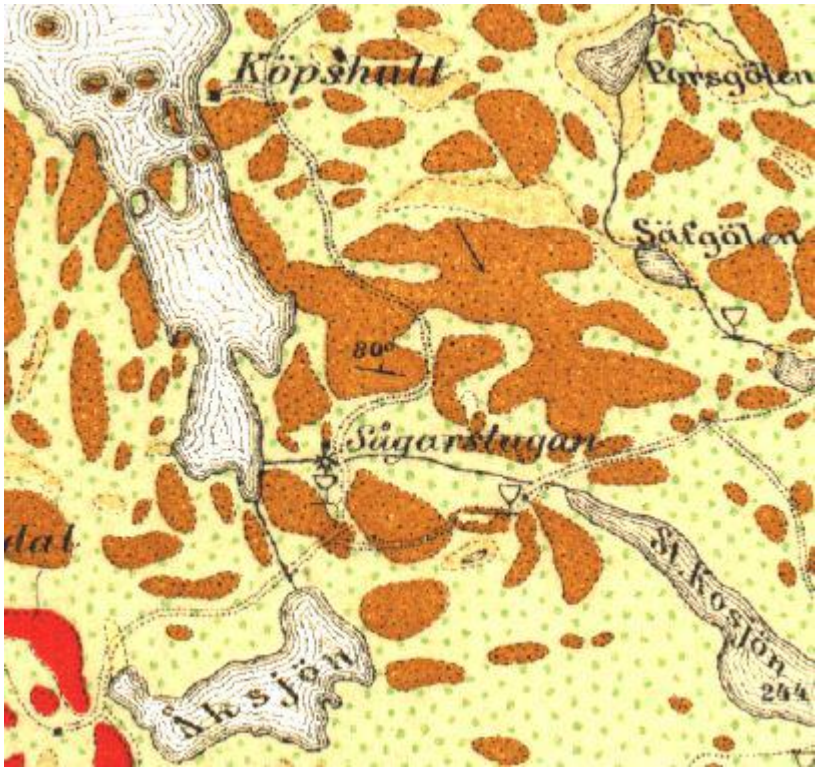

SGU kartan åren 1873–75.

3 Edet

Simonstorp socken, Norrköpings kommun

1700-talet

Ägomätningen över säteriet Tägnetorps ägor från år 1760 visar läget för torpet Edet (*L2020:8062*) som låg nära bäcken som rinner mellan Gransjön och Fläten.

1800-talet

Häradsekonomiska kartan från andra halvan av 1800-talet visar att Edet var ett jordtorp och hade flera små åkerlappar.

Idag

Edet övergavs år 1930 och idag finns husgrunden efter boningshuset kvar samt ytterligare tre husgrunder och två jordkällare (*L2020:8062*). Intill ån finns en smedjegrund (*L2021:4412*).

Lantmäteristyrelsens arkiv

1760: Tägnetorp, ägomätning, D92-28:1

Rikets allmänna Kartverks arkiv

1868–77: Simonstorp, häradsekonomiska kartan J112-56-1

1948: Fläten, ekonomiska kartan J133-9G4e49

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2020:8062	Lägenhetsbebyggelse	Fornlämning	Edet
L2021:4412	Hammare/smedja	Möjlig fornlämning	Smedja

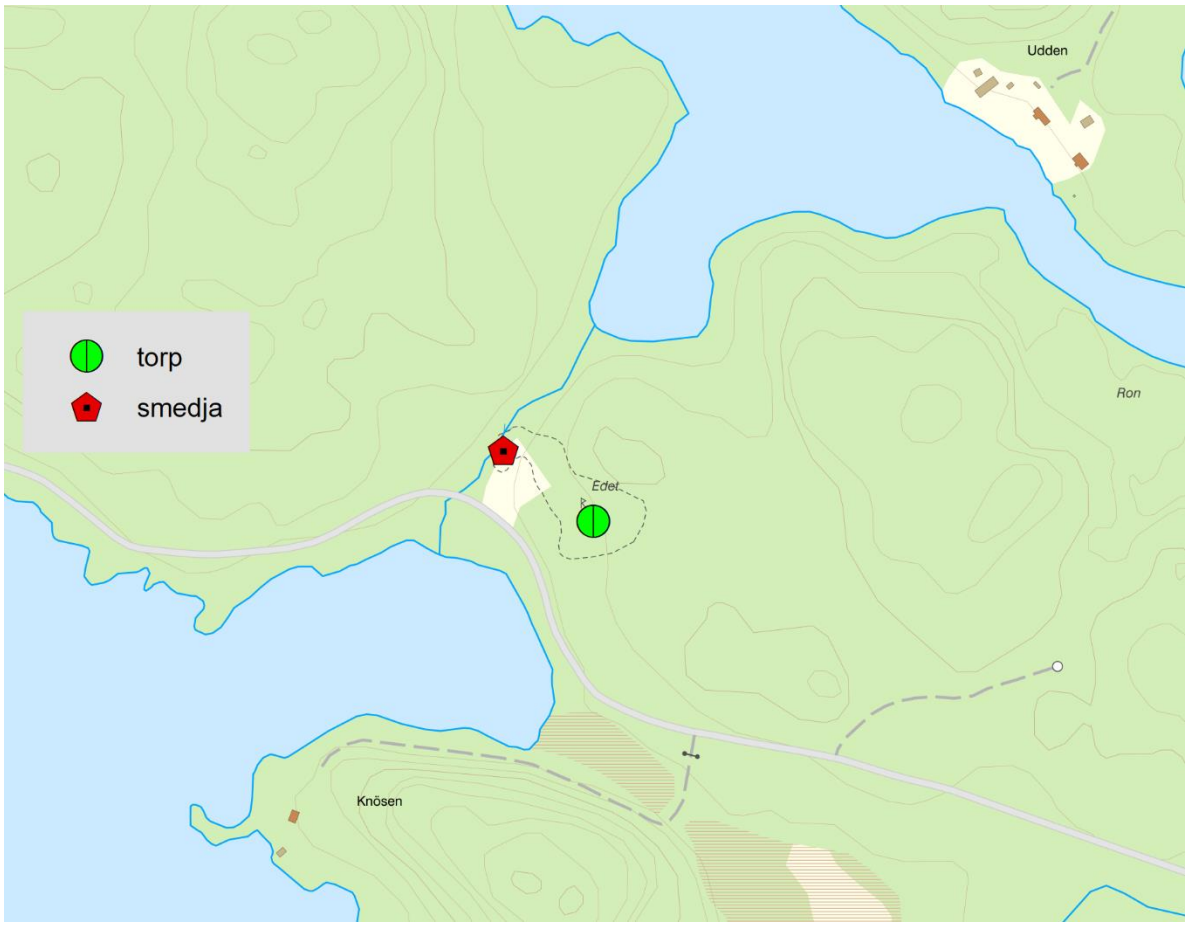

Tägnetorp år 1760.

Smedjegrunden L2021:4412.

4 Dammhult

Simonstorp socken, Norrköpings kommun

1600-talet

Det fanns en ålkista (*L2021:4413*) enligt karta från år 1650 ungefär där sjön Flätens regleringsdamm finns.

1700-talet

År 1763 görs en karta över torpet Fläsunds ägor där nummer 18 är ” *Åhlhuset; som skall wara frälse fiske i bäcken som löper utur Siön*”. Detta visar att det fortfarande fiskades ål i bäcken. Nummer 17 är *En stor jordfast sten på S: sidan av vägen med lång wass rygg och sluttande flata sidor i N: och S:*. Gränsen finns kvar idag.

1800-talet

En arealavmätning görs år 1861 över Dammhult ½ hemman. Flätsdammen är utsatt på samma ställe där dagens damm finns. Gränsmärke nummer 32 som ska finnas intill norr om dammen beskrivs som ”*en stor sten i rund mur omskolad*”. Nordöst om Dammhult gick en väg över bäcken. Den syns på terrängskuggningskartan. Enligt den odaterade häradsekonomiska kartan från andra halvan av 1800-talet går det att ana att regleringsdammen fanns kvar.

Idag

Flätens regleringsdamm finns kvar. Sidorna av utskovet är kallmurade av stenblock. Bron är av betong med grus på ovansidan. Även delen under bron är av betong där två rör är insatta så att vattnet kan rinna igenom när de två spettluckor, som finns på den västra sidan, är öppna. Bäcken är urgrävd, där jordvallar finns gjorda av dumpmassorna på den södra sidan. Dammen kan vara gjord efter år 1850. Med tanke på jordvallarna utmed ån är det inte troligt att det finns några rester efter ålkistan/ålhuset som funnits här. En vägbank finns över bäcken cirka 370 meter sydöst om regleringsdammen (ej besökt).

Lantmäteristyrelsens arkiv

1650: Damhult, ägomätning, D92-5:d1:373
1763: Flätsund, ägomätning, D92-8:2
1861: Damhult, arealavmätning, 05-SIM-6, sidan 2

Litteratur

Claèsson, Annelie. 2021. Sjön Flätens regleringsdamm. Kulturhistorisk utredning 2021. Simonstorps socken. Norrköpings kommun. Länsstyrelsen Östergötland. Rapport.

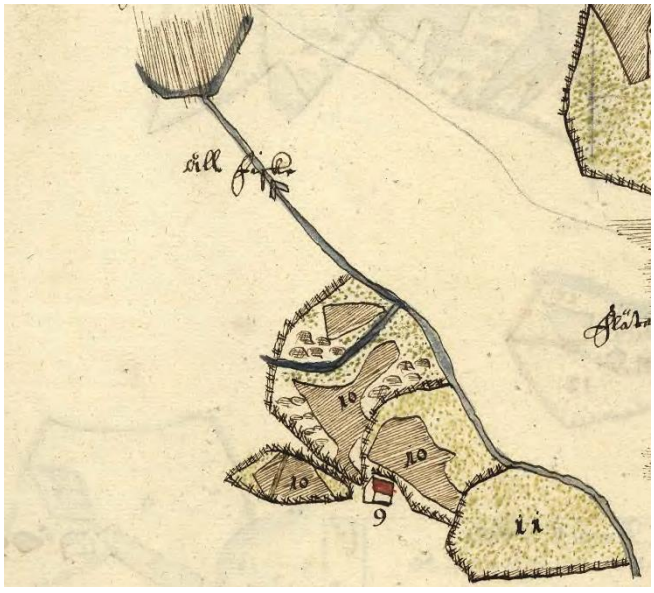

Dammhult år 1650.

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:4413	Fångstanläggning övrig	IAB	Ålkista

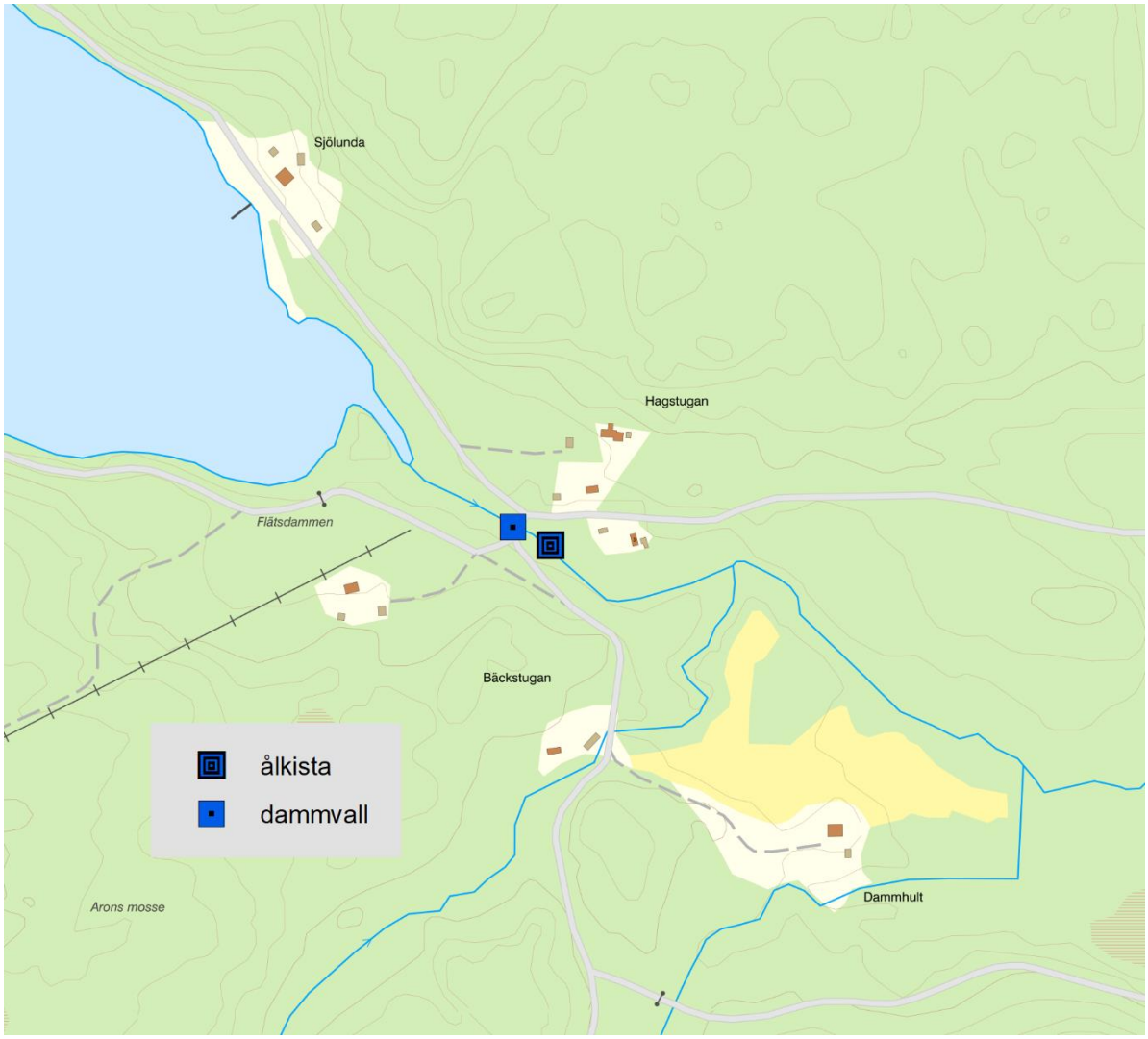

Fläsund år 1763. Nummer 18 är ålkistan L2021:4413.

Damhult år 1861.

Flätsdammen.

Övre och mellersta bilderna: bron över Dammhulteån, den undre delen.
Nedre bilden: jordvallen gjord av dumpmassor på den södra sidan av ån.

5 Åtorp – Skogsby – Svanstad

Simonstorp socken, Norrköpings kommun och Kila socken, Nyköpings kommun

1600-talet

Åtorp ligger söder om Vibjörkens utlopp i sydöst. Äldsta kartan från år 1650 visar sjöns utlopp och söder därom låg Åtorp, ett kronohemman. Ingen väg eller bro är utritad över ån. Enligt kartan låg Åtorp i Kvillinge socken.

År 1677 görs en geografisk avfattning där Ålklona, Skogsby och Norrtorp är utsatta. Länsgränsen gör inte den utbuktning som finns idag. Från Åklohult (Västergården) mot nordväst går idag en väg som delar sig strax innan bäcken där det finns två vägar/broar över ån. På kartan från år 1677 är det möjligt att tyda att det fanns bro på dessa ställen. Vid sjön Gäldens norra del, där Svanstad ligger idag, är ett kvarnhjul (*L2021:4414*) utritat samt att det står Hyttebeck. Översiktskartan från år 1679 visar lika.

1800-talet

Det finns två kartor från år 1861 som visar Åtorp. Den ena visar delen som ligger i Östergötland och den andra visar delen som ligger i Södermanland. De flesta byggnaderna ligger i Östergötland medan större delen av åkermarken ligger i Södermanland. Det tycks ännu inte finnas någon övergång över ån vid Åtorp. Enligt SGU-kartan från åren 1873–75 ligger hela detta området förutom Svanstad inom Södermanlands län. Nu finns fyra vägar som korsar ån. Kartan över Åtorp från år 1892 visar att det fortfarande inte fanns någon väg eller bro över ån.

1900-talet

Kartan från år 1925 visar tydligt att en bro fanns över ån vid Åtorp. Det går inte att säga om bron/vägen även har använts som en dammvall.

Idag

Vägen över ån till Åtorp finns kvar och bron är gjord av brädor och under rinner vattnet fritt. Det finns en mindre spegeldamm nedströms där enligt terrängskuggningskartan en dammvall/vägbank finns. Denna dammvall är inte fältinventerad. Inget gick att se vid Svanstad då virke och ris låg utmed väg och bäck. De två vägarna/broarna nordväst om Västergården syns på terrängskuggningskartan, platsen är inte fältinventerad.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1650: Åttetorp eller Åtorp, ägomätning, D92-31:d1:371
1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila socken, översiktskarta, C39-1:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1861: Damhult, arealavmätning, 05-SIM-6, sidan 2
1861: ??, arealavmätning, gränsbestämning, ägoutbyte, 04-KIL-106
1891: Skogsby, Kvarnsjön, gränsbestämning, 04-KIL-162
1892: Åtorp, arealavmätning, 05-SIM-49
1925: Åltorp, övrigt, 05-SIM-59

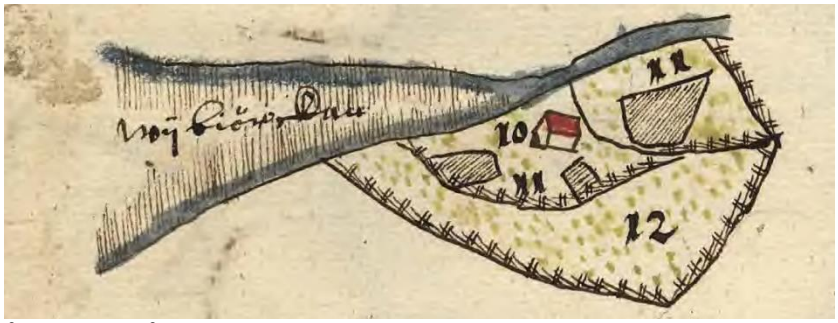

Åttetorp eller Åtorp år 1650.

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:4414	Kvarn	IAB	Uppgift om

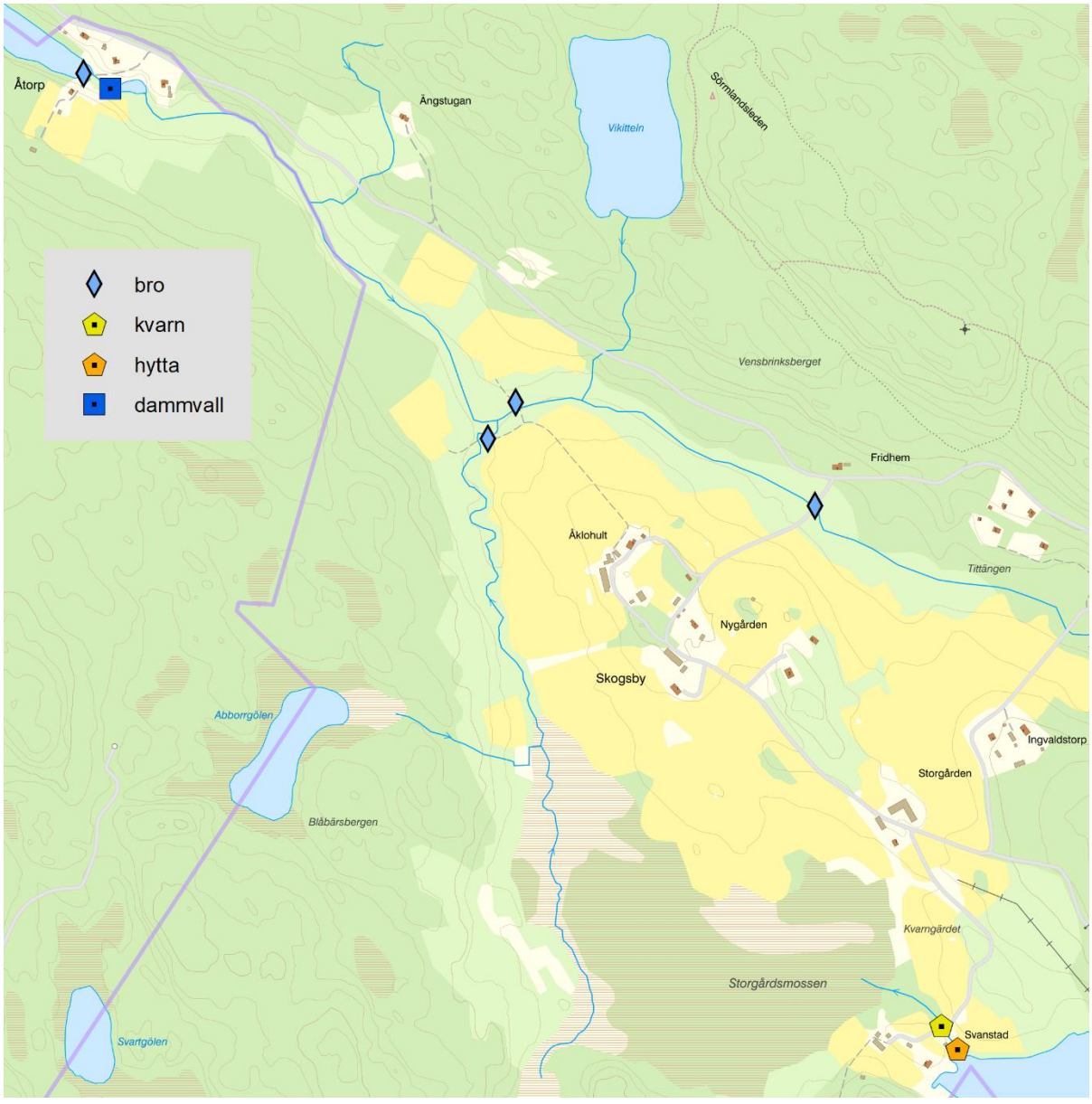

Spatorp eller Leonardsberg år 1677. Hyttsymbolen är utsatt på kartan ovan i och med att det står Hyttebeck på kartan från år 1677. Har det funnits en hytta här eller är det bäckens namn?

Vägen till Åtorp. Det är möjligt att vägen haft en dämmande funktion.

Kanske kvarnen har legat här.

6 Åbo – Sågartorp

Kila socken, Nyköpings kommun

Den här delen har specialinventerats angående kulturlämningar inför vattenåtgärd i juni 2021. Rapporten Almunga AB Rapport 2021:1, Sågen vid Sågartorp – Åbo, kommer att finnas under detta projekt i Fornsök.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1697: Sågetorp/Sågartorp, geometrisk avmätning, C14-130-1
1718: Kila, geometrisk karta, C39-31:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1697: Sågartorpet, mätning, 04-KIL-3
1861: Stafsjön, arealavmätning, gränsbestämning, ägoutbyte, 04-KIL-106, sidan 4

Rikets allmänna Kartverks arkiv

- : Virå, häradsekonomiska kartan J132-56-2

1947: Virlången, ekonomiska kartan J133-9G3g49
1977: Virlången, ekonomiska kartan J133-9G3g80

SGU

1873–75: Stafsjö, jord- och bergsartskartan aa57-karta

Litteratur

Ulfhielm, Anna. 2021. Sågen vid Sågartorp – Åbo. Kulturhistorisk inventering. Kila socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Almunga AB Rapport 2021:1.

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:5130	Träindustri	Fornlämning	Såg
L2021:5131	Övrigt	ÖKL	Grop
L2021:5132	Lägenhetsbebyggelse	Fornlämning	Åbo
L2021:6122	Område med skogsbrukslämningar	MF	2 kolbottnar
L2021:6574	Färdväg	ÖKL	-

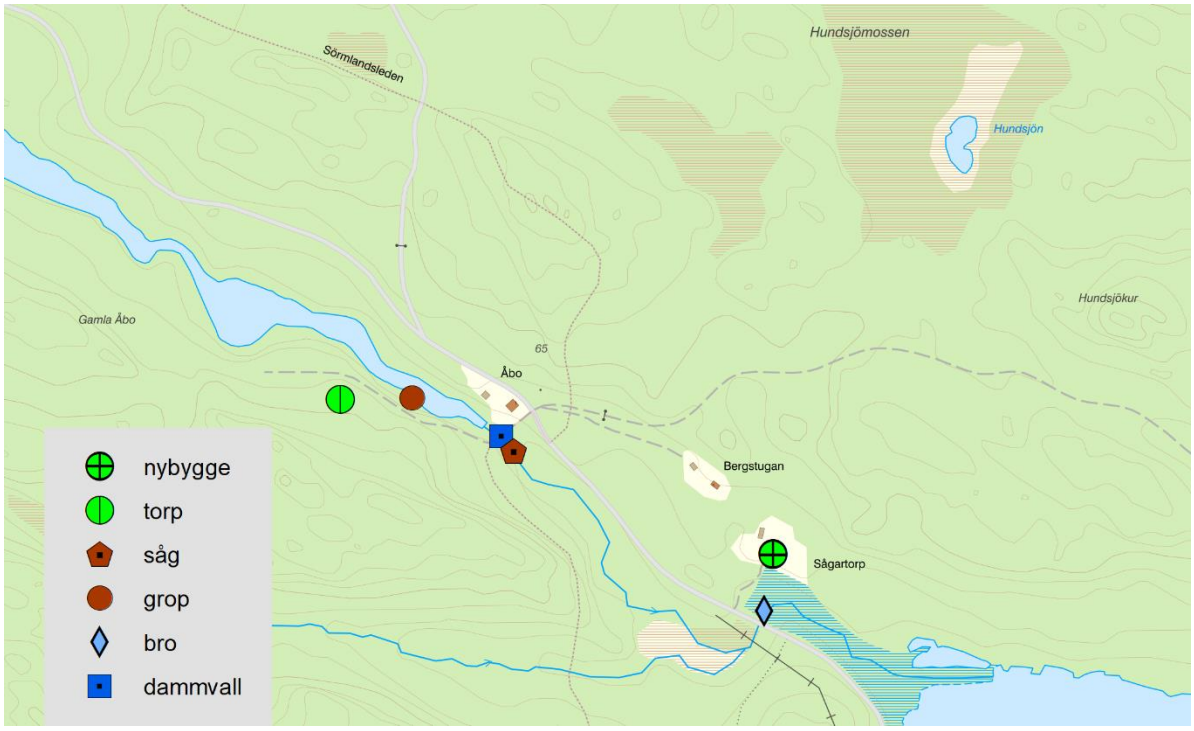

7 Bråten

Kila socken, Nyköpings kommun

1600-talet

År 1677 görs en geografisk avfattning där Bråte kvarn (*L2021:4415*) är utsatt med en symbol. Även översiktskartan över Kila socken från år 1679 har en kvarnsymbol på platsen.

Idag

Platsen är inte fältinventerad. Kvarnen L2021:4415 är ungefärligt placerad då kartan är för småskalig för att förstå exakta platsen. Det kan finnas synliga rester kvar.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila socken, översiktskarta, C39-1:1

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:4415	Kvarn	IAB	Uppgift om

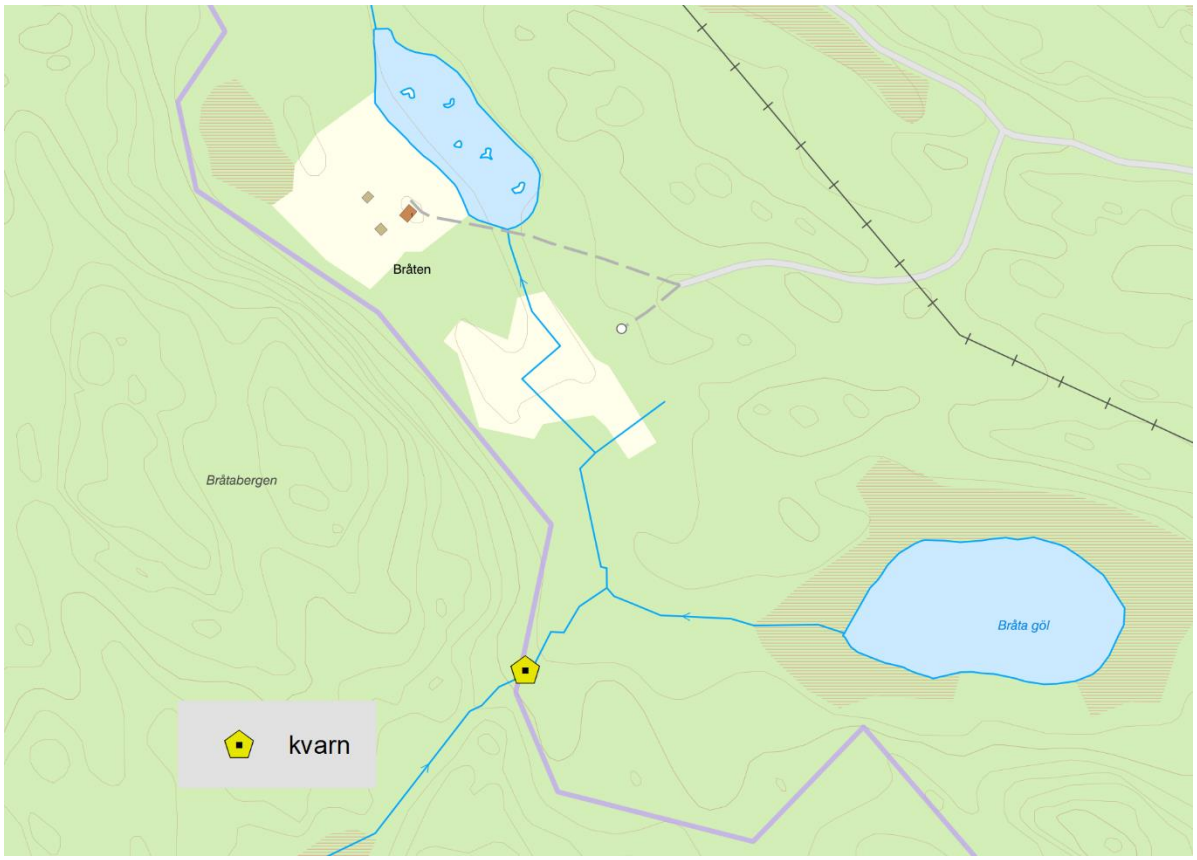

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Kila socken år 1679.

8 Kråkvasken

Kila socken, Nyköpings kommun

1600-talet

En karta finns över Kråkvasken från år 1691 som visar att gården låg väster om ån.

1700-talet

På kartan från år 1718 är torpet Kråkvasken utsatt med sin inäga. Bäcken är också utritad.

1800-talet

Enligt SGU-kartan från åren 1873–75 har ett tegelbruk (*L1985:8856*) legat på platsen. Den häradsekonomiska kartan är odaterad men bör var från slutet av andra halvan av 1800-talet. Tegelbruket var igång när kartan utgavs.

1900-talet

År 1928 görs en gränsbestämning av Kråkvaskens ägor. Tegelbruket bestod av fyra byggnader.

Idag

Platsen är inte fältinventerad. Resterna efter tegelbruket bör finnas kvar. Brofästena till järnvägen i den södra delen av området finns kvar enligt terrängskuggningskartan. Platsen där gården legat är idag åkermark.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1691: Kråkvasken, geometrisk avmätning, C8:63

1718: Kila, geometrisk karta, C39-31:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1693: Kråkvasken, ägomätning, 04-KIL-10

1928: Kråkvasken, gränsbestämning, 04-KIL-228

Rikets allmänna Kartverks arkiv

Virå, häradsekonomiska kartan J112-56-2

SGU

1873–75: Stafsjö, jord- och bergartskartan aa57-karta

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1985:8856	Kila 143:1	Tegelindustri	ÖKL	-

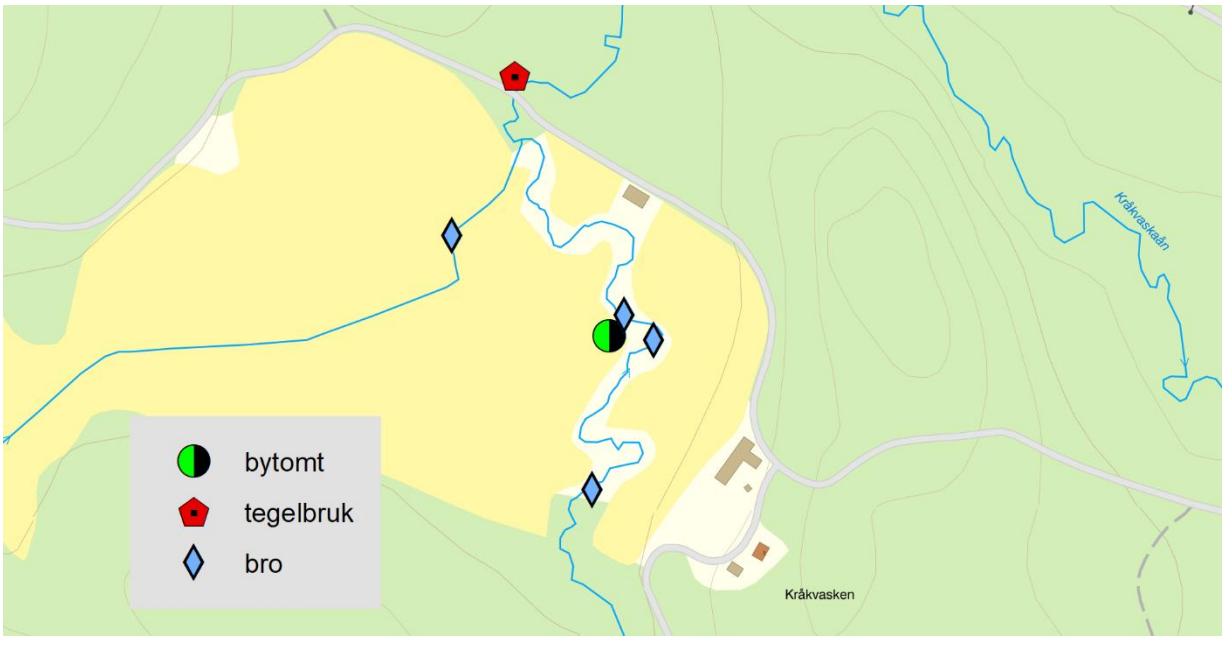

Kråkvasken år 1691.

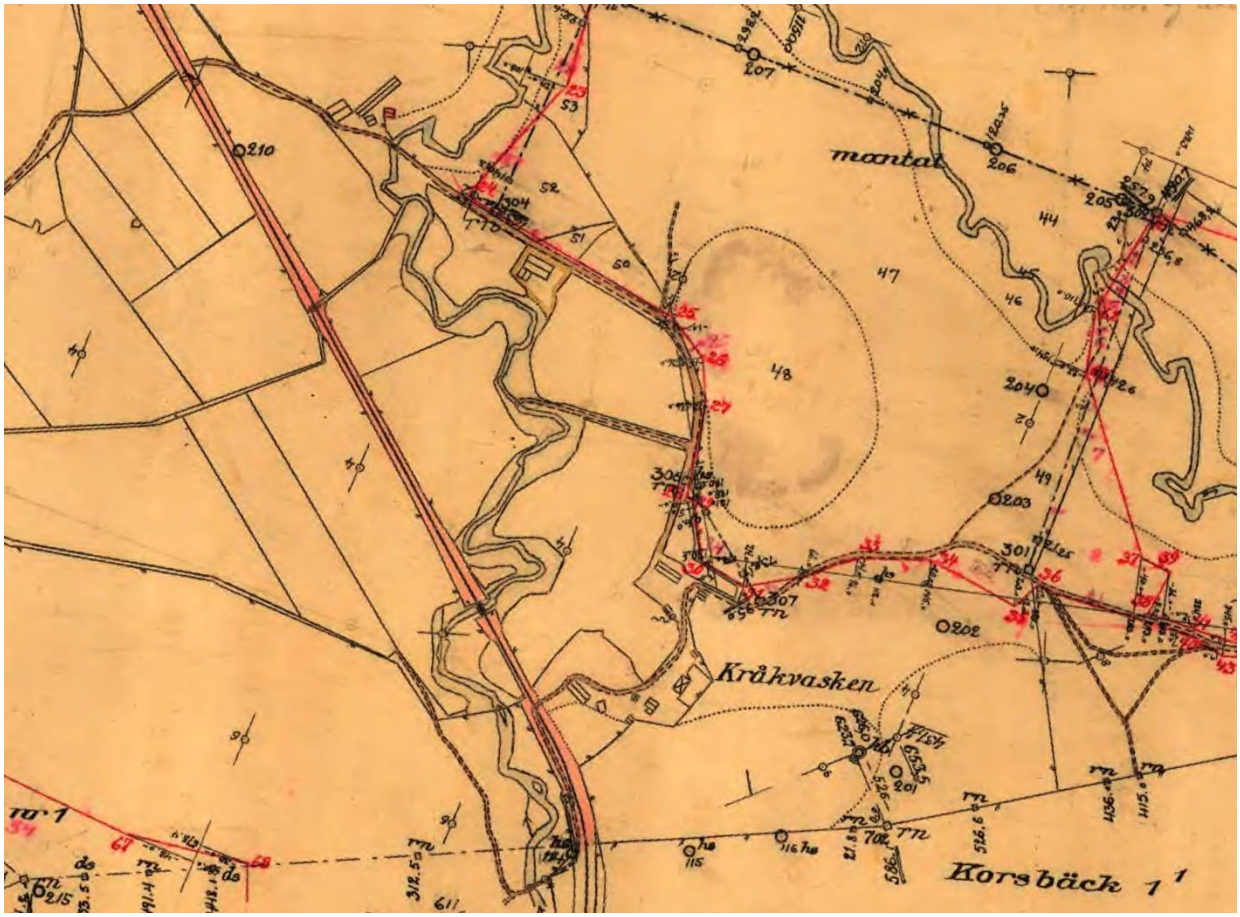

Kråkvasken år 1928.

9 Stavsjö bruk

Kila socken, Nyköpings kommun

1600-talet

Stavsjö bruk anlades år 1666 vid Stavsjötorpet, ett torp som låg vid sjön Stavsjön inom kronoallmänningen Stora Kolmården. Gerhard Störning, född i Lübeck år 1609, kom till Sverige som ung. Han gifte sig med Christina Danckwardt, dotter till Joachim Danckwardt. Vid J Danckwardts död ärvde dottern Virå bruk och Svärta bruk som maken Gerhard Störning tog hand om. Det var Störning som anlade Stavsjö bruk. Kring år 1680 lät han gräva en grav som skulle leda vattnet från Fjällmossen till Lövsjön och därifrån till bruksdammen/Dammkärret. Det behövdes vattenkraft för att driva de två bälgarna vid masugnen och borrvinden, där kanonloppen slätborrades (Schnell 1966: 1–2).

På en länskarta över Nyköpings gamla län från år 1670 går det att tyda att Stavsjö bruk fanns men inte dammarna. Norr om Stavsjön låg Stavsjö såg där det senare förlades en kvarn (*L1985:8296*). Sjön Stavsjön är utritad och norr om gick landsvägen från Krokek krog till Nyköping.

På kartan över Kila och Lunda socknar från år 1677 finns en symbol samt att det står *StaafSiöbruük*. Norr om sjön låg Stavsjö såg, se *L1985:8296*. Kartan från år 1695 är tydlig. Nu finns en masugn och en borrvind (*L1985:8270*), den södra punkten i området är masugnens plats och den norra punkten är borrvindens plats år 1695. Norr om bruket, nära stranden till sjön Stavsjön, låg en kvarn (*L2021:4442*).

1700-talet

År 1719 härjade ryssarna och brände ned det mesta. En geometrisk avmätning gjordes över Kila år 1718. Stavsjö bruk är utskrivet och en större byggnad är Stavsjö gård, en kanon är utritad som symbol för borrvinden. En bit uppströms låg masugnen och ytterligare en bit uppströms finns Dammen, idag Dammkärret. Vid Stavsjöns utlopp nära landsvägen är ett kvarnhjul utritat (*L1985:8296*). Kartan från år 1727 visar att bruket var återuppbyggt. En kanon är utritad och troligen står det Borrvind, söder om låg masugnen (*L1985:8270*). Dammkärret benämns som Dammen. Öster om bruket låg Stavsjö bruksgård (*L2021:4443*). Tre bruksstugor låg väster om bruket, fem stycken låg intill östra viken av Stavsjön och en bruksstuga låg vid Handskdammens södra del. Den stora landsvägen mellan Norrköping och Nyköping gick norr om Stavsjön, en bro är utritad över ån.

1800-talet

År 1838 uppfördes en ny masugn samt flera andra nya byggnader, till exempel för malmens bokning och rostning, kanonernas färdiggörande, kolhus och mekanisk verkstad. Flera av byggnaderna finns fortfarande kvar. Kanongjutningen upphörde år 1859 och masugnen blåstes ned år 1898 (Schnell 1966:14).

År 1820 görs en karta över Viråns och Stavsjö bruks rekognitionsskogar. Det är en renritad version som finns hos Lantmäteriet. Vid Stavsjö är Stavsjön, Skiren, Dammkärret och Handskdammen utritade. Dammvallarna *L2021:4444*, *L2021:4445* och *L2021:4449* bör ha funnits. Ett hus där det står Stavsjö är enda byggnaden vid bruket. Norr om Sågkärret, som enligt text till kartan hette Kvarnkärret, finns en kvarnsymbol utritad i ån (*L1985:8296*). En såg låg här på alla 1600-tals kartor. En arealavmätning görs år 1861. Mangårdsbyggnaden och de två flygelbyggnaderna (*L2021:4443*) är utritade. Masugnen och troligen borrvinden finns också med samt flera andra byggnader (*L1985:8270*). Nu har Mellankärret och Märdkärret tillkommit och därmed bör alla dammvallar ha funnits. Sågkärret norr om Stavsjön heter Kvarnsjön enligt kartan samt att kvarnen (*L1985:8296*) är utritad. SGU-kartan är från åren 1873–75 och på den finns en kvarnsymbol här.

1900-talet

Den odaterade häradsekonomiska kartan bör vara från sekelskiftet 1900. Stafsjö bruk är utskrivet och på platsen fanns ett gjuteri och en mekanisk verkstad. En kvarnsymbol är utritad strax norr om bron (*L1985:8298*). Vid Kvarnsjön (idag Sågkärret) är en sågsymbol utritad (*L1985:8296*) intill utloppet i norr. Herrgårdens mangårdsbyggnad brann år 1915 (*L2021:4443*). Den byggdes på 1720-talet efter att

ryssarna brände ned den första mangården. Denna gång byggdes den inte upp igen. På 1950-talet lades den stora landsvägen om och i samband med detta flyttades de gamla gårdsflyglarna (Schnell 1966:11). Masugnens ugn revs ut år 1941, därefter har ett gjuteri funnits i byggnaden. (Schnell 1966:14). En järnväg, Nunnebanan, byggdes mellan Virå bruk till Stavsjö och sedan vidare till Sandviks hamn. Den var klar år 1903. Från slutet av 1800-talet fram till år 1914 fanns ett plåtslageri här, där bland annat ångpannor och tröskverk tillverkades. Mellan åren 1908 och 1920 gjordes granater samt beställningsarbeten i gjutgods. Efter första världskriget har tillverkningen bestått av specialventiler till pappersbruk, cellulosafabriker och kemiska industrier (Schnell 1966: 15–16).

Idag

Det finns många dammvallar kvar runt om Stavsjö som visar att tillgång till vatten var viktigt innan elektriciteten kom år 1916. Flera äldre byggnader finns kvar där Stafsjö utvecklar och tillverkar högpresterande skjutspjällsventiler för pålitlig och långvarig drift i krävande industriella miljöer. Utställningarna på Stafsjö Bruksmuseum omfattar tiden från Brukets grundande på 1600-talet fram till idag. Inga lämningar finns kvar efter kvarnen/sågen intill E4.

Riksintresse kulturmiljö

Nordöstra delen av Stavsjö ligger inom riksintresseområdet D 58, Gamla vägen Stavsjö – Krokek. Vägmiljö som tillhört övergripande samfärdselstråk, troligen med sträckningen av den forna Eriksgatan.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1670: Nyköpings gamla län, tabula geographica, C2
1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1695: Stavsjön, geometrisk avmätning, C10:100
1718: Kila, geometrisk karta, C39-31:1
1727: Stavsjö nya, avvittring skogsparker mm jämte syneprotokoll, C39-75:1, sidorna 1 och 2

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1820: Stafsjön, övrigt, 04-KIL-69
1861: Stafsjön, arealavmätning, gränsbestämning, ägoutbyte, 04-KIL-106

Rikets allmänna kartverks arkiv

- : Krokek, häradsekonomiska kartan J122-56-1

SGU

1873–75: Stafsjö, jord- och bergartskartan aa57-karta

Litteratur

Lidman, Hans. 1977. Dansen kring järnet. Brukshistoria och människoöden i Kolmårdsskog.
Schnell, Ivar. 1966. Stavsjö bruk i Södermanland. Södermanlands hembygds- och museiförbund.

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Stavsjön år 1695.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:7908	Kila 368	Dammvall	Fornlämning	-
L1982:7953	Kila 375	Dammvall	Fornlämning	-
L1982:7954	Kila 376	Dammvall	Fornlämning	-
L1982:7960	Kila 379	Dammvall	Fornlämning	-
L1985:8242	Kila 150:1	Hyttlämning	Fornlämning	Slaggvarp
L1985:8243	Kila 151:1	Hyttlämning	Fornlämning	Slaggvarp
L1985:8270	Kila 149:1	Metallindustri/järnbruk	IAB	Stavsjö bruk
L1985:8296	Kila 166:1	Kvarn	Fornlämning	även såg, delundersökt
L1985:8298	Kila 157:1	Bro	ÖKL	-
L2021:4442	-	Kvarn	IAB	-
L2021:4443	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Stavsjö
L2021:4444	-	Dammvall	Fornlämning	-
L2021:4445	-	Dammvall	Fornlämning	-
L2021:4446	-	Dammvall	IAB	Ej fältinventerad
L2021:4445	-	Dammvall	IAB	Ej fältinventerad
L2021:4447	-	Dammvall	ÖKL	-
L2021:4448	-	Dammvall	ÖKL	-
L2021:4449	-	Dammvall	Fornlämning	-
L2021:4450	-	Dammvall	ÖKL	-

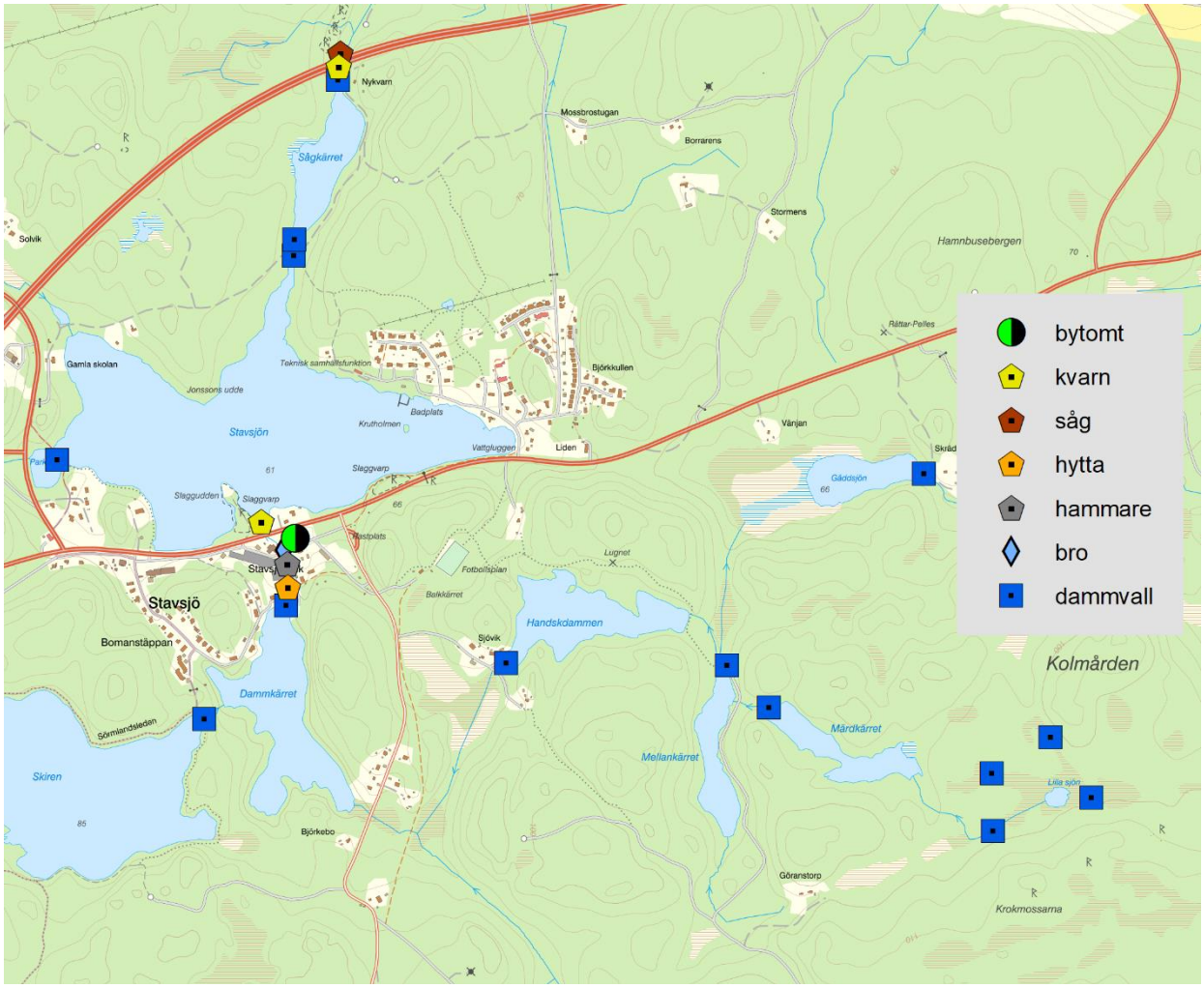

Kila år 1718.

Stavsjö nya år 1727.

Stafsjön år 1861: Övre delen visar Stavsjö kvarn och nedre delen visar Stavsjö bruk.

Stafsjö bruk.

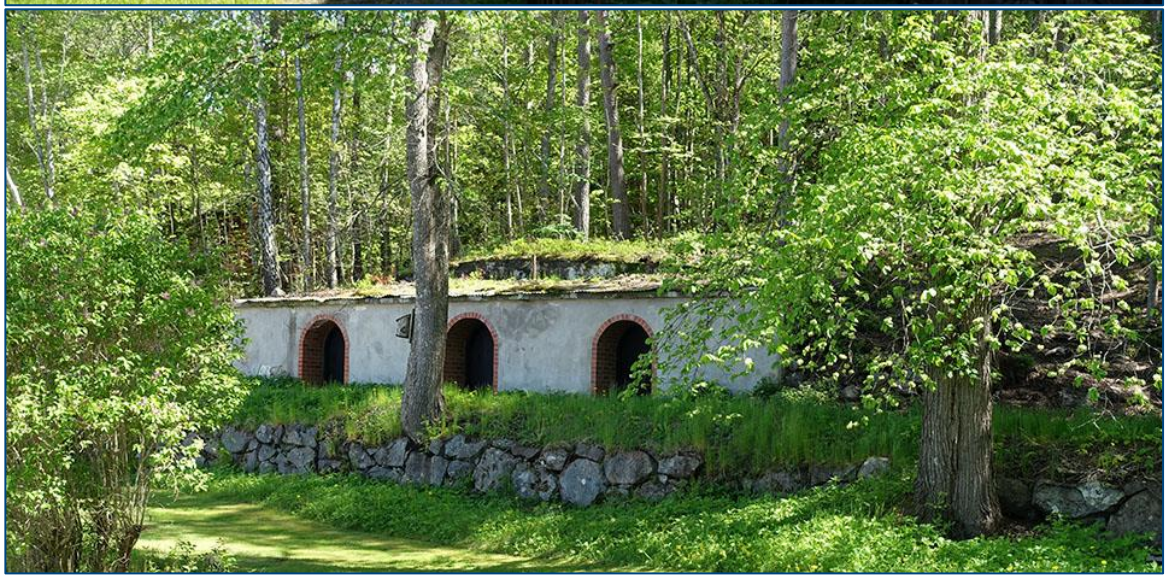

Stavsjö bruk.

Gamla skolan.

Damm mellan Stavsjön och Kvarnsjön.

Damm vid L1985:8296.

Damm L2021:4450.

Damm L2021:4447.

Damm L2021:4448.

Damm L2021:4445.

Damm L2021:4444.

Överfallsöppningen till damm L2021:4444, belägen 95 meter sydöst om damm L2021:4444.

Damm L2021:4449.

10 Ålsjön: Ålsjödammsudden

Kila socken, Nyköpings kommun och Björkviks socken, Katrineholms kommun

1800-talet

Om det fanns en dammvall vid *L2021:5343* åren 1863 och 1892 går inte att säga men namnet Ålsjödammsudden tyder på att det funnits en damm här.

Idag

Platsen är inte fältinventerad år 2021. Här är det namnet på udden, Ålsjödammsudden, som visar att det bör ha funnits en damm samt att ål har funnits samt fiskats, troligen utmed hela sjösystemet med Övre Ålsjön, Mellersta Ålsjön och Nedre Ålsjön samt bäcken mellan sjöarna. Vid Nedre Ålssjöns utlopp i öster kan det mycket väl finnas rester kvar efter en dammvall. En ägogräns mellan Virå bruk och Jönåkers häradsallmänning går precis där sjön mynnar ut i bäcken. Det är först på 1950-talets ekonomiska karta som namnet Ålsjödammsudden är utsatt.

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1863: Ålsjötorp, gränsbestämning, ägomätning, ägoutbyte, övrigt, 04-BJK-147A, sidan 2
1892: Virå bruk, gränsbestämning, 04-BJK-197A, sidan 3

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:5343	Dammvall	IAB	Ej fältinventerad

Ålsjötorp år 1863.

Virå bruk år 1892.

På båda kartorna är gränsen utsatt och öster om kan rester efter en damvall finnas kvar.

11 Virlången: Åmundstorp

Kila socken, Nyköpings kommun och Björkviks socken, Katrineholms kommun

Stenåldern

Utmed sjön Virlångens östra strand har flera kvartsavslag påträffats samt skörbränd sten (*L2018:241*).

1600-talet

På sockenkartan över Kila är Åmundstorp utsatt vid Virlångens utlopp i öst.

1700-talet

På kartan över Kila sockens kronoallmänning från år 1718 är lägenhetsbebyggelsen Åmundstorp utsatt.

1800-talet

Kartan från år 1863 visar Åmundstorp och dess åker. Det går att tyda att dammvallen redan är byggd. Vägen/bron öster om dammvallen fanns enligt kartan.

Idag

Här finns en dammvall med ett utskov. Vallens sidor är kallmurade samt betongförstärkta vi utskovet. Det finns fyra spettluckor, ett mindre rödfärgat hus är byggt omkring utskovet. Dammvallens höjd och bredd varierar. Här var tidigare en allmän badplats fram till år 2013. Norr om dammvallen har kvartsavslag påträffats, vilket visar att människor har varit här under stenåldern.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1
1718: Kila, geometrisk karta, C39-31:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1863: Virå, gränsbestämning, ägomätning, ägoutbyte, övrigt, 04-BJK-147A, sidan 2
1892: Virå bruk, gränsbestämning, 04-BJK-197A, sidan 3

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2018:241	Fyndplats	ÖKL	Kvartsavslag, skörbränd sten
L2021:5344	Dammvall	ÖKL	Kan vara äldre än 1850

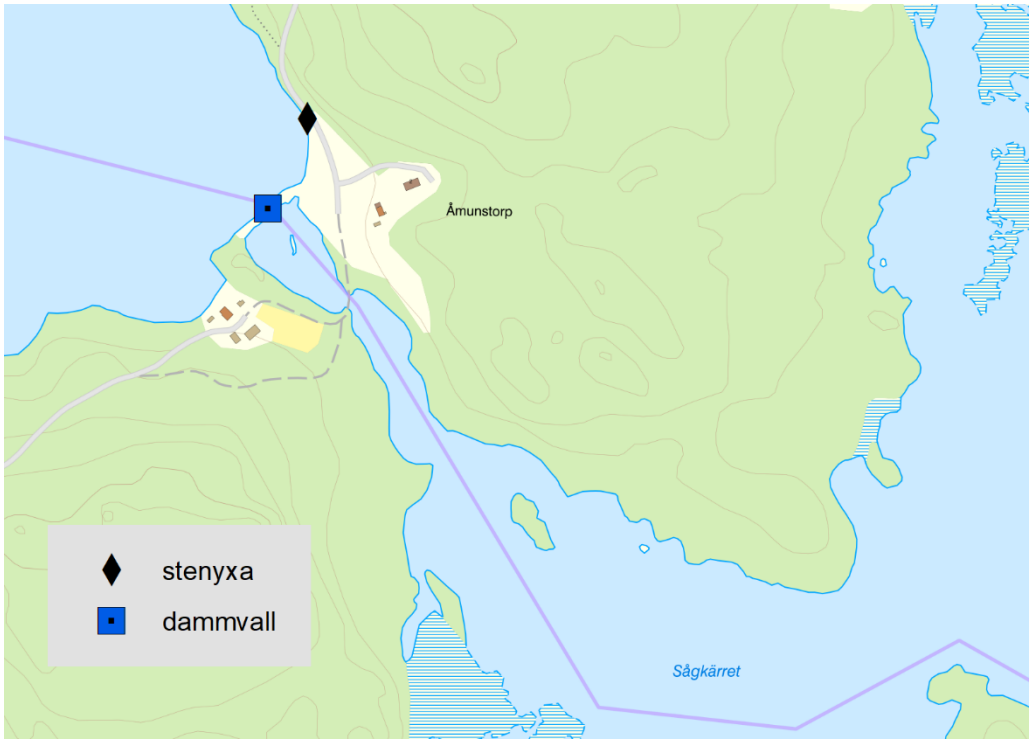

Kila socken år 1779.

Virå år 1863.

Virå bruk år 1892.

Dammvallen L2021:5344. Utskovet är vid det röda huset.

Övre bilden: dammvallen L2021:5344.
Mellersta bilden: vägen och bron som möjligen har haft ett syfte att dämma.
Nedre bilden: Åmundstorp.

12 Viråkärret: Gamla kvarnen

Kila socken, Nyköpings kommun och Björkviks socken, Katrineholms kommun

1600-talet

Det finns tre sockenkartor från åren 1677 och 1679 samt en odaterad som visar Wirå kvarn (*L2021:4462*). Sockengränsen går mitt i ån och kartorna visar att kvarnen låg intill åns norra sida, öster om vägen. Kvarnen låg i Björkviks socken.

1700-talet

Kartan från år 1727 är en renritning av ursprungskartan och därmed väldigt tydlig men det är ändå oerhört svårt att förstå hur ån tidigare gick i och att med att hela vattensystemet är mycket påverkat idag. Om kartan hade visat var sockengränsen gick hade det varit betydligt lättare att förstå var kvarnen legat.

1800-talet

Nästa karta är från år 1863 och den är något lättare att rektifiera men kvarnen tycks vara nedlagd då varken kvarnsymbol eller text visar att den fanns kvar. Platsen heter Gamla qvarn på häradsekonomiska kartan från andra halvan av 1800-talet.

Idag

Idag finns ett torp här. I och med att vattnet är reglerat sedan flera hundra år tillbaka går det inte att säga exakt var kvarnen legat. Det är dock mycket troligt att om rester finns kvar ligger de under vattenytan. Det som med säkerhet går att utläsa från de historiska kartorna är att kvarnen har legat intill S om norra stranden.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1
- : Björkviks sn, översiktskarta C5-1:1 (kartan har samma stil som den ovan och bör vara gjord samtidigt)

1718: Kila, geometrisk karta, C39-31:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1727: Virån, avvittring, karta, 04-BJK-308
1863: Virå, gränsbestämning, ägomätning, ägoutbyte, övrigt, 04-BJK-147A
1892: Virå bruk, gränsbestämning, 04-BJK-197A

Rikets allmänna Kartverks arkiv

1877: Norrköping, generalstabskartan J243-56-1
- : Virå, häradsekonomiska kartan J112-56-2

1959: Virå, ekonomiska kartan J133-9G3h57

Kila socken år 1679.

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:4462	Kvarn	IAB	Uppgift om

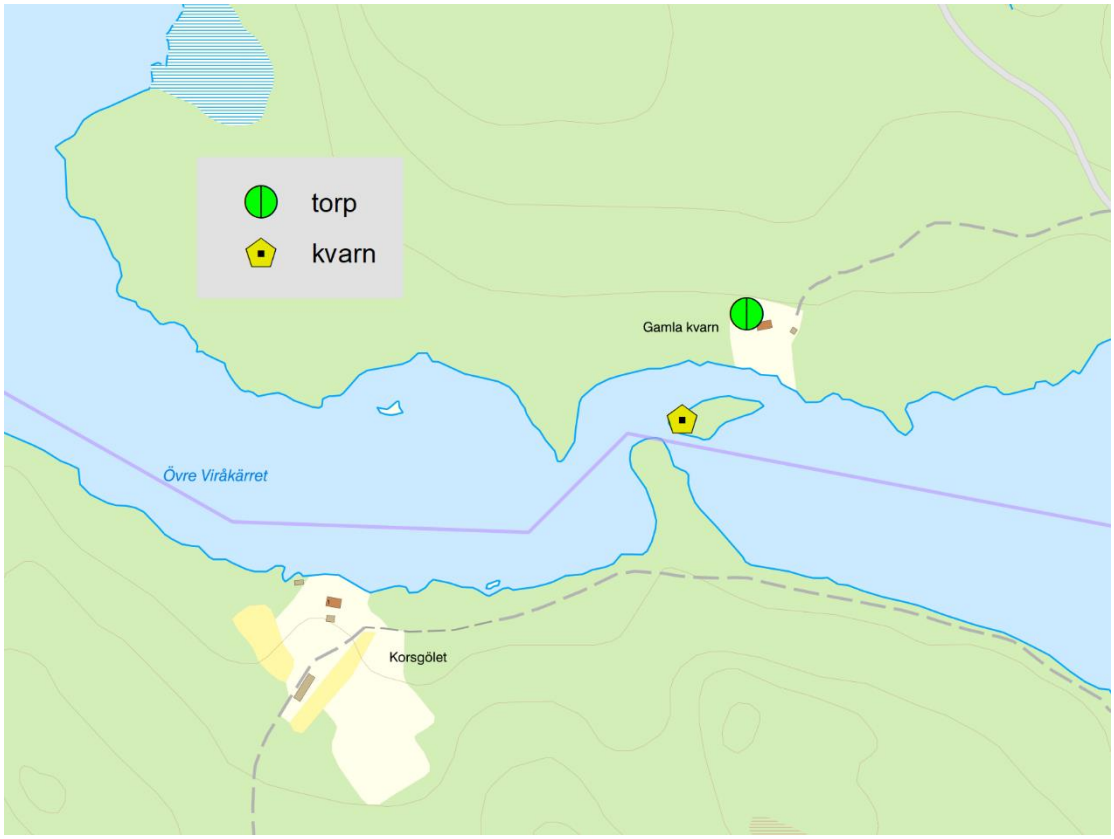

Virån år 1727.

Virå år 1863. Kvarnen är nedlagd.

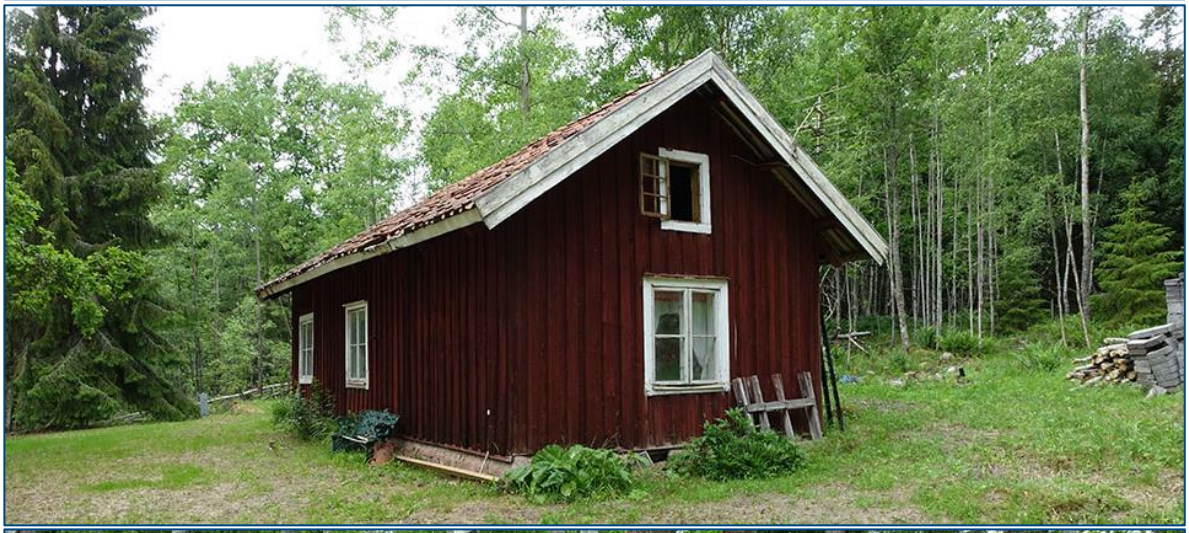

Övre bilden: kvarnen har legat någonstans där det nu är vatten.
Mellanbilden: torpet Gamla kvarn.
Nedre bilden: rester av två jordkällare.

13 Virån: Virå Övre Hammare

Kila socken, Nyköpings kommun och Björkviks socken, Katrineholms kommun

1600-talet

Joachim Danckwardt fick år 1638 privilegiebrev att anlägga ett järnbruk vid Wiråns hemman. Tillsammans med Gerdt Störning startade han verksamheten år 1642 (Nedre hammaren) och år 1644 (Övre hammaren).

Kartan från år 1677 över socknarna Kila och Lunda visar Wiråns övre hammare. Hammaren är inte utritad med en hammarsymbol utan som en rektangel (*L1985:987*). Sydöst om finns en sågsymbol. De två översiktskartor över Björkviks och Kilas socknar (odaterad och år 1679) visar var sin sida om sockengränsen och i ån ligger Viråns övre hammare (*L1985:987*). Även här är symbolen en rektangel. Sydöst om hammaren är en sågsymbol (*L2021:4488*) på båda kartorna.

1700-talet

Virå bruk fick privilegier att anlägga en knipphammare år 1759. Knipphammaren utökades till ett spikbruk (*L1985:8299*) med två spikhammare och en klippsax år 1783, se nummer 15 Virån: Spikbruket.

Kartan från år 1727 är en renritning av ursprungskartan och därmed tydlig men det är ändå svårt att förstå hur ån tidigare gick i och att med hela vattensystemet är mycket påverkat idag. Dagens väg fanns och sydöst om den låg Över hammaren, utritad som ett hus med två skorstenar samt en hammare intill ån (*L1985:987*). Inget tyder på att sågen som fanns på 1600-talet fanns kvar.

1800-talet

Nästa karta är från år 1863 och den är lättare att rektifiera. Flera hus är utritade på den nordöstra sidan av ån, delen som ligger i Björkviks socken. På Kila sockens sida är det tomt. Ingen text finns till kartan, därför är det svårt att avgränsa själva hammarområdet. Flera hus är boningshus och ekonomibyggnader till smederna och deras familjer. Både SGU-kartan från år 1873–75 och häradsekonomiska kartan från andra halvan av 1800-talet har en sågsymbol (*L2021:4488*) utritad på platsen. Kartan från år 1892 visar två byggnader, den ena är byggd över ån (troligen sågen) och den andra ligger på den nordöstra sidan, norr om vägen.

År 1899 upphörde stångjärnstillverkningen, gäller troligen Nedre hammaren.

1900-talet

Stavsjö järnväg, Nunnebanan, byggdes mellan åren 1898–1901. Virå station var slutstation för järnvägen. Banan upphörde 18 augusti 1939 på grund av ökande konkurrens från bilismen. På den ekonomiska kartan från år 1956 är Virå såg utritad med en större byggnad intill åns sydvästra strand.

Idag

Det finns slaggrester kvar som visar att en hammare legat här. Båda sidor av ån är kallmurade. Hammaren har legat på den nordöstra sidan och sågen på den sydvästra sidan. Det finns rester kvar efter sågen, kanske också efter hammaren. Intill dagens väg/damm, mot sydöst finns kallmurning som kan ha ingått i sågbyggnadens grund eller så är det en äldre dammvall. En mindre kraftstation finns där sågen legat. Dammen har fyra utskov, vid två sitter luckor, de två övriga kan vara överfallsöppningar. Väster om dammvallen finns Virå före detta stationshus, nu bostadshus. Kvar finns även uthuset och lastkajen där godsmagasinet låg. Grunden efter lokstationen finns kvar och intill finns vändskivekransen av sten med ringräl och låsklackar (*L2021:5317*).

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1

- : Björkviks sn, översiktskarta C5-1:1 (kartan har samma stil som den ovan och bör vara gjord samtidigt)

1718: Kila, geometrisk karta, C39-31:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1727: Virån, avvittring, karta, 04-BJK-308

1863: Virå, gränsbestämning, ägomätning, ägoutbyte, övrigt, 04-BJK-147A

1892: Virå bruk, gränsbestämning, 04-BJK-197A

Rikets allmänna Kartverks arkiv

1877: Norrköping, generalstabskartan J243-56-1

- : Virå, häradsekonomiska kartan J112-56-2

1956: Virå, ekonomiska kartan J133-9G3h57

SGU

1873–75: Stafsjö, aa57-karta

Litteratur

Helmfrid, Björn. 1948. Kanoner från Virå bruk. Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbundets årsbok, sidorna 137–138.

Karlsson, J. A. 1935. Sörmländska järnbruk i gångna tider. 2. Wirå, Svärta och Stavsjö bruk.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1985:969	Björkvik 294:2	Husgrund	ÖKL	Byggnad på grunden
L1985:986	Björkvik 293:2	Övrigt	IAB	Överförd till L1985:987
L1985:987	Björkvik 293:1	Hammarområde	Fornlämning	Virå övre bruk
L1985:1057	Björkvik 294:1	Husgrund, historisk	ÖKL	-
L2021:4488	-	Träindustri	ÖKL	Såg
L2021:5317	-	Övrigt	ÖKL	Vändskivekrans

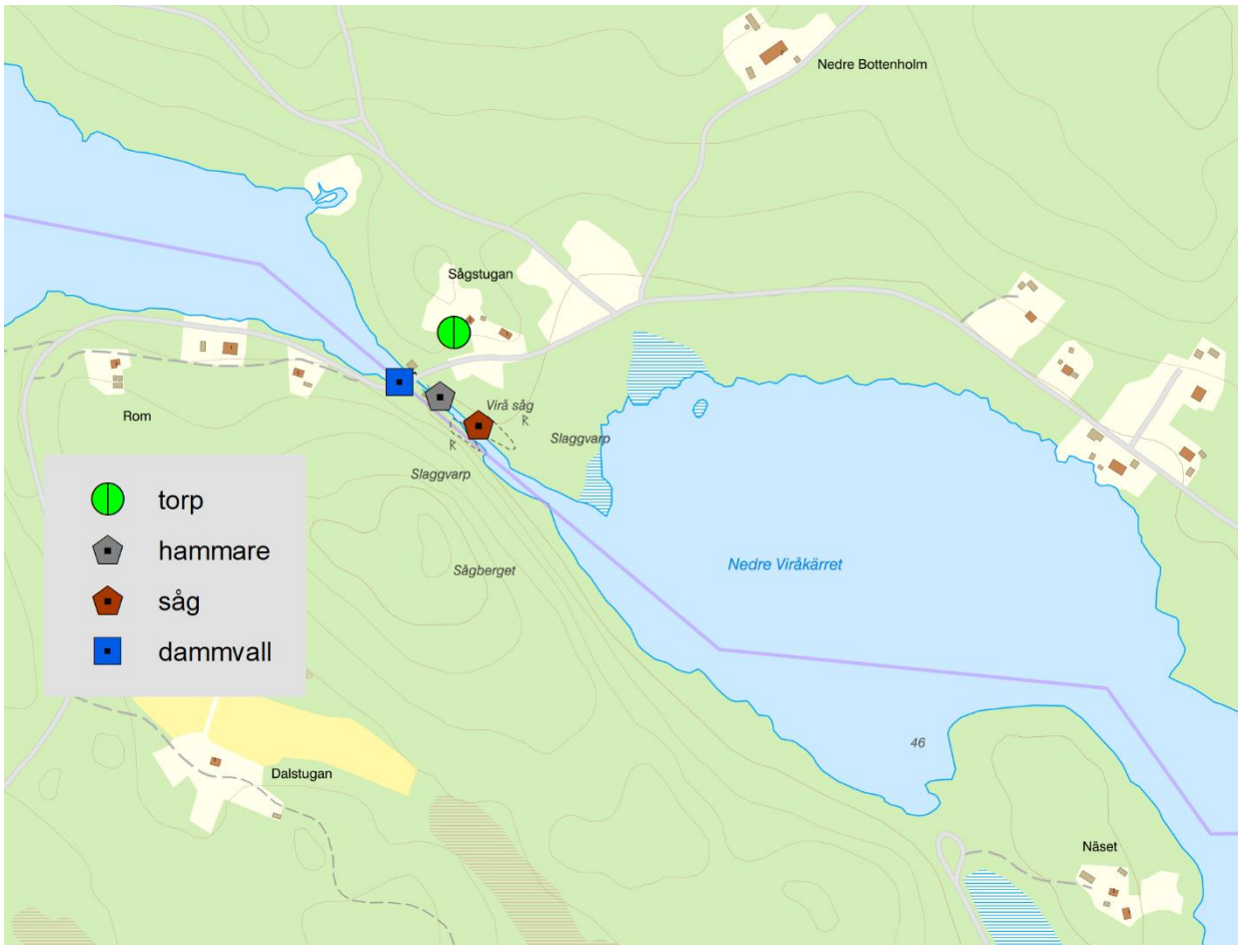

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Virån år 1727.

Virå år 1863.

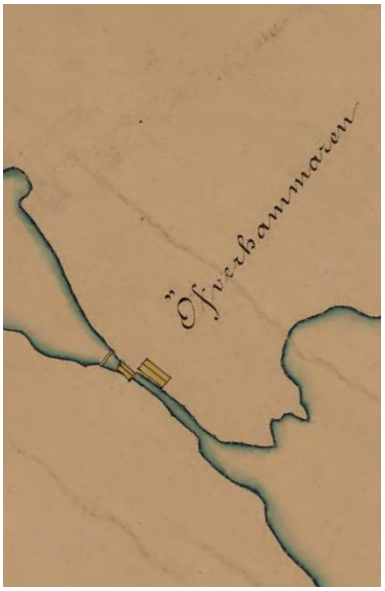

Virå bruk år 1892.

Dammen vid Övre hammaren.

Övre och mellersta bilden: kraftverket samt rester efter sågen och hammaren.
Nedre bilden: vändskivekransen av sten med ringräl och låslackar (L2021:5317).

14 Virån: Virå Nedre Hammare

Kila socken, Nyköpings kommun och Björkviks socken, Katrineholms kommun

1600-talet

Joachim Danckwardt fick år 1638 privilegiebrev att anlägga ett järnbruk vid Wiråns hemman. Tillsammans med Gerdt Störning startade han verksamheten år 1642 (Nedre hammaren) och år 1644 (Övre hammaren). Huvudprodukten var stångjärn. Det fanns rättigheter att bygga en masugn, som dock aldrig byggdes.

Kartan från år 1677 över socknarna Kila och Lunda visar Wiråns nedre hammare (*L2021:4463*). Hammaren är inte utritad med en hammarsymbol utan som en rektangel. Öster om vägen och norr om ån låg Wirånstorp. Kvarntorp låg söder om ån och öster om vägen. Det finns inga kartor som visar att en kvarn har legat inom detta område. De två översiktskartor över Björkviks och Kilas socknar från år 1679 visar var sin sida om sockengränsen och på den norra sidan av ån låg Nederhammaren. Båda kartorna tillsammans visar vad 1677 års karta visar.

1700-talet

Virå bruk fick privilegier att anlägga en knipphammare år 1759. Knipphammaren utökades till ett spikbruk med två spikhammare och en klippsax år 1783, se nr 15 Virån: Spikbruket.

Kartan från år 1727 är en renritning av ursprungskartan och därmed tydlig men det är ändå svårt att förstå hur ån tidigare gick i och att med hela vattensystemet är mycket påverkat idag. Wiråns Nedre Hammare är utritad som en byggnad med två skorstenar och ett vattenhjul (otydligt). Placeringen av byggnaden är norr om ån och väster om vägen och bron. Endast Kvarnstugan och Nässtugan är utsatta inom denna del.

1800-talet

I början av 1800-talet var Virå bruk ett av de största järnbruken i Södermanland. Per August Enhörning köpte Virå år 1860 och byggde upp bruksmiljön med bland annat skola, lanthandel (byggd år 1865), mejeri och fattighus.

Nästa karta är från år 1863 och den är lättare att rektifiera. Hammaren (*L1985:8299*) är utritad intill ån och byggnaden som är museum idag finns med. Virå herrgård med sina två flyglar är också utritade samt flera byggnader söder därom som bör vara ekonomibyggnader. Men vissa av byggnaderna kan också vara där smederna bodde. Ingen text finns till kartan, därför är det svårt att avgränsa själva hammarområdet. På SGU-kartan från år 1873–75 står det endast Virå och flera byggnader finns men inga symboler är utritade som visar om någon verksamhet fortfarande är igång. På den häradsekonomiska kartan från andra halvan av 1800-talet står det Virå bruk men inte heller här finns någon text eller symbol som visar att bruket var i bruk. Kartan från år 1892 visar fyra byggnader norr om ån och en borde vara stångjärnshammaren då tillverkningen upphörde sju år senare, år 1899.

Idag

Norr om ån och hammaren är en äldre byggnad som idag används av hembygdsföreningen. Virå herrgård med sina två flygelbyggnader finns söder om ån och väster om vägen. På motsatta sida av vägen är förra lanthandelsbyggnaden. I ån finns ett vattenhjul fortfarande kvar och väster om den ligger ett mindre kraftverk som är från år 1943.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1

- : Björkviks sn, översiktskarta C5-1:1 (kartan har samma stil som den ovan och bör vara gjord samtidigt)

1718: Kila, geometrisk karta, C39-31:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv
1727: Virån, avvittring, karta, 04-BJK-308
1863: Virå, gränsbestämning, ägomätning, ägoutbyte, övrigt, 04-BJK-147A
1892: Virå bruk, gränsbestämning, 04-BJK-197A
Rikets allmänna Kartverks arkiv
1877: Norrköping, generalstabskartan J243-56-1
Virå, häradsekonomiska kartan J112-56-2
1956: Virå, ekonomiska kartan J133-9G3h57
SGU
1873–75: Stafsjö, aa57-karta

Litteratur
Claesson, Bengt. 1988. Wirå bruk 1638–1988.
Helmfrid, Björn. 1948. Kanoner från Virå bruk. Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok, sidorna 137–138.
Karlsson, J. A. 1935. Sörmländska järnbruk i gångna tider. 2. Wirå, Svärta och Stavsjö bruk.

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:4463	Hammarområde	Fornlämning	Virå nedre hammare

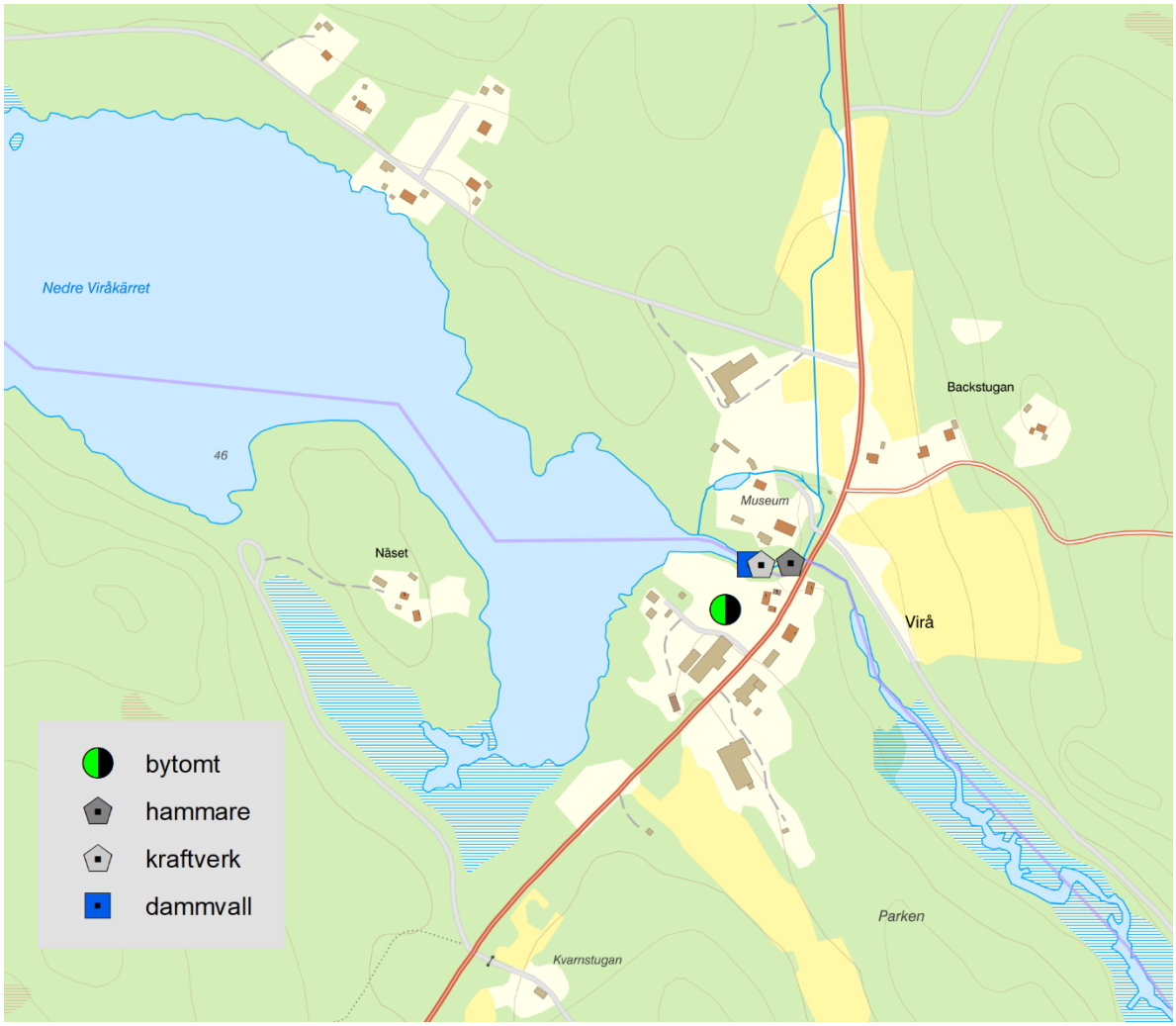

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Virån år 1727.

Virå år 1863.

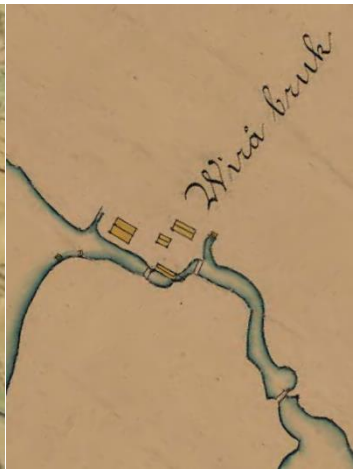

Virå bruk år 1892.

Dammen vid Virå nedre hammare.

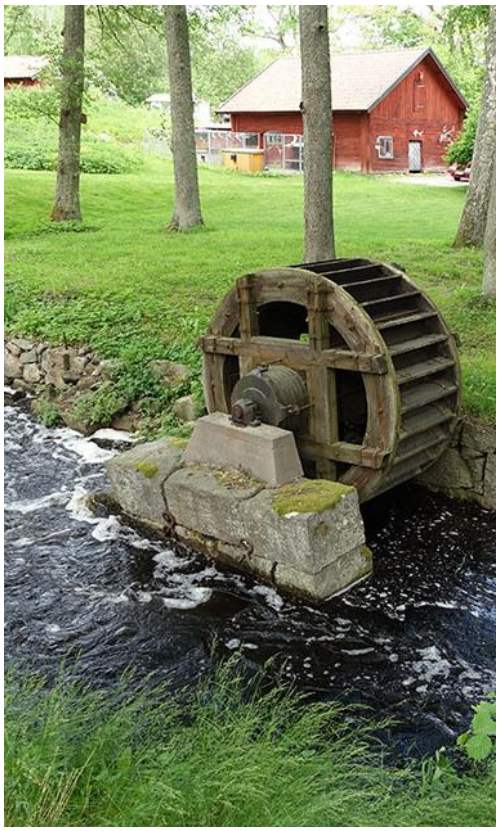

Vattenhjul vid Virå bruk, 1930-tal, Ferdinand Boberg – SLM M033503. Vattenhjulet idag.

Vattenhjulet med dammen och kraftverket i bakgrunden.

Övre bilden: mangårdsbyggnaden med sina två flyglar.
Mellanbilden: museet.
Nedre bilden: dagens bro från år 1936. I bakgrunden Virå brukshandel.

15 Virån: Spikbruket

Kila socken, Nyköpings kommun och Björkviks socken, Katrineholms kommun

1600-talet

Joachim Danckwardt fick år 1638 privilegiebrev att anlägga ett järnbruk vid Wiråns hemman. Tillsammans med Gerdt Störning startade han verksamheten år 1642 (Nedre hammaren) och år 1644 (Övre hammaren).

Kartan från år 1677 och kartorna från år 1679 över socknarna Kila och Lunda visar Wiråns övre hammare (*1985:987*) och Wiråns neder hammare (L2021:4463). Där Spikbruket senare förlades finns en väg och en bro med namnet Allmänningsbron.

1700-talet

Virå bruk fick privilegier att anlägga en knipphammare år 1759. Den uppfördes nedströms Wiråns kvarn, byggd år 1736. Knipphammaren utökades till ett spikbruk med två spikhammare och en klippsax år 1783. Det är något förvirrande vilken plats som menas men om knipphammaren utökades till ett spikbruk bör platsen vara här.

Kartan från år 1727 är en renritning av ursprungskartan och därmed tydlig men det är ändå svårt att förstå hur ån tidigare gick i och att med att hela vattensystemet är mycket påverkat idag. Endast ån är utritad på kartan, vilket bör stämma bra då knipphammaren anlades först år 1759.

1800-talet

Per August Enhörning köpte Virå år 1860 och byggde upp bruksmiljön med bland annat skola, lanthandel (byggd år 1865), mejeri och fattighus.

Nästa karta är från år 1863 och den är lättare att rektifiera. Namnet Spikbruket är utsatt och på båda sidor av ån fanns flera byggnader. Ingen text finns till kartan, därför är det svårt att förstå vad det är för byggnader. På SGU-kartan från år 1873–75 står det Spikbruket och det fanns några byggnader på båda sidor av ån. Inga symboler är utritade som visar om någon verksamhet fortfarande är igång. På den häradsekonomiska kartan från andra halvan av 1800-talet står det också Spikbruket men inte heller här finns någon text eller symbol som visar att bruket fortfarande är i bruk. Kartan från år 1892 visar tre byggnader intill ån och en borde vara stångjärnshammaren då tillverkningen upphörde sju år senare, år 1899.

1900-talet

Enligt den ekonomiska kartan från år 1956 ligger en fastighet med namnet Virå kvarn nordöst om bron över ån. Detta är enda kartan som visar att det bör ha legat en kvarn här. Det kan ha funnits en byggnad intill brons östra sidan på den norra sidan av ån. Men en gräns går här så det är lite otydligt. Gården sydväst om bron heter Spikbruket och kan vara smedens gamla bostad.

Idag

Nordväst om bron över ån finns rester efter ett utskov, numera av betong. Inga luckor finns kvar. Kallmurning (brofästen) finns intill åns bägge sidor. Nedströms finns rester kvar efter spikhammaren där en del av ett vattenhjul finns kvar. Mellan bron och grunden finns ett brofäste på vardera sida av ån. I skogen väster om vägen och norr om ån borde det finnas rester kvar efter byggnaderna som finns med på kartan från år 1863.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1

- : Björkviks sn: odaterad, översiktskarta C5-1:1 (kartan har samma stil som den ovan och bör vara gjord samtidigt)

1718: Kila, geometrisk karta, C39-31:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1727: Virån, avvittring, karta, 04-BJK-308
1863: Virå, gränsbestämning, ägomätning, ägoutbyte, övrigt, 04-BJK-147A
1892: Virå bruk, gränsbestämning, 04-BJK-197A

Rikets allmänna Kartverks arkiv

1877: Norrköping, generalstabskartan J243-56-1
- : Virå, häradsekonomiska kartan J112-56-2

1956: Virå, ekonomiska kartan J133-9G3h57

Litteratur

Helmfrid, Björn. 1948. Kanoner från Virå bruk. Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok, sidorna 137–138.
Karlsson, J. A. 1935. Sörmländska järnbruk i gångna tider. 2. Wirå, Svärta och Stavsjö bruk.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1985:8299	Kila 158:1	Industri, övrig	Fornlämning	Spikbruket

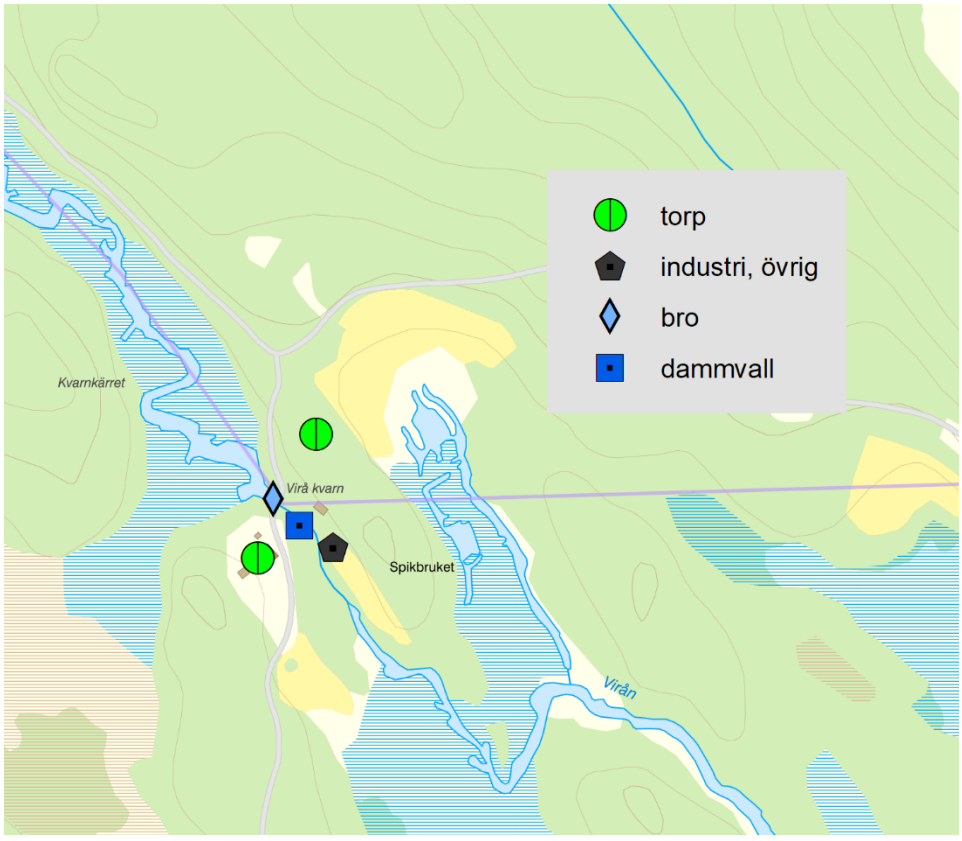

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Virå år 1863.

Virå bruk år 1892.

Virå kvarn: "SLM M004547 - Kvarnar och bagerier," Sörmlands museum, hämtad 6 augusti 2021, https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/337781.

Virå kvarn borde ha legat inom detta område. Inga kartor är påträffade som visar var den låg. Byggnaderna passar in på de tre ekonomibyggnader som finns utritade på den ekonomiska kartan från år 1956 öster om vägen vid bron.

Endast denna byggnad finns kvar som är byggnaden till höger på det äldre fotot ovan.

Översta och mellersta bilden: dammen vid bron.
Nedre bilden: rester efter Spikbruket.

16 Ålbergaån: Ålberga bruk, övre

Kila socken, Nyköpings kommun

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Ålberga är *i Alabærghom* från år 1401 och för Hammarby är det *Hammarby* från år 1409 (Janzon 2013:96 och 93).

1600-talet

Bergskollegium utfärdade ett privilegium den 6 mars 1640 för bröderna Hubert d.ä. och Gillis de Besche att anlägga en hammarsmedja i Ålberga ström på gårdarna Ålberga, Hammarby och Virby ägor. De fick även tillstånd att anlägga en masugn på Tybbles marker, se nummer 22 Kilaån: delen Hansjön – Erkan. År 1650 utökades verksamheten då de fick privilegium att uppföra ett snidverk för beredning av ämnesjärn till spiksmide samt ett tråddrageri. Bruket utökades efter en tid med två nya stångjärnshammare på Hammarbys ägor, cirka 200 meter respektive cirka 250 meter söder om Bysjön (Riksarkivet).

En länskarta från år 1670 är den äldsta påträffade kartan över området. Övre bruket är inte utsatt. Nästa karta är en geografisk avfattning över Kila och Lunda socknar från år 1677 (Spatorp ell Leonardsberg). Öfferhammarn är utskrivet samt att det finns en rektangel utritad över ån. Nordväst om hammaren låg Hyttorpet. Kartan över Kila socken från år 1679 visar samma som föregående karta.

1700-talet

En geometrisk avmätning görs över Ålberga år 1730. Vid dagens damm i väst (*L2021:5121*) fanns en ålkista (*L2021:5122*) och en sågkvarn (*L2021:5123*) samt Ålberga bruksgård som fortfarande finns kvar. Järnhammaren (*L1985:8909*) låg cirka 150 meter nedströms från sågen.

1800-talet

Stångjärnshamrarna lades ner i början av 1800-talet. Spiksmedjorna var igång till 1870-talet.

Kartan över Hammarby från år 1803 visar bruksbackarna (nr 10) där två byggnader fanns intill ån. Byggnaden väster om dammvallen är spiksmedjan (*L2021:5120*) och den andra byggnaden passar in på den Övre hammaren (*L1985:8909*). Dammvall *L1982:7711* som troligen även var en bro över ån är också utritad. På kartan från år 1836 är det utskrivet vilka byggnaderna är. Längst i väst är dammen L2021:5121, därefter låg en spiksmedja (*L2021:5120*) som låg nordväst om platsen där sågen tidigare legat. Sedan fanns ytterligare en damm (*L1982:7711*) cirka 130 meter nedströms och cirka 30 meter nordväst om den låg en spannmålsbyggnad. Stångjärnshammaren (*L1985:8909*) låg ytterligare cirka 50 meter nedströms där även ett nothus har legat norr om vägen.

På kartan från år 1842 är dammvallarna, spiksmedjan och stångjärnshammaren utritade. Kartan från år 1853 visar lika som föregående karta och det gör även kartan över Hammarby från år 1880. Här är även dammvallen *L2021:5133* utritad. År 1899 är det Ålberga ägor väster om ån som kartläggs. Byggnaderna till spiksmedjan och stångjärnshammaren fanns fortfartfarande kvar. Om de var öde eller annan verksamhet fanns där går inte att utläsa från kartan. På SGU-kartan som utgavs åren 1873–75, mitt mellan föregående kartors utgivningsår, tycks något vara utritad intill ån, dock är det otydbart.

Den häradsekonomiska kartan från slutet av 1800-talet visar att stångjärnshammarbyggnaden numera var ett manufakturverk. Spiksmedjan fanns inte kvar.

1900-talet

Inga byggnader är markerade på på den ekonomiska kartan från år 1956. Namnet Ålberga bruk lever kvar på den södra bebyggelsen och Överhamra på den norra bebyggelsen. Ett kraftverk byggt på 1930-talet, finns cirka 130 meter nedströms från var hammaren har legat.

Idag

Brukskontoret finns kvar idag och är en privat bostad. Väster om den finns en dammvall med två utskov,

det västra med en spettlucka och det östra med tre spettluckor. Härifrån utgår ett turbinrör till ett mindre kraftverk cirka 320 meter nedströms. Här har en såg och en spiksmedja legat och det kan mycket väl finnas rester kvar. Nedströms dammvallen *L1982:7711* har stångjärnssmedjan legat (*L1985:8909*) och även här kan rester finnas kvar. En väg/bro går över ån cirka 30 meter uppströms kraftverket.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1670: Nyköpings gamla län, tabula geographica, C2
1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1
1730: Ålberga, geometrisk avmätning, C39-92:1
1880: Hammarby, laga skifte, C39-20:2, sidan 2

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1688: Ålberga, rågångsåtgärd, 04-KIL-2
1803: Hammarby, mätning, 04-KIL-188, sidan 2
1836: Ålberga, gränsbestämning, övrigt, 04-KIL-76
1840: Ålberga, ägoutbyte, 04-KIL-78
1842: Ålberga, gränsbestämning, övrigt, 04-KIL-86
1853: Ålberga, karta, 04-KIL-179
1881: Hammarby, 04-KIL-137, sidan 3
1899: Ålberga, arealavmätning, 04-KIL-146
1926: Ålberga, karta, 04-KIL-182
1928: Ålberga, avstyckning, 04-KIL-196

Rikets allmänna Kartverks arkiv

- : Virå, häradsekonomiska kartan J112-56-2

1956: Kila, ekonomiska kartan J133-9G2i57

SGU

1873–75: Stafsjö, aa57-karta, jord- och bergartskarta

Litteratur

Janzon, Kaj. 2013. Det medeltida Sverige 2 Södermanland. 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.

Riksarkivet. *Hubert d.ä. de Besche, urn:sbl:17310, Svenskt biografiskt lexikon (art av Gr Jacobson med bidrag av A. Hahr.), hämtad 2021-08-31.*

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:7711	Kila 331	Dammvall	Fornlämning	-
L1985:8909	Kila 153:1	Hammarområde	Fornlämning	Övre hammaren
L2021:5120	-	Hammare/smedja	IAB	Spiksmedja
L2021:5121	-	Dammvall	ÖKL	-
L2021:5122	-	Fångstanläggning, övrig	IAB	Ålkista
L2021:5123	-	Träindustri	IAB	Såg
L2021:5133	-	Dammvall	Fornlämning	-

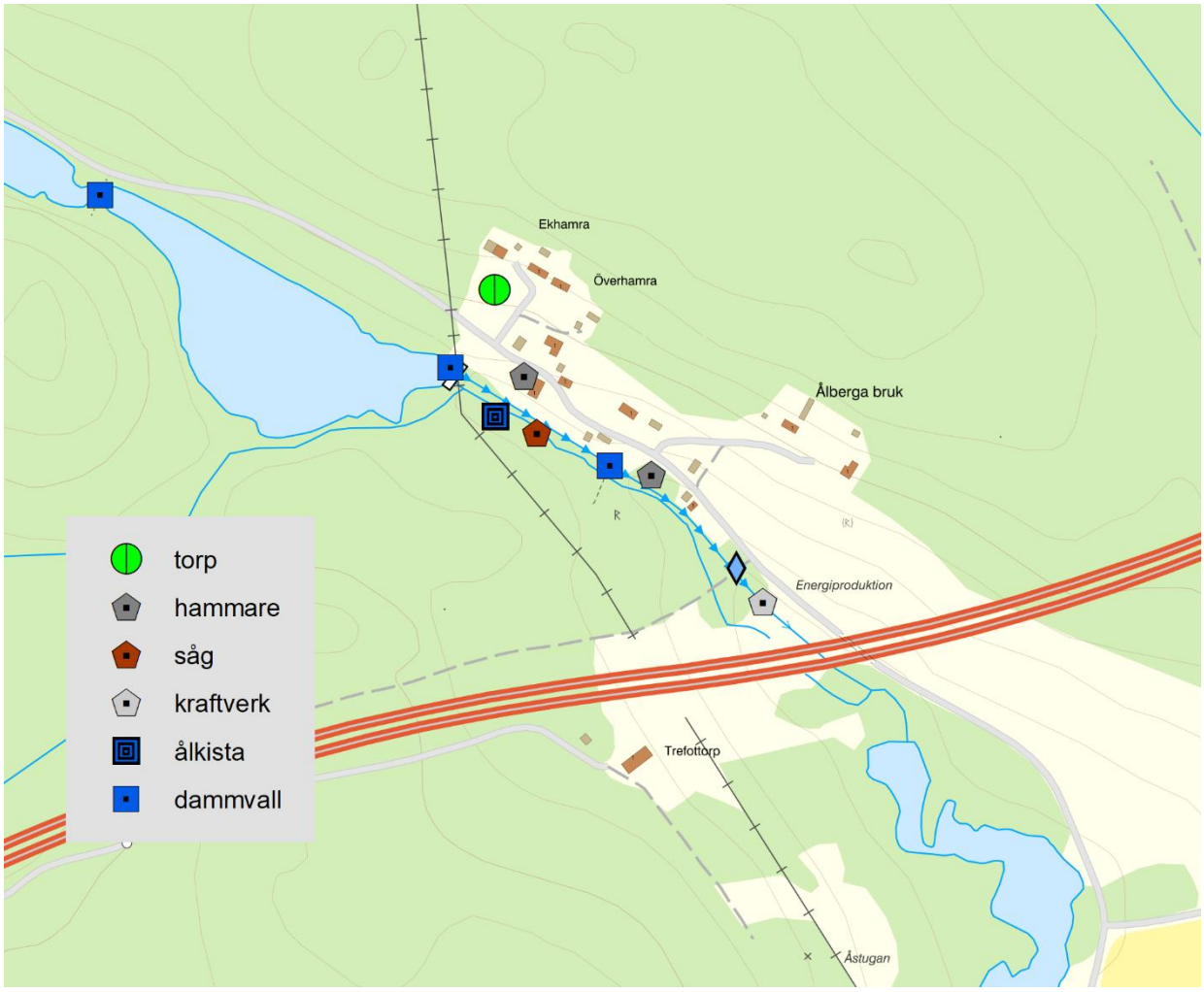

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Ålberga år 1730.

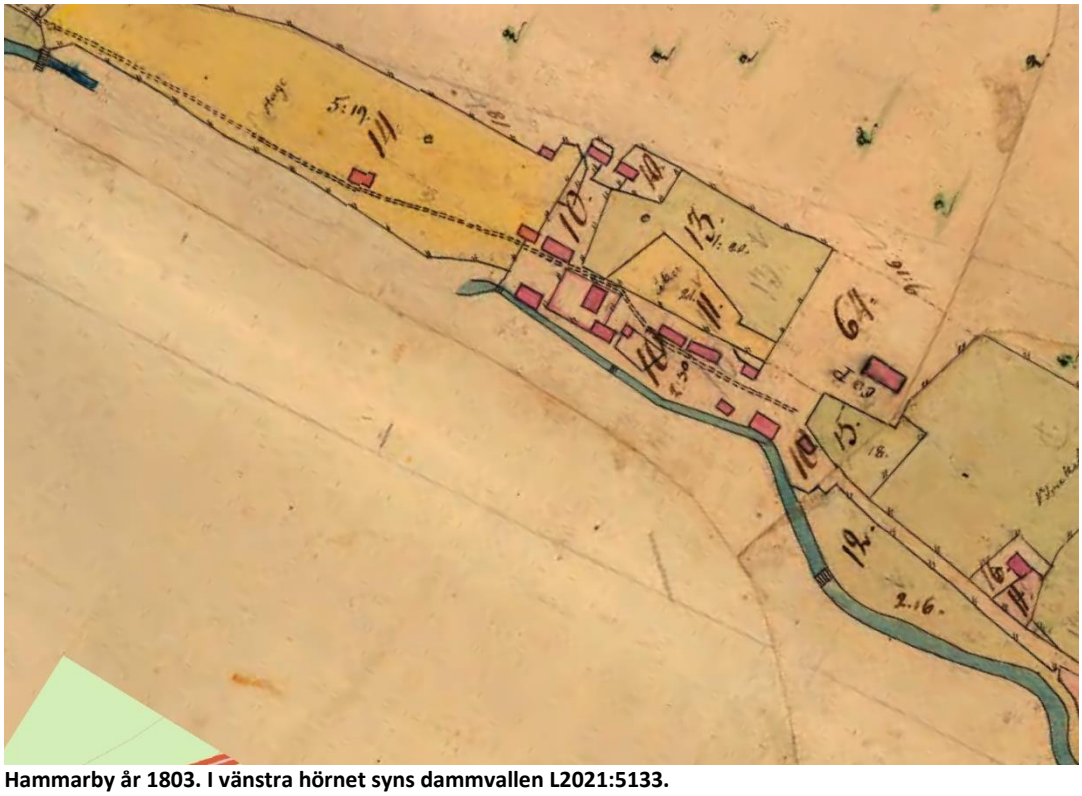
Hammarby år 1803. I vänstra hörnet syns dammvallen L2021:5133.

Ålberga år 1836.

Hammarby år 1880.

Brukskontoret.

Övre bilden: dammvallen L2021:5133.
Nedre bilderna: dammvallen L2021:5121.

Övre bilden: turbinröret som går från dammvall L2021:5121.
Mellersta bilden: vid dammvallen L1982:7711.
Nedre bilden: kraftverket 170 meter nedströms dammvallen L1982:7711.

17 Ålbergaån: Ålberga bruk, nedre

Kila socken, Nyköpings kommun

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Ålberga är *i Alabærghom* från år 1401 och för Hammarby är det *Hammarby* från år 1409 (Janzon 2013:96 och 93).

1500-talet

En kyrkokvarn under Ålberga är omnämnd i SöH år 1551 och år 1559 redovisar en jordebok över kungens arv och eget en gård som saknar fiskevatten. Kvarnen finns endast omnämnd en gång i handlingarna (Janzon 213:98). I ett länsregister från år 1558 upptas en kronokvarn med ett par stenar under Hammarby och SöH tar upp en kronokvarn år 1559 (Janzon 2021:93).

1600-talet

Bergskollegium utfärdade ett privilegium den 6 mars 1640 för bröderna Hubert d.ä. och Gillis de Besche att anlägga en hammarsmedja i Ålberga ström på gårdarna Ålberga, Hammarby och Virby ägor. De fick även tillstånd att anlägga en masugn på Tybbles marker, se nummer 22 sidan 89. År 1650 utökades verksamheten då de fick privilegium att uppföra ett snidverk för beredning av ämnesjärn till spiksmide samt ett tråddrageri. Bruket utökades efter en tid med två nya stångjärnshammare på Hammarbys ägor, cirak 200 meter respektive cirka 250 meter söder om Bysjön (Riksarkivet).

En länskarta från år 1670 är den äldsta påträffade kartan över området. *Åhlberga Brüük* är utskrivet, vilket är det Nedre bruket. Nästa karta är en geografisk avfattning över Kila och Lunda socknar från år 1677 (Spatorp eller Leonardsberg). Åhlberga bruk är utskrivet och i ån finns två symboler, som kan betyda att det fanns två hamrar. Nu är även Övre hammaren med på kartan, se *L1985:8909*. En översiktskarta över Kila socken från år 1679 är nästa karta. Det står Ålberga bruk och två symboler är utsatt i ån (går inte att säga vilka) men den ena borde vara hammaren (*L2021:5128*) och den andra kvarnen, troligen en bit uppströms än vad kvarnen (*L2021:5127*) har legat. Både Ålberga och Hammarby är utsatt som ett hemman.

1700-talet

Kilas medeltida kyrka låg vid Lundäng (se nummer 20, sidan 83). Den övergavs år 1750 i och med att en ny kyrka byggts på Hammarbys ägor. Detta för att kyrkobesökarna från Stavsjö och Virå skulle få närmare till kyrkan. Den nya kyrkan byggdes nära Ålberga nedre hammare och var byggd av trä i korsform och vitputsad.

På kartan över Kila från år 1718 är endast Nederhammarn utsatt. På kartan över Ålberga ägor från år 1730 är två hus med hammarsymbol utritade. Stora Ålberga (*L2021:4453*) står som regementskvartersmästarboställe. Landsvägen går norr om gården och en bro är utsatt över ån. En bit uppströms låg *Järnhammare, Nederhammaren kallad* (*L2021:5128*) och intill väster om ån låg Mjölnargården. Mjölkvarnen låg ytterligare en bit uppströms, möjligen norr om dammvallen *L2021:5124*. Kvarnen låg längre norrut än var den låg på 1800-talet (se (*L2021:5128*).

1800-talet

Stångjärnshamrarna lades ner i början av 1800-talet. Spiksmedjorna var igång till 1870-talet.

Kartan över Hammarby från år 1803 visar en byggnad på var sida av ån söder om en bro/damm. Kyrkomuren är utritad samt landsvägsbron. Enligt kartan från år 1836 fanns en damm (*L2021:5124*) där dagens väg går. På den västra sidan av ån är en byggnad intill stranden (*L2021:5125*). Inget står vad det är för byggnad. En såg (*L2021:5126*) låg cirka 35 meter nedströms dammen och strax söder om låg en kvarn (*L2021:5127*). Ägan Ålberga täppor kartläggs år 1840 och där står det att byggnaden intill den västra sidan av ån är ett tröskverk (*L2021:5125*). Sågen och kvarnen är också utsatt på motsatta sidan. Enligt SGU-kartan från år 1873–75 fanns endast sågen och kvarnen kvar. Ålberga herrgård är byggd. År 1880 görs laga skifte på Hammarbys ägor och samma byggnader finns fortfarande intill ån. Tröskverket

fanns kvar år 1899 enligt en arealavmätningskarta. Enligt kartan finns en ny åfåra väster om den ursprungliga. Tröskverket låg mellan de två vattendragen. Dammen är utritad.

1900-talet

Kraftverket kan vara uppfört på plasten där den äldsta stångjärnshammaren har legat. En skylt på kraftverket säger att el har producerats sedan år 1919. De två kartorna från år 1919 visar samma, att en del av Ålberga täppor styckas av till en egen äga. I köpet ingår samtliga hus, dammbyggnader, kvarn- och såganläggningar. Tröskverket, sågen och kvarnen fanns fortfarande kvar. Norr om tröskverket är en vinklad dammvall och cirka 30 meter norr om byggnaden fanns en ny åfåra där en bro/damm fanns. Inget nämns om kraftverket men det troliga är att det påbörjas byggas efter köpet. Den ekonomiska kartan från år 1958 visar en lång byggnad som troligen inrymde både sågen och kvarnen. I vinkel mot den sydöstra gaveln är kraftverket byggt. Kyrkan fanns kvar. En ny kyrka invigdes år 1963 och den är byggd 80 meter nordöst om 1700-tals kyrkan av trä, som revs samma år.

Idag

Kraftverket finns kvar och är i bruk. Endast kyrkporten finns kvar av träkyrkan från år 1750 och den står uppställd intill den västra kyrkomuren. Det går att se kallmurade rester söder om dammvallen *L2021:5124*, som idag är endast en väg. Nästan 60 meter norr om vägen är dammen som dämmer till kraftverket. Där finns två spettluckor och en överfallsöppning.

I rapporten Restaurering av Kilaån från år 2013 överensstämmer inte materialet med det som framkom vid denna inventering. Fotot på sidan 10 (figur 6), kan det vara dit dammluckorna pekar mot på figur 7? Det området är inte fältinventerat för denna rapport. Det kan mycket väl finnas ett sådan rest efter en damm då vattenflödet tycks ha stängts av där efter år 1919. Avstängningen skedde troligtvis i samband med att kraftverket och dammen med spettluckorna byggdes. Kraftverksdammen figur 8, kan det vara den damm som finns utsatt på dagens kartor 110 meter norr om kraftverket?

Lantmäteristyrelsens arkiv

1670: Nyköpings gamla län, tabula geographica, C2
1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1
1718: Kila, geometrisk avmätning, C39-31:1
1730: Ålberga, geometrisk avmätning, C39-92:1
1880: Hammarby, laga skifte, C39-20:2, sidan 2

Lantmäterimyndigheternas arkiv

Allmänna vägar, krogar och gästgivargårdar inom Nyköpings län, C6
1803: Hammarby, mätning, 04-KIL-188, sidan 2
1836: Ålberga, gränsbestämning, övrigt, 04-KIL-76
1840: Ålberga, ägoutbyte, 04-KIL-78
1842: Ålberga, gränsbestämning, övrigt, 04-KIL-86
1844: Ålberga, mätning, 04-KIL-192
1853: Ålberga, karta, 04-KIL-179
1881: Hammarby, laga skifte, ägoutbyte, 04-KIL-137
1899: Ålberga, arealavmätning, 04-KIL-146
1919: Ålberga kvarn, avsöndring, 04-KIL-768
1919: Ålberga kvarn, avsöndring, 04-KIL-770
1926: Ålberga, karta, 04-KIL-182

Rikets allmänna Kartverks arkiv

- : Virå, häradsekonomiska kartan J112-56-2

1956: Kila, ekonomiska kartan J133-9G2i57

SGU

1873–75: Stafsjö, aa57-karta, jord- och bergartskarta

Litteratur

Janzon, Kaj. 2013. Det medeltida Sverige 2 Södermanland. 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.
Zink, Ursula. 2013. Restaurering av Kilaån. Länsstyrelsen i Södermanland. Rapport 2013:6.

Riksarkivet. *Hubert d.ä. de Besche, urn:sbl:17310, Svenskt biografiskt lexikon (art av Gr Jacobson med bidrag av A. Hahr.), hämtad 2021-08-31.*

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:4453	Bytomt/gårdstomt	MF	Ålberga
L2021:4454	Bytomt/gårdstomt	MF	Hammarby
L2021:5124	Dammvall	Fornlämning	-
L2021:5125	Industri, övrig	Fornlämning	Tröskverk
L2021:5126	Träindustri	IAB	-
L2021:5127	Kvarn	Fornlämning	-
L2021:5128	Hammare/smedja	IAB	Nedre hammaren

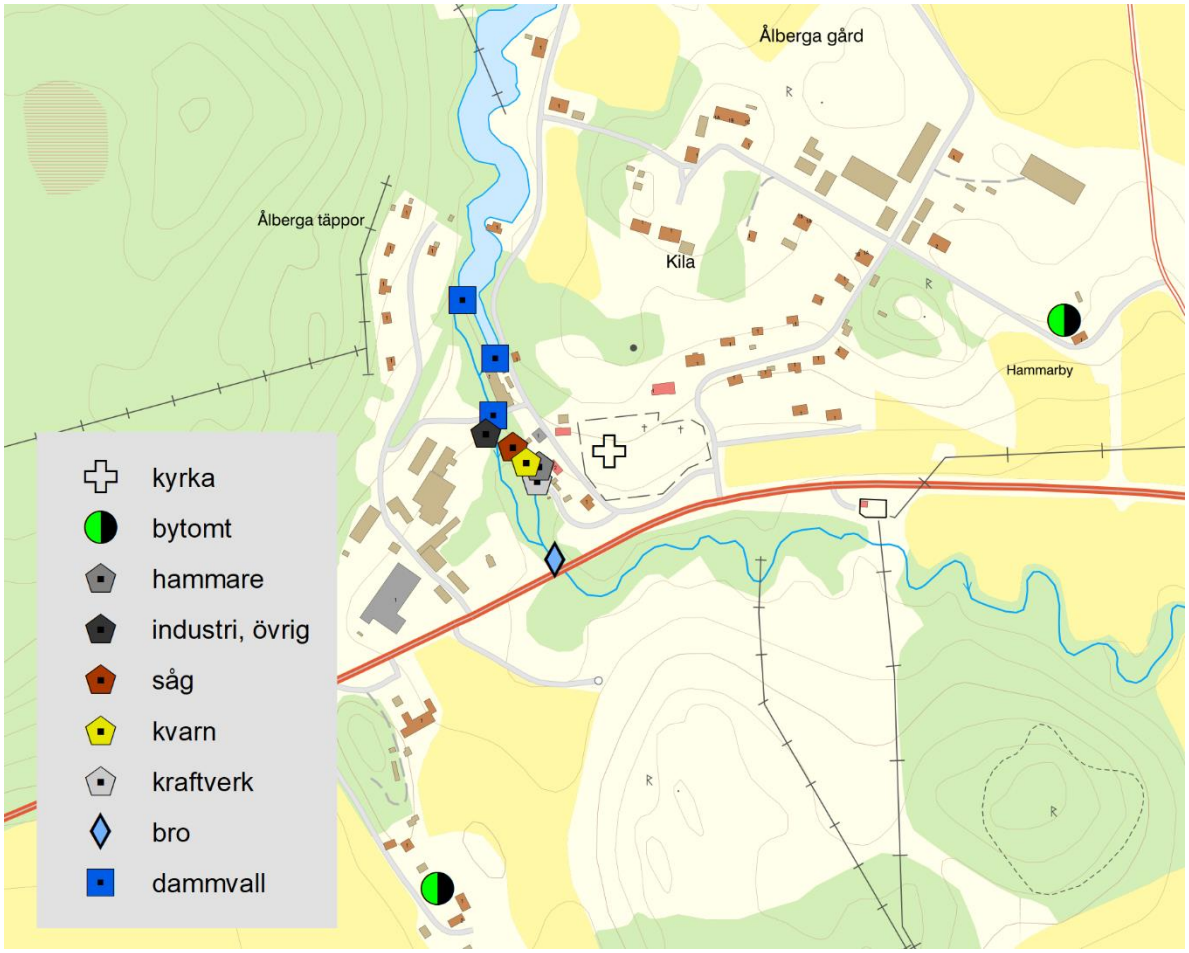

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Ålberga år 1730.

Hammarby år 1803.

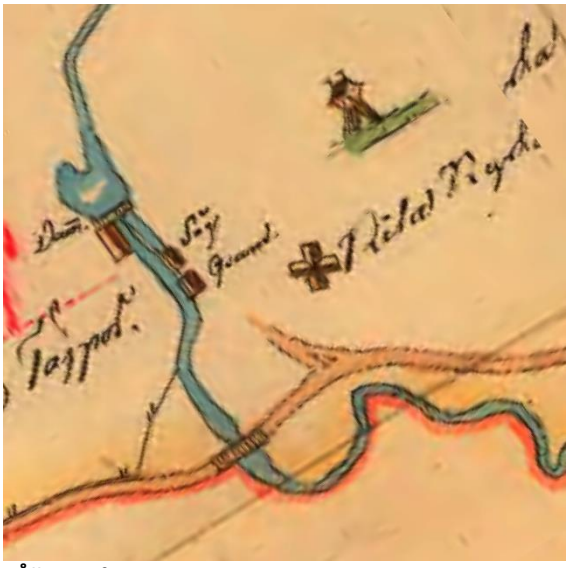

Ålberga år 1836.

Ålberga år 1899. Tröskverket intill ån.

Ålberga kvarn år 1919.

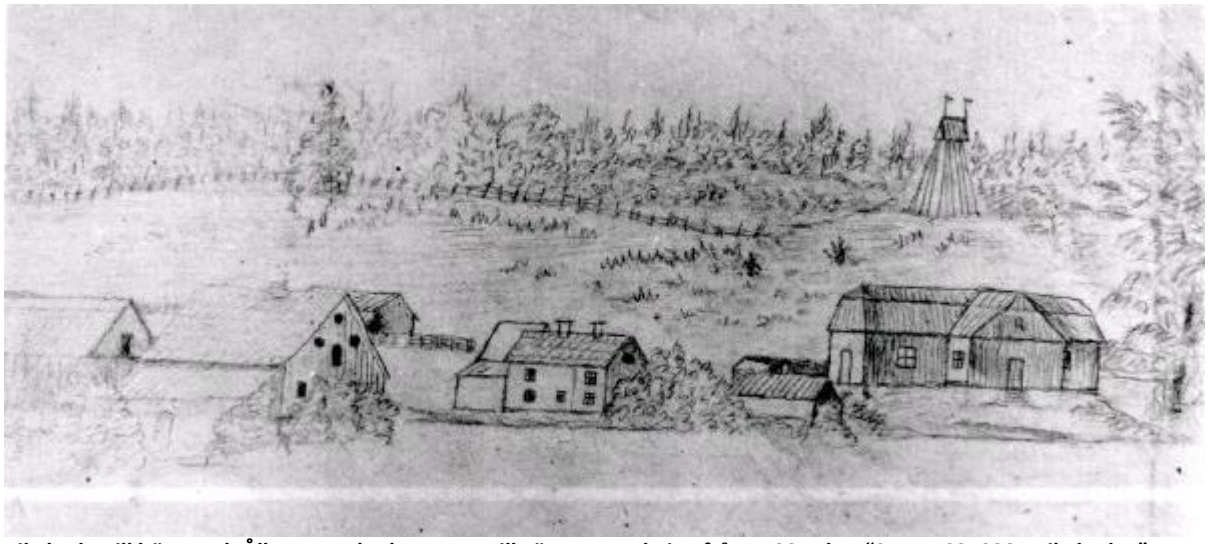

Kila kyrka till höger och Ålberga nedre hammare till vänster. Teckning från 1700-talet. "SLM M035038 - Kila kyrka," Sörmlands museum, hämtad 11 september 2021, https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/372271.

Ålberga kraftstation levererade belysningsström till bygden samt kraft till gårdens kvarn, såg och hyvleri. SLM M 010758, foto: Dan Samuelsson år 1947.

Kraftstationen idag.

Maskinhallen i kraftverket. Maskinerna är de ursprunliga från 1920-talet.

Den äldre kyrkporten och läget för 1700-tals kyrkan samt dagens kyrka byggd år 1963.

Dammen 50 meter norr om dammvallen L2021:5124.

Dammvallen L2021:5124. Tröskverket har legat till vänster i bilden.

Porten och muren bör vara rester efter kvarnen L2021:5127.

En äldre byggnad som byggs om till ett bostadshus.

Brandstationen.

18 Vretaån: Ramundsbäcks naturreservat

Kila socken, Nyköpings kommun

Förhistorisk tid

Öster om åravinen finns en aktivitetsyta (*L1982:5219*) för brytning av grönsten och preparering av råämnen för yxtillverkning.

1600-talet

På översiktskartan från år 1679 över Kila socken är två sågsymboler utritade efter varandra i ån samt att det står ”*Sååger*”. Längre söderut låg Dammkärsstugan nära åns södra strand.

1700-talet

År 1706 görs en karta över Tuna bergslags o 1:a Kolmårdens kronoallmänning som visar delar av Kila och Lunda socknar och ett gammalt sågställe (*L2021:4464*) är markerat, som bör vara platsen som är utsatt med två sågar på kartan från år 1679.

1900-talet

Den ekonomiska kartan från år 1957 visar att bäcken delar sig cirka 300 meter söder om vägbron.

Idag

Idag går länsväg 800 över bäcken. Innan E4 byggdes ut till motorväg, belägen norr om denna, var det denna väg som var Riksettan/E4. Vid brofästena är bäckens sidor kallmurade och norr om bron är vattnet rinnande. Öster om ån finns en aktivitetsyta som visar att området var befolkat redan under stenåldern. På den västra sidan av ån finns en symbol för en dammvall som kan vara en väg/bro. området med sågen och dammvallen är inte fältinventerat.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1
1706: Tuna sn, Tuna, avrösning å Tuna bergslags o 1:a Kolmårdens kronoallmänning, C84-52:2, sidan 1

Rikets allmänna kartverks arkiv

1956: Kila, ekonomiska kartan J133-9G2i57

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Två årgångar av kallmurning under länsväg 800.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:5219	Kila 205	Boplatsområde	Fornlämning	Aktivitetsyta
L2021:4464	-	Träindustri	IAB	Såg

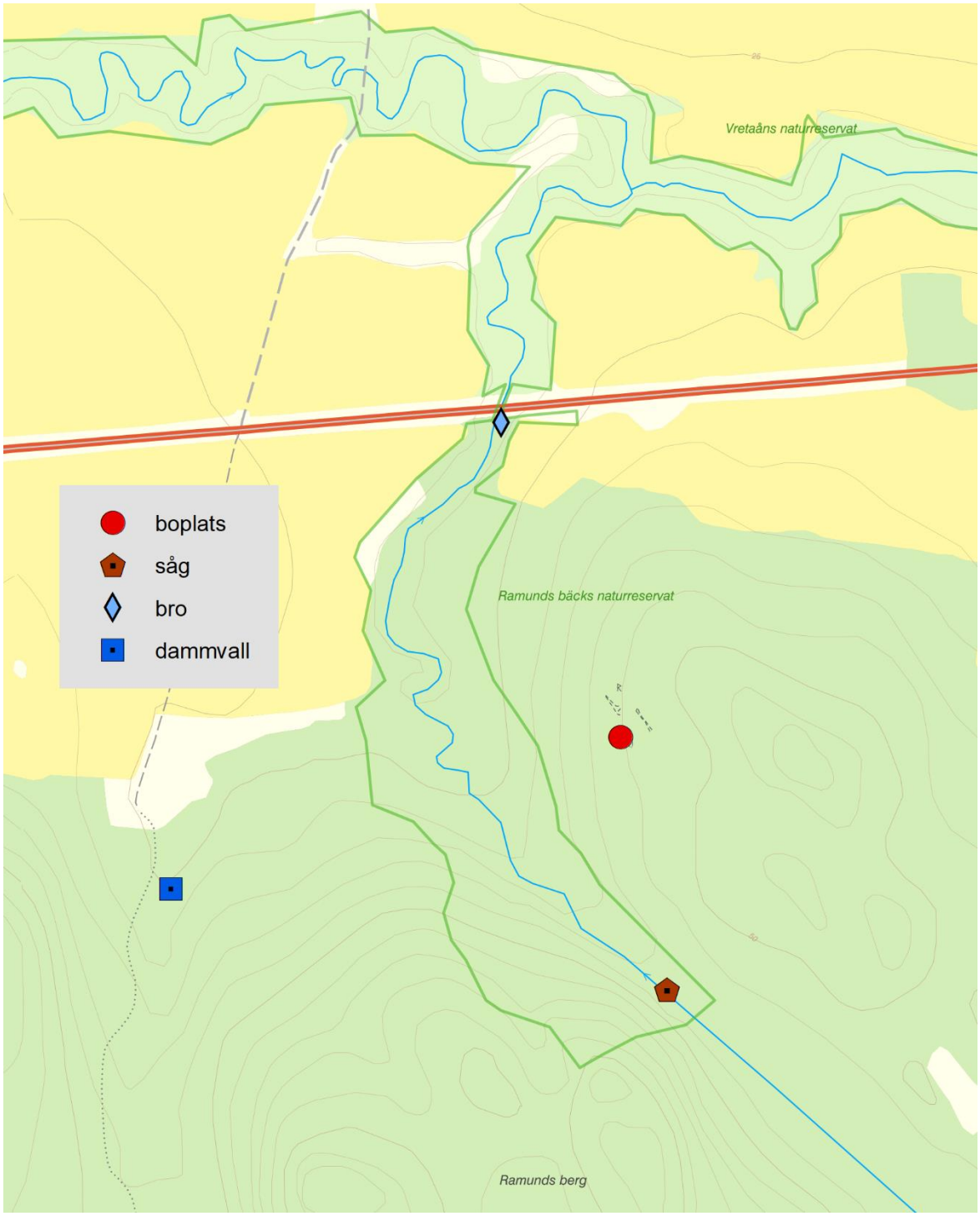

19 Vretaån: Vreta

Kila socken, Nyköpings kommun

Förhistorisk tid

I den östra delen av området ligger två gravfält på vardera sida av ån. En hög är arkeologiskt undersökt och där framkom benrester och tillplattade spikhuvuden (båtnitar?). Gravfälten indikerar att de bör finnas en förhistorisk boplats i närheten.

1300-talet

Äldsta skriftliga belägg för Vreta är *ad Wreta* från år 1365 och *in Wretum iuxta Kolmard* från år 1366. Texterna handlar om att kung Albrekt och hans följe stannade vid Vreta i samband med att de färdades genom Kolmården (DMS 2013:98).

1600-talet

På översiktskartan från år 1679 över Kila socken är Vreta utsatt som två hemman söder om ån. Även en bro är utritad. En rågångsåtgärd görs år 1688 som visar byn Vreta, ån och den gamla landsvägen samt två broar med namn.

1700-talet

År 1755 sker en åkerdelning på Vretas gästgivaregårds ägor. Gästgivargården (*L2021:4416*) låg söder om den gamla landsvägen och väster om vägen till Vreta by. Vid åns norra strand låg en smedja (*L2021:4417*). Ett redskapshus låg vid bron som hade samma läge som idag. Där står en äldre byggnad idag. Söder om ån ligger bytomten (*L2021:4418*). Ytterligare en karta finns och den är från år 1795 och visar ungefär detsamma. Norrängsbron är bron sydöst om Stora Vretstugan och Struntbron bör ha legat öster om Karlslund.

1800-talet

Gravfälten är utritade på SGU-kartan. Kartan visar att en gård har flyttat ut från det äldre läget till norr om landsvägen. Nu går vägen mellan dessa gårdar. Häradsekonomiska kartan från slutet av 1800-talet benämner Vreta som ligger intill ån för Vretatorp. Inom parentes står det skelett vilket brukar betyda att det har påträffats ett skelett inom ägan.

Idag

Det finns en parkeringsficka nära gravfälten och platsen är skyltad att det finns gravfält. Platsen där gästgivargården legat är inte besökt, kan finnas rester kvar. Vägen därifrån till ån är bortodlad. Där smedjan legat var växlighet hög så det gick inte att se om det finns någon grund kvar. En äldre timrad byggnad finns där redskapsboden låg på 1700-talet. Gården Vreta finns kvar.

Riksintresse kulturmiljö

Området ligger inom den östra delen av riksintresseområdet D 58, Gamla vägen Stavsjö – Krokek. Vägmiljö som tillhört övergripande samfärdselstråk, troligen med sträckningen av den forna Eriksgatan.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1
1755: Vreta, jordutbrytning, C39-89:1
1795: Vreta, jordutbrytning, C39-89:4

SGU

1873–75: Stafsjö, aa57-karta, jord- och bergartskarta

Litteratur

Kaj Janzon. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1985:8680	Kila 50:1	Gravfält	Fornlämning	-
L1985:9220	Kila 48:1	Gravfält	Fornlämning	-
L2021:4416	-	Husgrund	IAB	Gästgivaregård
L2021:4417	-	Hammare/smedja	IAB	Smedja
L2021:4418	-	Bytomt/gårdstomt	Möjlig fornlämning	Vreta

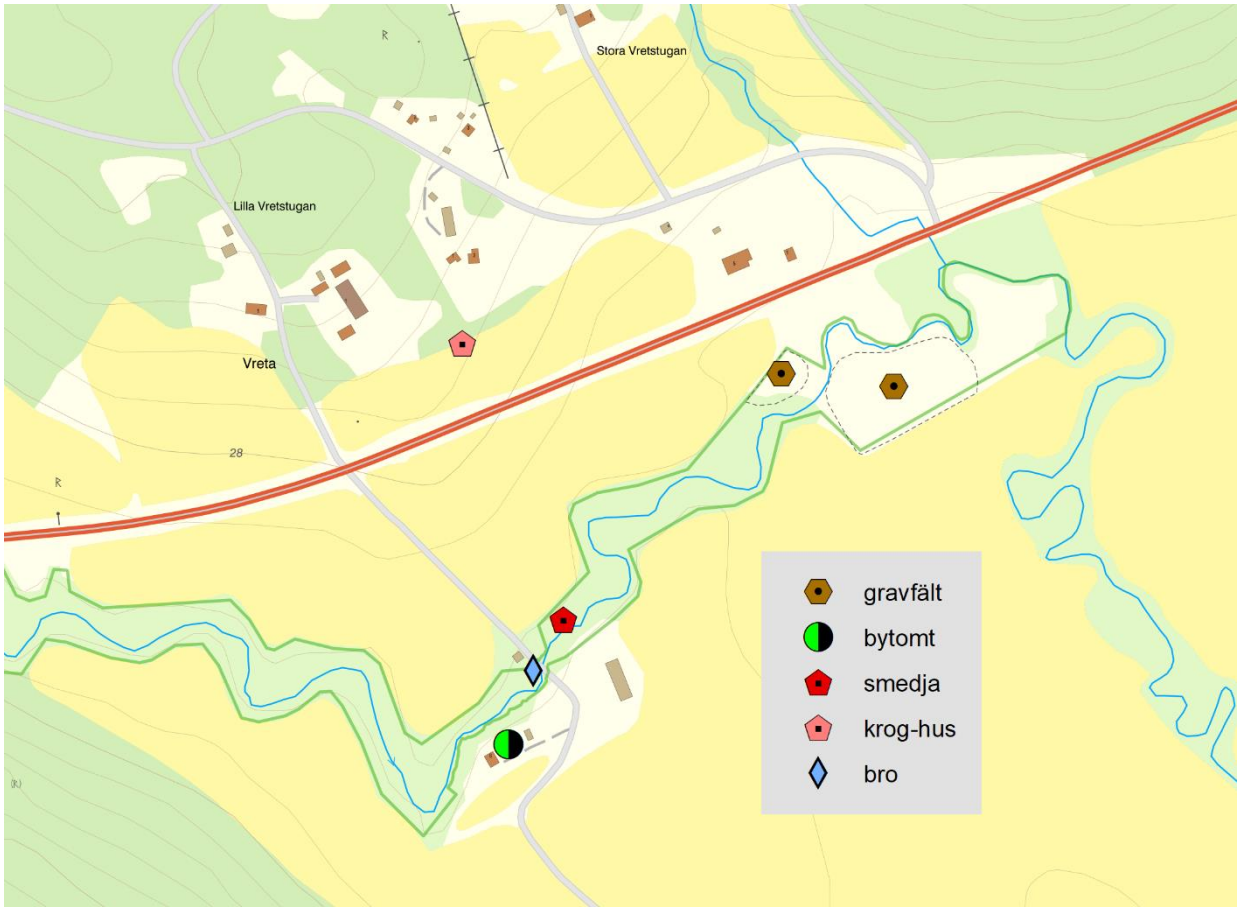

Kila socken år 1679.

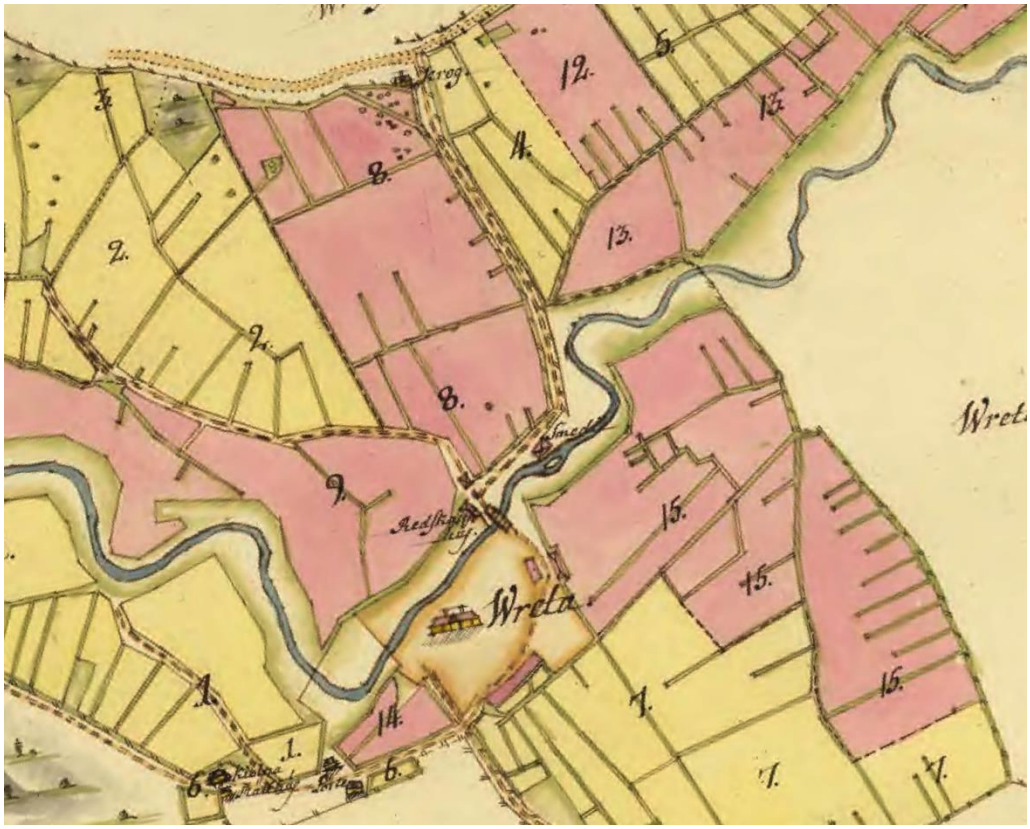

Vreta år 1755.

Vreta år 1795.

Vägen med bron och redskapsboden.

Vretaån.

20 Kilaån: delen Virby – Hässelby

Kila socken, Nyköpings kommun

Området sträcker sig utmed Kilaån från Virby till sjön Erkan där gårdarna/byarna Stora och Lilla Lida, Sjukälla, Kälkesta och Hässelby ligger norr om ån. Virby och Råsta ligger söder om ån. Texten under 1100–1200 talen till 1400-talet kommer från DMS Janzon 2013:90–99. Gårdarna/byarna är medtagna om de ligger högst cirka 350 meter från Kilaån.

Förhistorisk tid

Alla gårdsnamnen tyder på en etablering under järnåldern. Det finns gravfält vid Törsta, Åkersta och Bögeltorp. Mellan Kärrsta och Fröberga ligger en stensättning, likaså även vid Svehorn finns en. Vid Kjulshammar finns en hög.

1100–1200-talen

Den äldsta kyrka låg i Lundäng och på en kulle, söder om Kilaån finns ruinerna kvar (*L1985:8463*). Kyrkan uppfördes under senare delen av 1100-talet. Kyrkan övergavs år 1750 då en ny kyrka byggdes nära Ålberga gård.

1300-talet

Äldsta skriftliga belägg för Råsta är *in … Raastum* från år 1362. Äldsta skriftliga belägg för Sjuskälla är *i Sywkærle* från år 1385 (*L2021:4472*). Äldsta skriftliga belägg för Kälkesta är *in Kialcastum* från år 1303 (*L2021:4473*). Äldsta skriftliga belägg för Hässelby är *i Hæsleby* från år 1385.

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Virby är *Myroby* från år 1409 (*L1985:8908*).

1500-talet

Äldsta skriftliga belägg för Lundäng är *Lundängh* från år 1548. Gården var ett kyrkohemman (*L2021:4470*). Äldsta skriftliga belägg för Lunden är *Lunden* från år 1551 (*L1985:9303*). År 1565 nämns en kyrkokvarn under Lunden och år 1566 står kyrkkvarnen under Lundäng. Troligen är det samma kvarn. Inga kartor finns som visar var den legat.

1600-talet

Det finns två sockenkartor som visar Kila socken från åren 1677 och 1679. De visar ungefär samma och byarna finns med. Den äldsta kyrkan är också utsatt här och strax intill låg de två kyrkohemmanen Lunden och Lundäng. Kartan från år 1677 visar att det fanns sju broar över Kilaån. De flesta hemman låg söder om ån och landsvägen låg norr om ån.

1700-talet

Den medeltida kyrkan övergavs år 1750 (*L1985:8463*). Även den medeltida begravningsplatsen övergavs (L1985:9064). Det är kartorna från 1700-talet som visar bäst på det äldre byläget. Bra kartor saknas för Stora Lida, Råsta och Hässelby.

Idag

Det finns inga kända lämningar intill eller i Kilaån utmed denna del men det har funnits minst fyra broar över ån inom denna sträcka. Broövergångar är av kulturhistoriskt intresse i och med att folk har färdats över där. Rester finns kvar efter den medeltida kyrkan (*L1985:8463*). Alla byar bör ha haft tillgång till fiske i Kilaån då inget nämns i jordeböckerna att de inte hade det. Lägenhetsbebyggelsen *L1985:9303* är troligen Lunden, ett kyrkohemman. Beskrivningen av riksintresse kulturmiljö sammanfattar bra varför området är av kulturhistoriskt intresse.

Riksintresse kulturmiljö

Området från Virbystugan till Hässelby ligger inom riksintresseområdet D55, Kiladalen: Odlingslandskap som speglar en rik och varierad bebyggelseutveckling från och med bronsåldern.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1
1693: Sjukälla och Lundäng, geometrisk avmätning, C10: 98–9
1706: Tuna sn, Tuna, avrösning å Tuna bergslags o 1:a Kolmårdens kronoallmänning, C84-52:2, sidan 1
1764: Kjellkestad, storskifte, C39-33:1
1764: Rogstad, storskifte, C39-61:2

Litteratur

Kaj Janzon. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1985:8463	Kila 13:2	Kyrka/kapell	Fornlämning	Kila kyrka
L1985:8908	Kila 152:1	Bytomt/gårdstomt	Fornlämning	Virby
L1985:9064	Kila 13:1	Begravningsplats	MF	-
L1985:9303	Kila 80:1	Lägenhetsbebyggelse	Fornlämning	Lunden
L2021:4470	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Lundängen
L2021:4471	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Rogsta
L2021:4472	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Sjukälla
L2021:4473	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Kälkesta

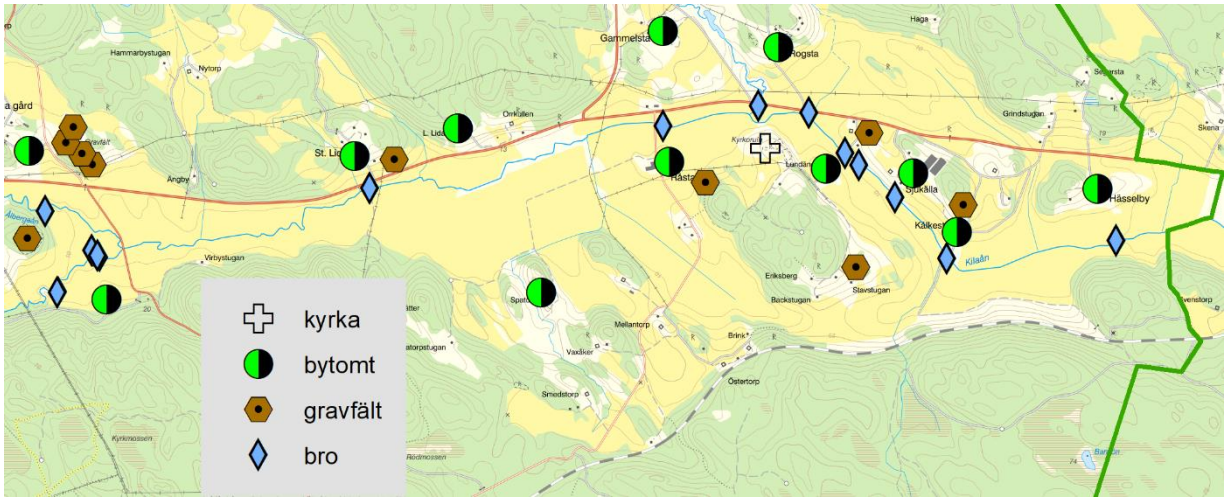

Kila sockens medeltida gårdar/byar är markerade på kartan ovan enligt vad som är upptaget i Det medeltida Sverige, Janzon 2013. Det finns gårdar/byar som inte är registrerade i Fornsök. Symbolen för bro är utsatt där det funnits/finns en bro från 1600-talet och framåt. Inte alla broar som finns idag är utmärkta.

Spatorp eller Leonardsberg från år 1677.

Kila socken år 1679.

Tuna socken år 1706.

Områdets östra del 2021-05-29. I bakgrunden till höger ligger Hässelby på ett klassiskt läge en bit ovanför vattendraget.

21 Gammelsta – Rogsta

Kila socken, Nyköpings kommun

1300-talet

Äldsta skriftliga belägg för Gammelsta är *i Gamarstom*, *i Gammarstom* från år 1381 då Jon Långe är faste på häradstinget. Äldsta skriftliga belägg för Rogsta är *i Roalzstom* och år 1401 *i Rowalstom*. (Janzon 2013:91 och 95).

1500-talet

En kronokvarn med ett par stenar upptas under Gammelsta år 1558 i länsregistret. År 1561 omnämns en kvarn i Rogsta och år 1565 är en kronokvarn omnämnd. (Janzon 2021:93 och 95).

1600-talet

En geografisk avfattning görs år 1677 över Kila socken. På den västra sidan av ån är Gammelsta utsatt som två hemman och på den östra sidan av ån låg Rogesta också med två hemman. Norr om dessa finns en sågsymbol i ån samt att *Såågh* är utskrivet. På översiktskartan från år 1679 över Kila socken är Gammelsta utsatt som två hemman och nordöst om, i ån är en sågsymbol utritad samt att det står *Sågh* (*L1982:7563*).

1800-talet

På översiktskartan över bland annat Gammelsta från år 1836 är säteriet utritat samt sågen med en hussymbol (*L1982:7563*). Sågen låg på den västra sidan av ån. På ägomätningskartan från år 1856 bör sågen vara nedlagd då den inte finns med på kartan. År 1856 görs en ägomätning över Rogsta. Inte heller nu är sågen utritad, däremot fanns en dammvall strax norr om där sågen legat.

1900-talet

Sågen är inte utsatt på häradsekonomiska kartan från år 1901.

Idag

En kvarn finns omnämnd både under Gammelstad och Rogsta under 1500-talet, så det bör ha funnits två. Kartor från 1600-talet visar platsen var sågen legat. Inga kartor finns som visar var kvarnen/kvarnarna låg? Kan kvarnplatsen ligga närmare byarna?

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Spatorp eller Leonardsberg, geografisk avfattning, C13:28
1679: Kila sn, översiktskarta, C39-1:1
1741: Rogsta, ägodelning, C39-61:1
1764: Rogsta, storskifte, C39-61:2
1843: Rogsta, laga skifte, C39-61:6

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1836: Gammelsta, gränsbestämning, övrigt, 04-KIL-76
1856: Rogsta och Gammelstad, ägomätning, 04-KIL-92

Litteratur

Wivianne Bondesson. 2015. Ostlänken. Delen väg 608 - länsgräns Östergötlands län. Statens historiska museer, Arkeologiska uppdragsverksamheten. Rapport 2015:47.
Kaj Janzon. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:7563	Kila 355	Träindustri	Fornlämning	Såg

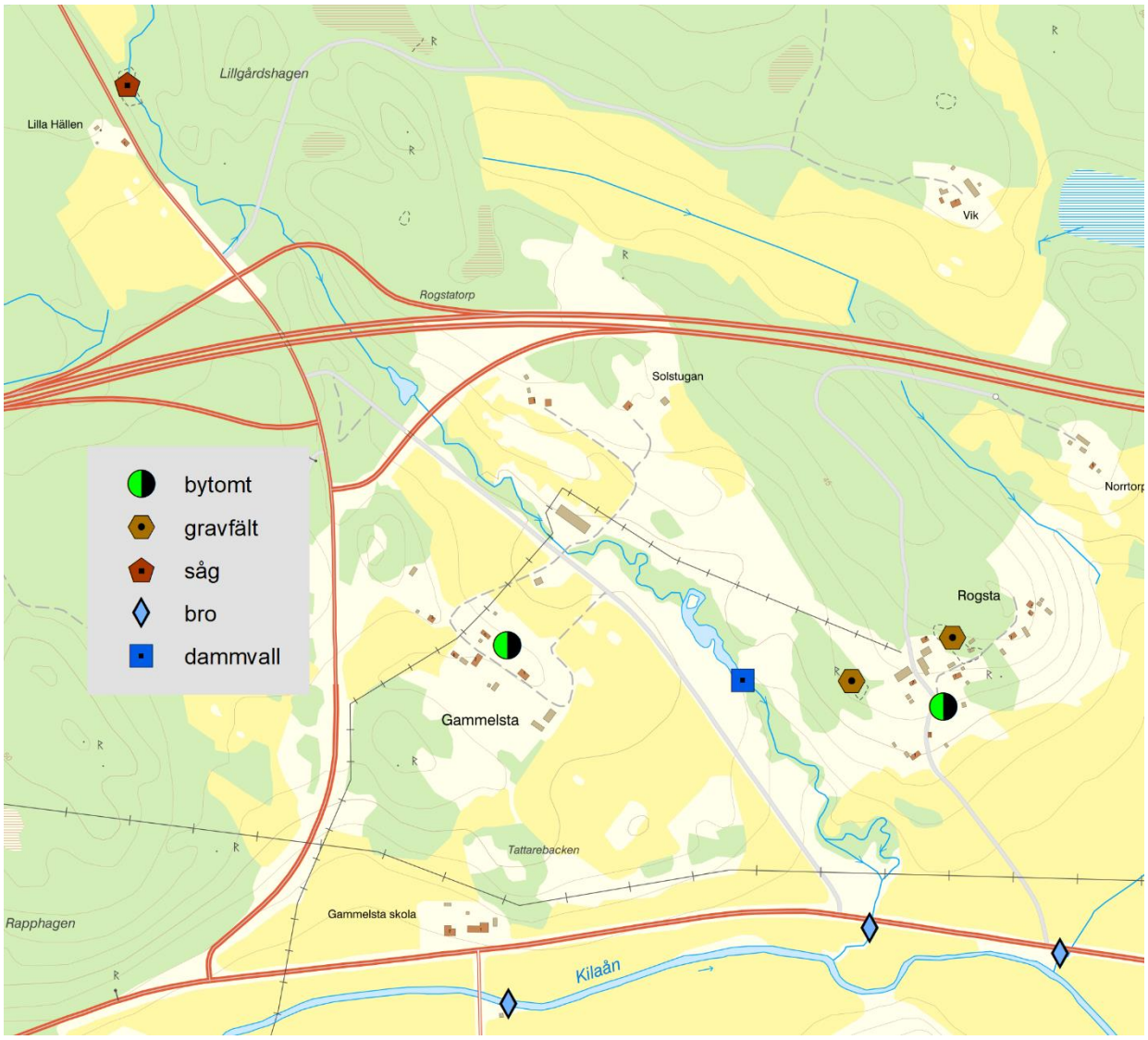

Läget för dammvallen kan vara platsen där Gammelstads och Rogstas kvarnar som fanns på 1500-talet.

Spatorp eller Leonardsberg år 1677.

Kila socken år 1679.

Rogsta år 1764. Blå ringen: *"Högt wattenfall emellan bärgen"*.

Rogsta/Gammelstad år 1856. Övre delen: dammvallen vid sågen. Nedre delen: möjliga läget för kvarnar.

22 Kilaån: delen Hansjön – sjön Erkan

Lunda socken, Nyköpings kommun

Området sträcker sig utmed Kilaån från Hansjön till sjön Erkan där gårdarna/byarna Vallby, Tibble, Kärrsta, Fröberga, Törsta och Åkersta ligger söder om ån. Norr om ån låg Lunda samt Lunda kyrka, Kjulshammar och Bögeltorp. Söder om sjön Erkan ligger Svehorn. Texten under 1100–1200 talen till 1400-talet kommer från DMS, Janzon 2013:100–115. Gårdarna/byarna är medtagna om de ligger högst cirka 350 meter från Kilaån eller sjön Erkan.

Förhistorisk tid

Söder om Hannsjön ligger en fornborg (*L1984:5972*) på berget. Norr om Tibbles bytomt och Kilaån finns tre skålgropsförekomster på berghäll som dateras främst till bronsåldern. Alla gårdsnamnen tyder på en etablering under järnåldern. Det finns gravfält vid Törsta, Åkersta och Bögeltorp. Mellan Kärrsta och Fröberga ligger en stensättning, även vid Svehorn finns en. Vid Kjulshammar finns en hög.

1100–1200-talen

En romansk kyrka uppfördes under 1100-talets andra hälft eller tidigt 1200-tal. Den nuvarande kyrkan uppfördes åren 1767–69 ovanpå lämningarna av den romanska kyrkan.

1300-talet

Äldsta skriftliga belägg för Lunda by är *in Lundum* från år 1338. Äldsta skriftliga belägg för Tibble är *i Thingbile* från år 1357 och *i Thygbøle* år 1375. Äldsta skrifliga belägg för Vallby är *i Vadhby* från år 1391. Äldsta skriftliga belägg för Kärrsta är *i Kærstastom* från år 1386. Äldsta skriftliga belägg för Fröberga är *in Frøberghum* från år 1370. Äldsta skriftliga belägg för Törsta är *in þorastum* från år 1338. Äldsta skriftliga belägg för Åkersta är *Vklestum* från år 1330 och *Oklastum* från år 1357. Äldsta skriftliga belägg för Lunda är *Lunda* från år 1338.

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Gevle är *i Gifle* från år 1401. Äldsta skriftliga belägg för Kjulshammar är *i Kiwlshambre* från år 1423. Äldsta skriftliga belägg för Bögeltorp är *Bøgretørp* från år 1496. Äldsta skriftliga belägg fär Svehorn är *Svedehorn* från år 1490.

1500-talet

Fröberga har inget fiskevatten enligt SöH och jordebok från mitten av 1500-talet. En skvaltkvarn har funnits inom Kärrsta ägor år 1551. Det är enda gången kvarnen är omnämnd. Även Kärrsta saknar fiskevatten. Törsta och Åkersta bör ha haft fiskevatten då ingen skrift nämner att de inte har haft fiskevatten. Detta borde även gälla Kjulshammar, Bögeltorp och Svehorn.

1600-talet

En hytta/masugn anlades på Tybbles/Tibbles mark av bröderna Hubert och Gillis de Besche år 1642. De fick privilegium år 1640 för bygget. Hyttan nedlades år 1694.

En geografisk avfattning från år 1677 visar Kilaån som rinner genom hela Lunda socken. Alla gårdar/byar samt kyrkan finns utsatta. Inga broar är utsatta över ån inom Törsta bys ägor på kartan från år 1691. Enligt texten på kartan från år 1693 hade Grova och de två gårdarna i Kjulshammar katsor i sjön Erkan. Sammanlagt fanns tolv katsor.

1700-talet

År 1763 sker en delning av skog på Tibbles mark och söder om fornborgen är en plats markerad som gamla masugnsställe. Platsen passar bra in på Hyttområdet *L1984:6338*. Torpet som ligger söder om masugnen heter Kolbärartorp, vilket bör tyda på att en kolare bodde där. Samma karta visar att det låg en krog intill stora landsvägen norr om ån och Tibble. Åkerdelningen som sker år 1761 visar tomtlägena för Vallby och Tibble.

1800-talet

SGU-kartan från år 1863–65 visar att en såg har legat ungefär på samma plats där masugnen tidigare låg. Det fanns ingen bro över Kilaån utmed Tröstas ägor år 1845.

Idag

Det finns inga kända lämningar intill eller i Kilaån utmed denna del men det har funnits minst tre broar inom sträckan. Broövergångar är av kulturhistoriskt intresse i och med att folk har färdats över där. Det finns rester kvar efter hyttan/masugnen samt slagg intill bäckfåran. Det gick inte att se något vid fältinventeringen då det var frodig växlighet utmed bäcken. Hannsjöbergets sluttning syntes väl från den södra sidan av berget.

Riksintresse kulturmiljö

Hela området ligger inom riksintresseområdet D55, Kiladalen: Odlingslandskap som speglar en rik och varierad bebyggelseutveckling fr o m bronsåldern. Dess motivering ger en bra sammanfattning varför området är av kulturhistoriskt intresse.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Svehorn, geografisk avfattning, C13:24–5, sidan 3
1691: Törsta, geometrisk avmätning, C10: 72–73
1693: Kjulshammar, geometrisk avmätning, C10:80–81
1706: Tuna sn, Tuna, avrösning å Tuna bergslags o 1:a Kolmårdens kronoallmänning, C84–52:2, sidan 1
1707: Lunda, avmätning, C49-46:2
1755: Grova, åkerdelning, C49-18:1
1757: Gevle, åkerdelning, C49-16:1
1757: Tybble, delning av skog, C49-78:2
1761: Tybble, åkerdelning, C49-78:3
1763: Tybble, delning av skog, C49-78:5
1847: Kolbärartorp stora, laga skifte, C49-37:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1756: storskifte, 04-LUN-35
1757: Tybble, delning, 04-LUN-42
1845: Törsta, laga skifte, Törsta, C49-79:3
1905: Svehorn, laga skifte, ägomätning, ägostyckning, 04-LUN-254

SGU

1863–65: Nyköping, jord- och bergartskartan, aa23-karta

Litteratur

Kaj Janzon. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.

Svehorn år 1677.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:6765	Lunda 267	Bytomt/gårdstomt	MF	Kärrsta
L1982:6821	Lunda 268	Bytomt/gårdstomt	MF	Fröberga
L1984:5392	Lunda 170:2	Hällristning	Fornlämning	1 skålgrop
L1984:5967	Lunda 170:1	Hällristning	Fornlämning	14 skålgropar
L1984:5972	Lunda 34:1	Fornborg	Fornlämning	-
L1984:5981	Lund 170:3	Hällristning	Fornlämning	31 skålgropar
L1984:6338	Lunda 21:1	Hyttområde	Fornlämning	-
L1984:6357	Lunda 21:2	Hyttlämning	IAB	Överförd till L1984:6338
L2021:4474	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Gevle
L2021:4475	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Vallby
L2021:4476	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Tybble
L2121:4477	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Lunda
L2021:4478	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Törsta
L2021:4479	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Grova
L2021:4480	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Kjulhammar
L2021:4481	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Bögeltorp

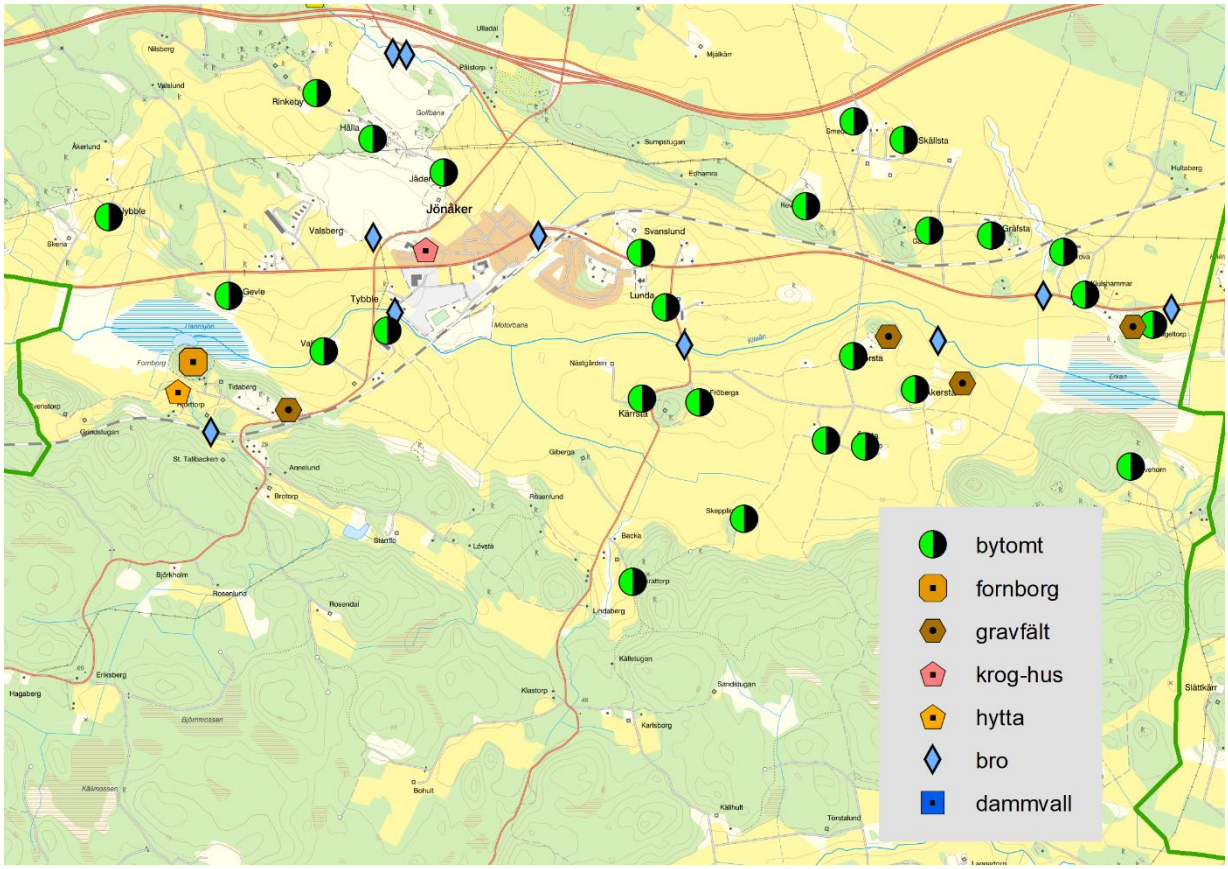

Lunda sockens medeltida gårdar/byar är markerade på kartan ovan enligt vad som är upptaget i Det medeltida Sverige, Janzon 2013. Det finns gårdar/byar som inte är registrerade i Fornsök. Symbolen för bro är utsatt där det funnits/finns en bro från 1600-talet och framåt. Inte alla broar som finns idag är utmärkta.

Lunda år 1706. Platsen där masugnen L1984:6338 har legat är utsatt som *Gamal masugn* söder om Hansjön.

Tybble år 1763. Nästan 60 år senare sätts platsen fortfarande ut som *gamalt Masugns Ställe*.

Lunda kyrka.

Utsikt över Kilaån från kyrkan.

Fornborgen L1984:5972.

23 Kvarnsjön: Kvarntorp

Stigtomta socken, Nyköpings kommun

1600-talet

Äldsta kartan från år 1677 går att hitta under S:t Nikolai socken, Stjärnholm. På sidan fyra är Lunda socken kartlagd. Kvarnsjön hette *Walingh Siön* och sydväst om sjön låg Kvarntorp. Bäcken som kommer från sjön Göljen rinner ut i Kvarnsjön och en bit från strand är en sågsymbol utritad. Stigtomta socken är avritad på sidan fem. *Walingh siön* och Kvarntorp är utritade även här men det är en kvarnsymbol intill bäcken.

1700-talet

Kvarnen fanns inte kvar enligt den geometriska avfattningen över Kvarntorp från år 1731. Nära platsen där kvarnen llegat fanns en backstuga.

Idag

Platsen är inte fältinventerad. Det bör finns husgrunder kvar efter Kvarntorp (Kvarnen på dagens kartor). Möjligen finns rester kvar även efter kvarnen och backstugan.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Stjärnholm, S:t Nikolai sn, geografisk avfattning, C13:23–32, sidorna 4 och 5
1731: Kvarntorp, geometrisk avfattning, C69-35:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1731: Kvarntorp, ägomätning, 04-STI-36
1801: Kvarntorp, ägomätning, 04-STI-70

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1983:640	Stigtomta 86:1	Ristning, sentida	ÖKL	Ej fältinventerad
L2021:5345	-	Kvarn	IAB	Ej fältinventerad

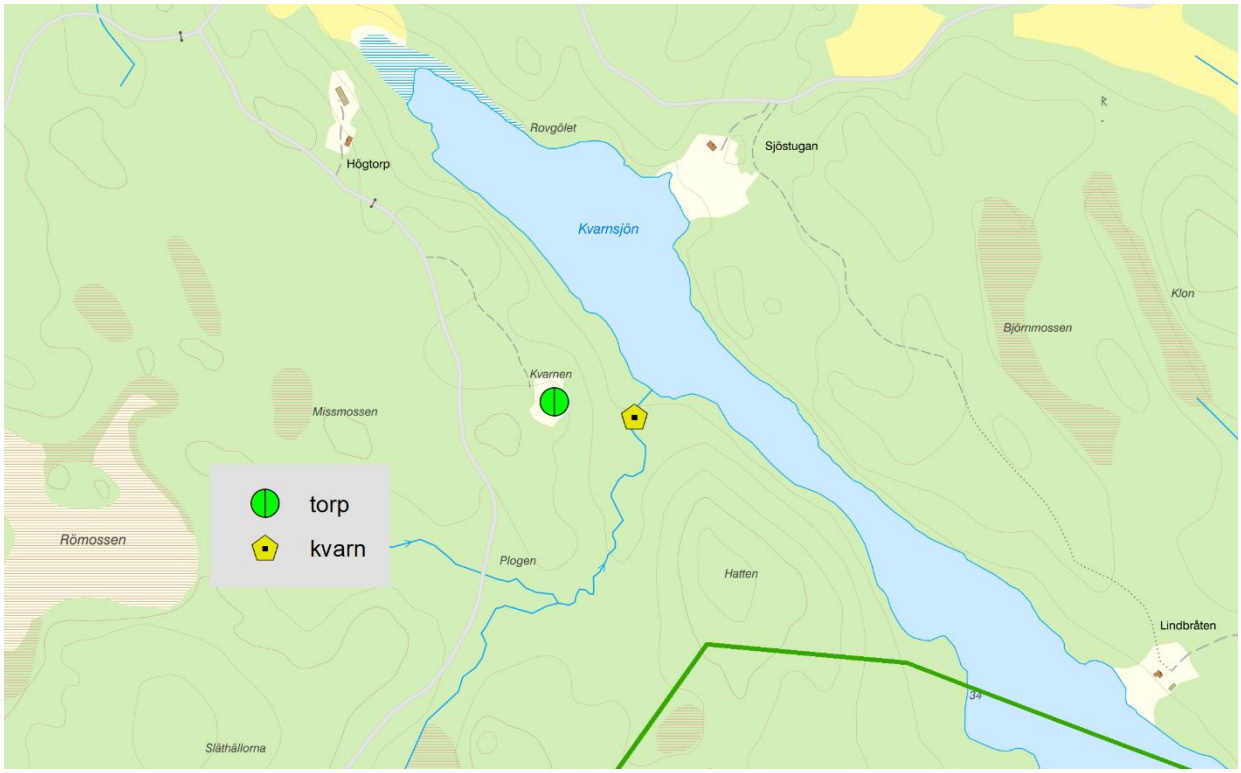

Svehorn år 1677.

Lunda socken, odaterad.

Kvarnen L2021:5345 är utritad på båda kartorna.

Kvarntorp år 1731. En backstuga har legat där en blå kvadrat är utsatt.

24 Rinkebysjön: Gerhardsberg – Harvetorps kvarn

Lunda socken, Nyköpings kommun

Området sträcker sig från Kvarnsjön i nordväst, nedströms genom Rinkebysjön och vidare mot Harvetorp och Hälla.

1300-talet

Äldsta skriftliga belägg för Hälla är *i Hellum* från år 1357 och *i Hællum* år 1413. Äldsta skriftliga belägg för Rinkeby är *i Rinkaby* från år 1393 (Janzon 2013:105 och 108).

1500-talet

Hälla bestod av 1 kronohemman år 1543 och där har funnits en kronokvarn som endast är omnämnd år 1551. Var den legat går inte att säga men troligen någonstans intill bäckens åfåra inom den nuvarande golfbanan. Rinkeby är ett kronohemman år 1551 och en kronokvarn omnämns åren 1551–60. Kvarnen var en liten skvaltkvarn (Janzon 2013:105 och 108). Hälla och Rinkeby ligger på den västra sidan av bäcken och Harvetorp och Lilla Harvetorp ligger på den östra sidan bäcken.

1700-talet

Det finns två kartor från år 1757. Den ena är den renritade kartan där Kvarnsjön även kallas för Skogssjön. På den västra sidan av sjön hade Rinkeby en äng och en lada intill sjön. Det är endast på den ej renritade kartan en damm (*L2021:4497*) finns utritad mellan sjöarna. Vid Rinkebysjöns utlopp fanns ytterligare en damm (*L2021:4498*) strax intill bron över ån. En mjölkvarn (*L1982:7879*) låg över ån cirka 140 meter nedströms bron och mellan bäcken och vägen låg Mölnartorpet/Mölnarstuga. Mellan dammen och kvarnen sydväst om ån hade Rinkeby en äng kallad Dammkärret. Ytterligare en bro fanns där vägen går till Rinkeby. Harvetorp låg fortfarande på samma plats om idag. Innan bäcken rinner ut i Kilaån fanns en bro och där gick gamla landsvägen.

1800-talet

År 1803 års karta över Harvetorp visar att det fanns ytterligare en kvarn (*L2021:5346*) utmed Björnbäcke och den låg vid Harvetorp. En damm fanns cirka 25 meter norr om dammvallen *L2021:5347*. På laga skifteskartan över Rinkeby fanns den norra kvarnen (*L1982:7878*) fortfarande kvar. Även kartan från år 1850 visar kvarnen. Inga kvarnar är markerade utmed sträckan mellan åren 1863–65 enligt SGU-kartan

Idag

Platsen är inte fältinventerad. Det finns lämningar kvar efter den norra kvarnen. Dammvallen söder om Rinkebysjön är tydlig på terrängskuggningskartan men dammvallen som finns med på kartan från år 1757 hamnar där dagens väg går. Mellan Kvarnsjön och Rinkebysjön fanns också en dammvall år 1757. Om den finns kvar går inte att se på terrängskuggningskartan då det idag går en skogsbilväg över ån ungefär där dammen legat. Dammvallen vid Harvetorp är synlig på terrängskuggningskartan. Det borde finnas rester kvar efter Harvetorps kvarn.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Svehorn, geografisk avfattning, C13: 24–5, sidan 3
1757: Gevle, delning av skog, C49-16:2
1803: Harvetorp, ägomätning, C49-25:1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1757: Gevle/Rinkeby/Havretorp, ägomätning, delning, 04-LUN-33
1848: Rinkeby, laga skifte, ägoutbyte, 04-LUN-195
1850: Rinkeby, delning, 04-LUN-203

SGU

1863–65: Nyköping, jord- och bergartskartan, aa23-karta

Litteratur

Kaj Janzon. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:7878	Lunda 291	Kvarn	Fornlämning	-
L2021:4497	-	Dammvall	IAB	Ej fältinventerad
L2021:4498	-	Dammvall	IAB	Ej fältinventerad
L2021:5346	-	Kvarn	IAB	Ej fältinventerad
L2021:5347	-	Dammvall	IAB	Ej fältinventerad

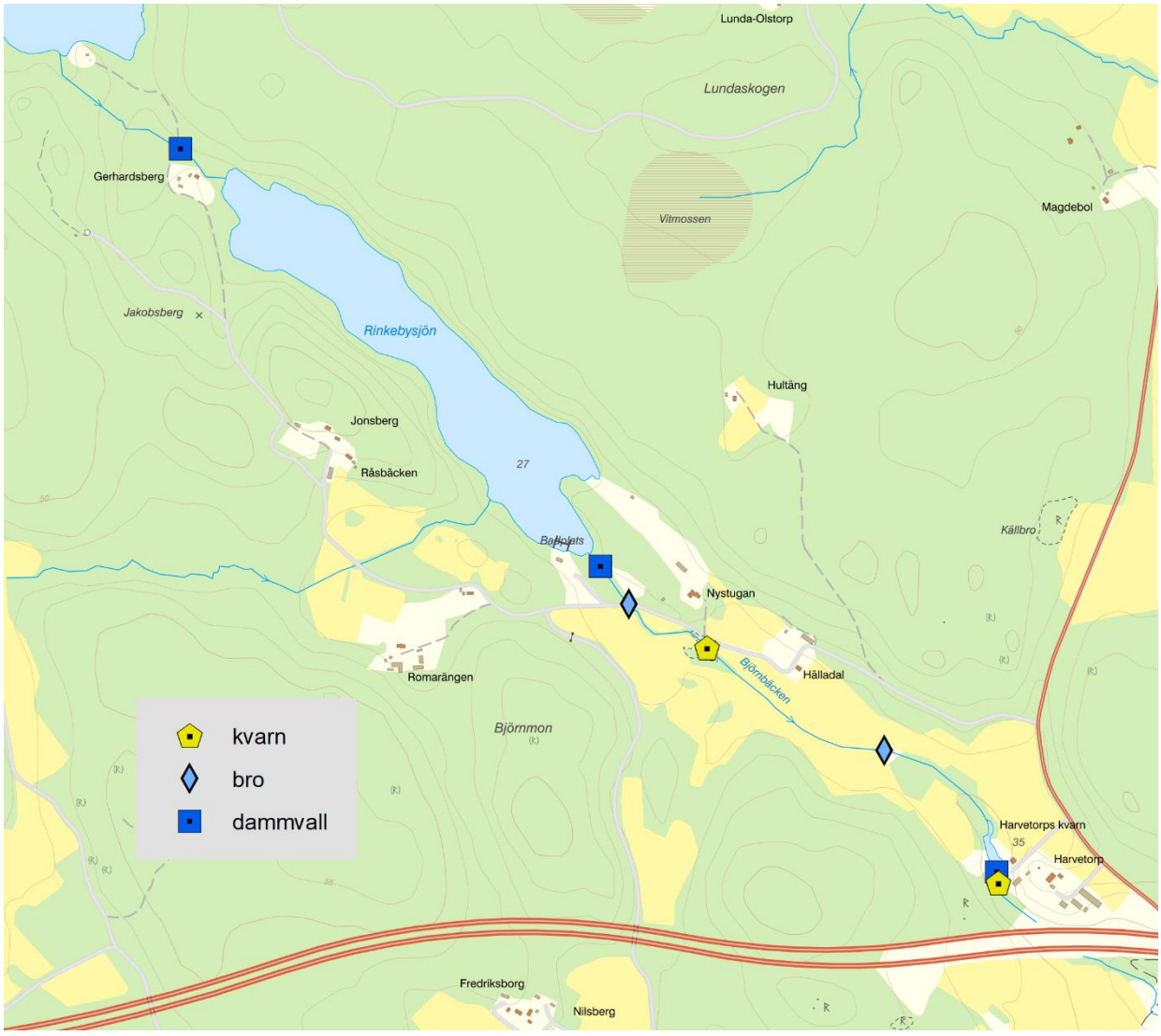

Gevle/Rinkeby/Harvetorp år 1757. Mellan sjöarna ligger dammvallen L2021:4497. Söder om Rinkebysjön finns en dammvall och en kvarn (L2021:5346).

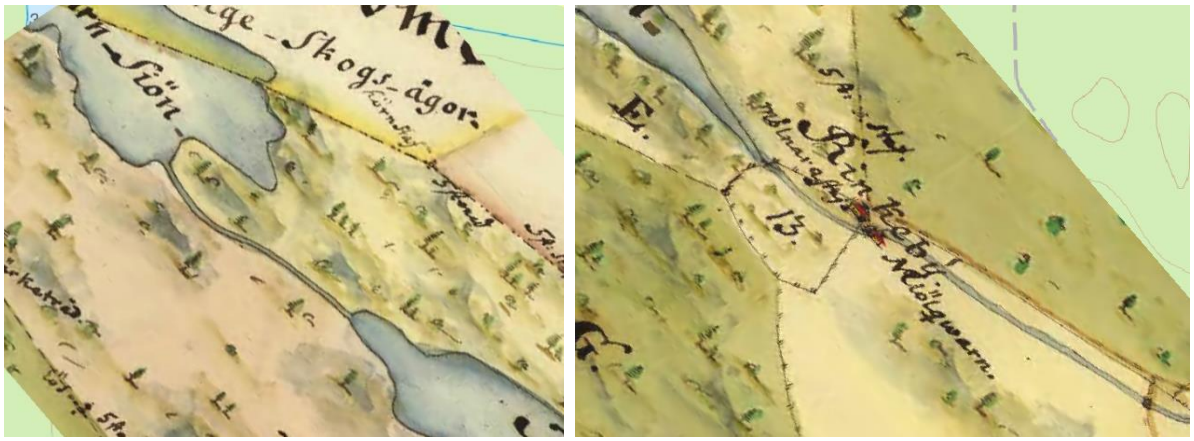

Gevle år 1757. På denna karta är endast mjölkvaren L2021:5346 utsatt.

Harvetorp år 1803. Det finns en byggnad intill ån som borde vara kvarnen L2021: 5346. Även dammvallen L2021:5437 är utritad.

"SLM M012105 - Harvetorps kvarn uppfördes på 1860-talet," Sörmlands museum, hämtad 12 september 2021, https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/345983. Foto Dan Samuelsson år 1947.

Enligt kartan från år 1803 låg en kvarn på samma plats där en ny kvarn byggdes på 1860-talet enligt bildtexten.

25 Kilaån: delen Berga – Palstorp

Tuna socken, Nyköpings kommun

Området sträcker sig utmed Kilaån från sockengränsen Lunda – Tuna i väster till sockengränsen mellan Tuna och Bergshammar i öster. Äldsta belägg är från DMS, Janzon 2013:196–208.

Förhistorisk tid

Alla gårdsnamnen tyder på en etablering under järnåldern. Tuna-namnen har troligen tillkommit under äldre järnålder. Det finns gravfält från samma period.

1200 talet

Äldsta skriftliga belägg för kyrkan är *ecclesie Thunum* från åren 1285–91. Äldsta skriftliga belägg för Svalsta är *Swolstede* från år 1296.

1300-talet

Troligen byggdes kyrkan som finns idag under första hälften av 1300-talet. Äldsta skriftliga belägg för socknen är *parochia Tuna* från år 1348. Tuna socken var betydligt större under medeltiden och fram till år 1868 då Tunaberg blev en egen socken. Äldsta skriftliga belägg för Berga är *in Berghum* från år 1353. Äldsta skriftliga belägg för Urskäla är *Wrskäl* från 1320-talet. Äldsta skriftliga belägg för Tuna by är *i Tunom* från år 1391. Äldsta skriftliga belägg för Jogersta är *i Joersta* från år 1331.

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Gummersta är *i Gomorstom* från år 1402. Äldsta skriftliga belägg för Palstorp är *i Palmtorp* från år 1402.

1500-talet

Det fanns en skvaltkvarn år 1560 i Tuna. Gummersta hade en kronokvarn år 1560, som är enda gången kvarnen finns omnämnd. Jogersta och Palstorp hade inget fiskevatten år 1553. Palstorp var ett kyrkohemman.

1600-talet

En geografisk avfattning över Tuna socken från år 1677 visar gårdarna/byarna samt kyrkan och prästgården.

1700-talet

På en karta över Tuna bergslag och Kolmårdens kronoallmänning från år 1706 finns endast en bro/väg över Kilaån utritad och det är den som går från kyrkan till Fada.

Idag

Det finns inga kända lämningar i ån eller intill ån inom sträckan men områdets historia är ändå intressant då området har en historia bakåt i tiden. Alla byar har haft mark på båda sidor om Kilaån och de historiska kartorna visar att det funnits åtta ställen med broar över Kilaån. Några av dem är kvar. Beskrivningen av riksintresse kulturmiljö sammanfattar bra varför området är av kulturhistoriskt intresse.

Riksintresse kulturmiljö

Delen Berga till Palstorp ligger inom riksintresseområdet D55, Kiladalen: Odlingslandskap som speglar en rik och varierad bebyggelseutveckling från och med bronsåldern.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Svehorn, geografisk avfattning, C13: 24–5, sidan 1
1693: Svalstad, geometrisk avmätning, C10: 66–67
1695: Jogerstad, geometrisk avmätning, C14:180–82
1699: Tuna, ägomätning, C84:52:1
1706: Nävekvarn, Tunabergs socken, avrösning å Tuna bergslags o 1:a Kolmårdens kronoallmänning, C84-52:2, sidan 2

1736: Svalstad, rågångsbestämning mellan Svalstad och Palstorp, C84-44:1
1765: Jogersta, storskifte, C84-26:1

Litteratur

Kaj Janzon. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.

ID I FORNSÖK	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L2021:4456	Bytomt/gårdstomt	MF	Urskäla
L2021:4457	Bytomt/gårdstomt	MF	Gummersta
L2021:4458	Bytomt/gårdstomt	MF	Backa
L2021:4459	Bytomt/gårdstomt	MF	Tuna
L2021:4460	Bytomt/gårdstomt	MF	Jogersta
L2021:4461	Bytomt/gårdstomt	MF	Svalsta

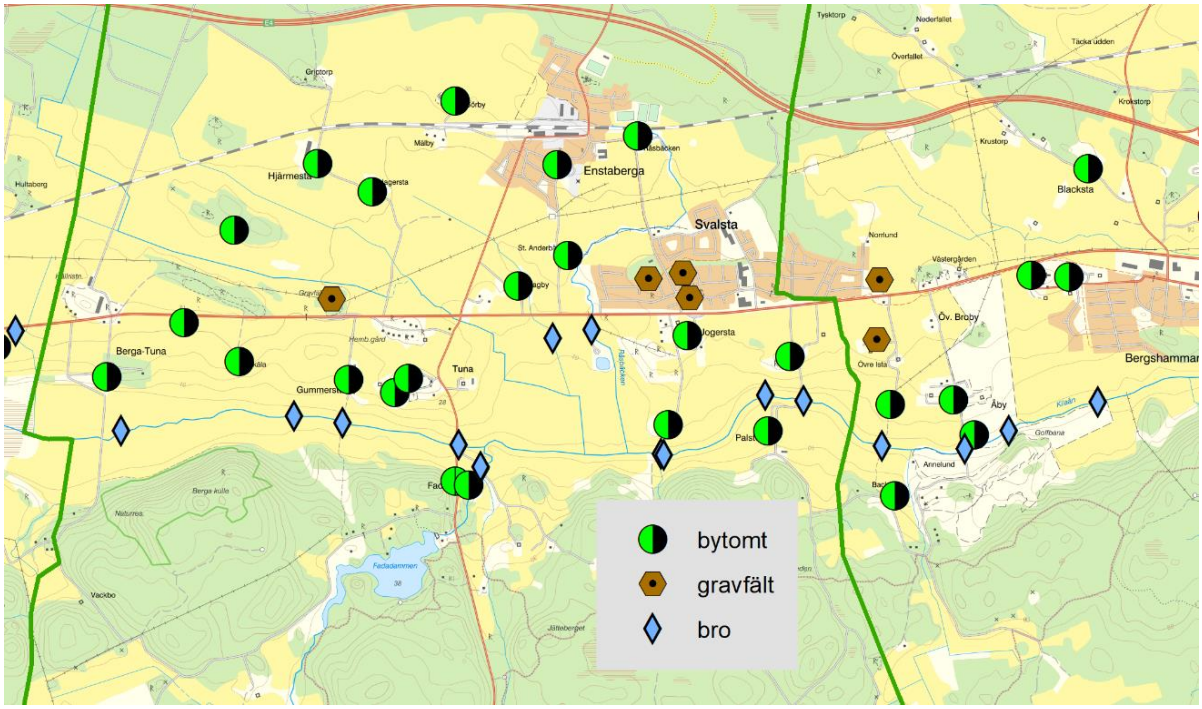

Tuna sockens medeltida gårdar/byar är markerade på kartan ovan enligt vad som är upptaget i Det medeltida Sverige, Janzon 2013. Det finns gårdar/byar som inte är registrerade i Fornsök. Symbolen för bro är utsatt där det funnits/finns en bro från 1600-talet och framåt. Inte alla broar som finns idag är utmärkta. Till höger på kartan är del av Bergshammars socken.

Svehorn år 1677.

Tuna kyrka.

Bron över Kilaån mellan kyrkan och Fada.

Kilaån.

26 Fadaån: Fada

Tuna socken, Nyköpings kommun

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Fada kvarn är *i Fade quern* från år 1480. Det är Sven som vittnar på lagmansting.

1500-talet

Äldsta skriftliga belägg för Fada är *Fadann* från år 1551, som då bestod av ½ kronohemman.

1600-talet

Fada kronobruk anläggs med masugn, borrvind och kanongjuteri år 1627. Två masugnar omnämns samt en borrvind omnämns år 1639. Bruket läggs ned i slutet av 1600-talet (Skyllberg 1995:67). Bruket bör vara nedlagt före år 1677, inga kartor finns som visar dess läge. På åkern intill gården Nedre Fada har slagg påträffats. Masugnarna och borrvinden bör ha legat utmed bäcken någonstans mellan Fada kvarnar och Fada gård. Slaggförekomsten *L1983:3770* är det enda som påträffats efter bruket.

Äldsta kartan är från år 1677 och enligt kartan låg Fada kvarn på den östra sidan av bäcken. Nästa karta är från år 1689 och den visar en bit av Kilaån samt en bro. Det kommer en bäck söderifrån som rinner ut i Kilaån. Väster om den bäcken ligger hemmanet Fadan. Drygt 300 meter sydväst om gården fanns tre kvarnar som kallades Fada kvarnar. Söder om kvarnarna låg Kvarnstugan. Fadadammen fanns men det gick fortfarande att se var bäcken rann. Kartan från år 1690 visar samma sak.

1700-talet

År 1706 görs en karta över Tuna bergslags och Kolmårdens kronoallmänning. Hemmanet Fadan, de tre kvarnarna och mjölnarstugan är alla utritade. Vägen och bron som går till kyrkan finns också med. Nu är Fadadammen en sjö, där det inte längre går att se hur bäcken tidigare gick. Kartan från år 1764 visar att gården Fadan finns kvar. På den västra sidan av dagens landsväg fanns tre backstugor. En av Fadas kvarnar finns inte längre kvar då endast två är utritade på kartan. Fada mjölnarstuga låg söder om kvarnarna. Nästa karta är från år 1765 är ungefär lika som föregående karta. Kilaån är utritad med en bro/väg som går till kyrkan. Ytterligare två broar är utritade. Den östra av dem finns söder om Gummersta.

1800-talet

Kartan från år 1845 visar del av Kvarndammen. Nu syns det att det bör finnas en dammvall. En av kvarnarna är kvar, troligen den som finns kvar idag samt Mjölnarstugan, som består av flera små hus. En byggnad ligger intill ån cirka 70 meter nedströms kvarnen. Från kvarnen går vägen till bron vid Kilaån. På SGU-kartan från åren 1863–65 finns en kvarnsymbol där kvarnen finns och en sågsymbol som är placerad där byggnaden fanns på 1845 år karta, vilket bör betyda att det fanns en såg (*L2021:4422*) på platsen redan år 1845. Sågen hade ram- och kantverk och byggdes år 1810.

1900-talet

I början av 1900-talet köptes Fada av Tunabergs Trävaru AB och den nedre kvarnen och sågen lades ned och revs. En kraftstation byggdes, som fick ett turbinrör från dammen där vattnet kunde ledas. Den återstående kvarnen kunde elektrificeras tack vara kraftstationen. Verksamheten pågick fram till år 1966 då både kvarn och kraftstation lades ned. År 1982 återinkopplades kraftstationen på det allmänna elnätet. År 1982 restaurerades kvarnen och stallet (skylt på platsen - länsstyrelsen, Södermanlands museum och Riksantikvarieämbetet).

Idag

En av de tre kvarnarna finns kvar. Den ska vara uppförd på 1700-talet. Dessutom finns en smedja, ladugård, visthusbod och ett boningshus. Det finns rester av ytterligare en kvarn och även den tredje kan det finnas rester kvar efter. Där sågen legat öster om vägen kan det också finnas rester kvar. Kraftstationen är i bruk. Det är osäkert var Fada kronobruk har legat, därför är hela sträckan från vägen nedströms till gården Fada av kulturhistoriskt intresse.

Riksintresse kulturmiljö

Området ligger inom riksintresseområdet D55, Kiladalen: Odlingslandskap som speglar en rik och varierad bebyggelseutveckling från och med bronsåldern.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Nävekvarn, Tunabergs sn, geografisk avfattning, C13:24
1689: Fada, geometrisk avmätning, C11: 127–28
1699: Tuna, ägomätning, C84-52:1
1706: Tuna sn, Tuna, avrösning å Tuna bergslags o 1:a Kolmårdens kronoallmänning, C84-52:2, sidan 1
1764: Tuna, delning av skog, C84-52-3

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1690: Fada, ägomätning, 04-TUA-2
1765: Fada, delning, 04-TUA-30
1845: Fada, gränsbestämning, ägoutbyte, övrigt, 04-TUA-96
1924: Fada, gränsbestämning, ägostyckning, ägoutbyte, 04-TUA-156

SGU

Nyköping: 1863–65, jord- och bergartskartan, aa23karta

Litteratur

Janzon, Kaj. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.
Skyllberg, Eva. 1995. Tuna bergslag. En sammanställning över de bergshistoriska lämningarna i Bergshammars, Tuna och Tunabergs socknar samt Nyköpings stad. Atlas över Sveriges bergslag.

Fada år 1689. Till vänster syns gården samt bron över Kilaån. Till höger är de tre kvarnarna utritade samt mjölnarstugan.

Tuna socken år 1706. Det fanns tre kvarnar både år 1689 och år 1706.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:2497	Tuna 293	Dammvall	ÖKL	-
L1983:3770	Tuna 66:1	Hyttlämning	Fornlämning	Slaggförekomst
L2021:4419	-	Dammvall	ÖKL	-
L2021:4420	-	Dammvall	Fornlämning	-
L2021:4421	-	Kvarn	Fornlämning	Fada kvarnar
L2021:4422	-	Träindustri	IAB	Såg
L2021:4423	-	Bytomt/gårdstomt	MF	Fada /Fadan
L2021:4466	-	Hyttlämning	IAB	Fada kronobruk

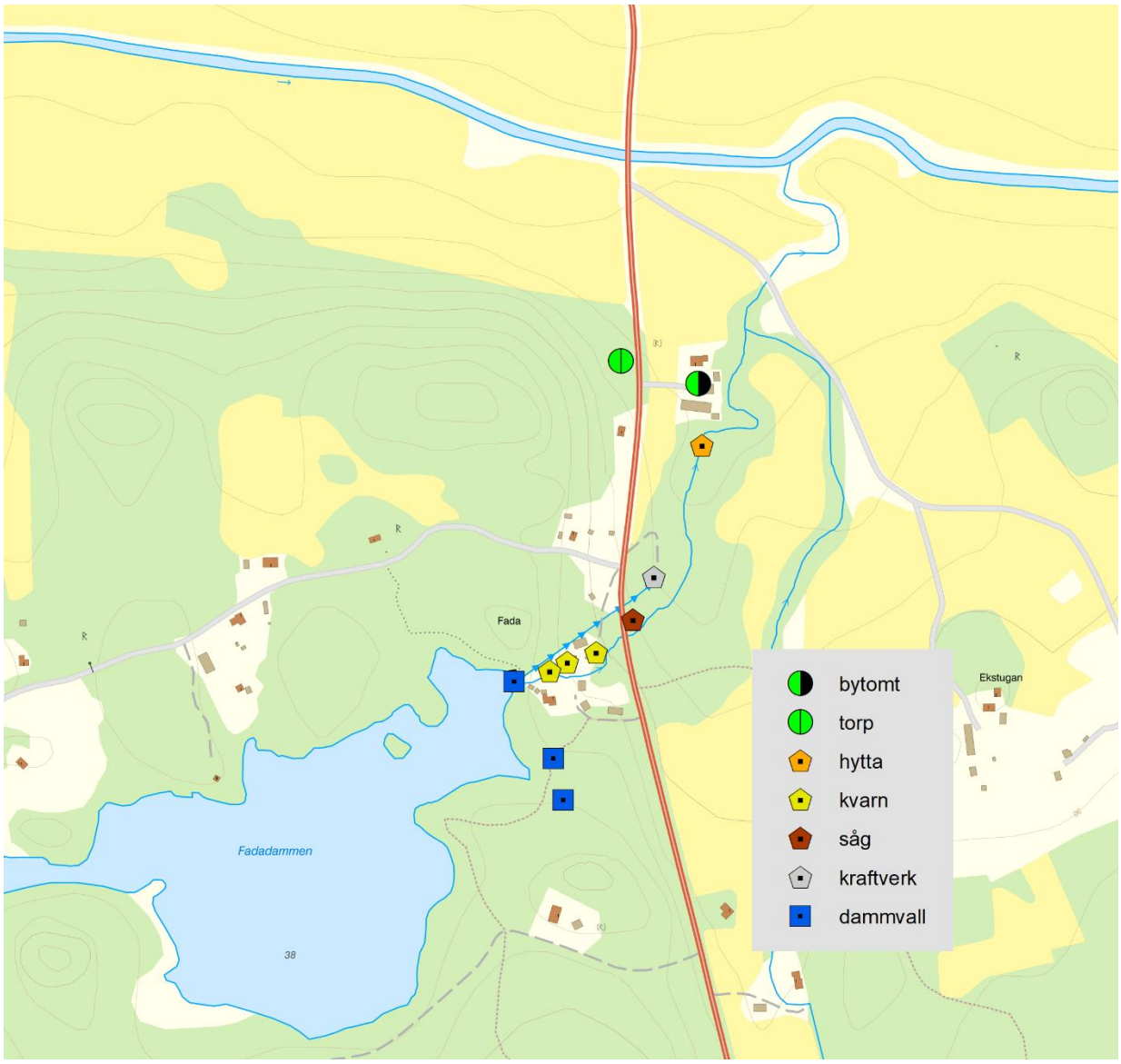

Fada år 1765. Två kvarnar är utsatta samt mjönarstugan.

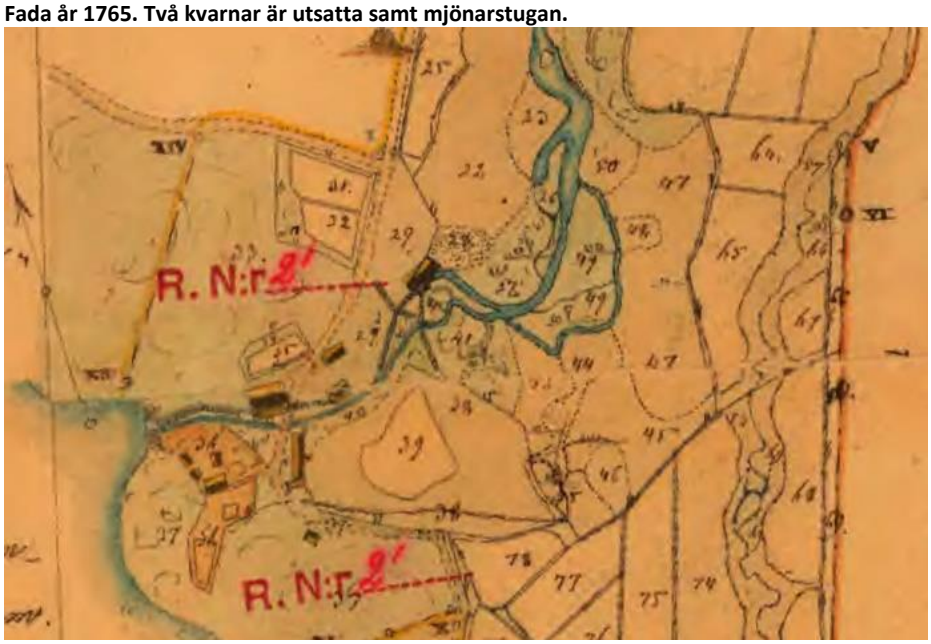

Fada år 1845. Nu finns bara en kvarn kvar. Byggnaden nordöst om kvarnen är en såg (L2021:4422)-

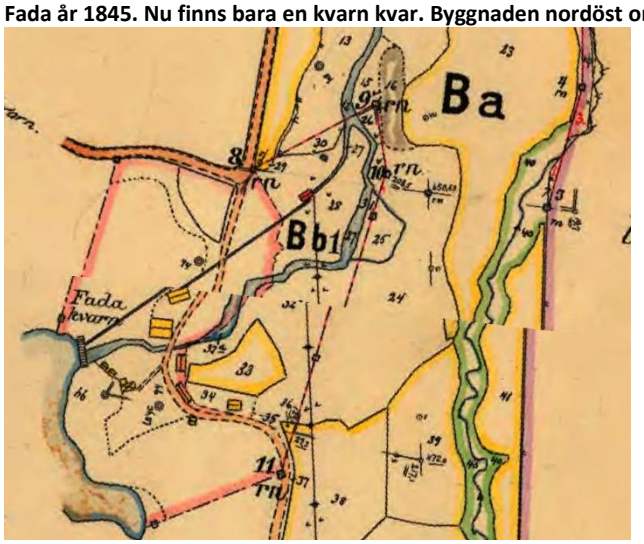

Fada år 1924.

Fada kvarn i början av 1900-talet. Tuna hembygdsförening 155276.

På den äldre bilden syns rester efter en av kvarnarna. Björksly skymmer den delen på bilden från idag.

Smedjan.

Dammvall L2021:4420. Till vänster i bild är en nyanlagd väg.

Rest av valvslagen kallmurning intill kvarnen.

Kraftverket.

27 Fågelhyttan

Tuna socken, Nyköpings kommun

1400-talet

Fågelhyttan är C^{14} daterad till 1440–1640 cal AD (2 sigma). Två prover togs och vedartsanalysen visar att det var al och tall (Skyllberg 2001:276). Fågelhyttan var en kopparhytta.

1500-talet

Äldsta skriftliga belägg för Fågelhyttan är *Foglahytthe* från år 1551. Enligt Sörmlands handlingar från år 1551 fanns en kronohytta och år 1570 fanns en frälsehytta.

1600-talet

Kopparhyttan är nedlagd innan kartor började ritas under andra halvan av 1600-talet. Därför är det endast gården Fågelhyttan som är utsatt på kartor från slutet av 1600-talet.

1900-talet

År 1925 görs en ägostyckning av gården Fågelhyttan. Inget på kartan visar att en kopparhytta legat intill ån. Det var först vid revideringsinventeringen år 1984 som Fågelhyttan registrerades i Riksantikvarieämbetets register för fornlämningar. I april år 1998 genomfördes en specialinventering, kartering och arkeologisk delundersökning. Syftet var att försöka datera hyttan. Slaggen är huvudsakligen kopparslagg, svart och glansig. Denna typ av slagg är vanligast vid Tuna bergslags medeltida kopparhyttor. Rosten som påträffades är tydlig och välbevarad, vilket är unikt för Tuna bergslag (Skyllberg 1998:12).

Idag

Lämningarna finns kvar, dock svåra att se på grund av frodig växlighet. Här har en kopparhytta legat under 1400-talet.

Lantmäteristyrelsens arkiv

- : Tuna sn, sockenkarta, C84-1:1

1677: Nävekvarn, Tunabergs socken, geografisk avfattning, C13:24
1706: Tuna, Tuna bergslags och Lilla Kolmårdens kronoallmänning, C84-52:2
1764: Tuna, delning av skog, C84-52:3

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1925: Fågelhyttan, ägostyckning, 04-TUA-155

Litteratur

Kaj Janzon. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.
Skyllberg, Eva. 1995. Tuna bergslag. Atlas över Sveriges bergslag. Jernkontoret. Bergshistoriska utskottet. Serie H 102.
Skyllberg, Eva. 1998. Hyttor i Södermanland. Arkeologiska delundersökningar i Tuna bergslag och området kring Åkers Styckebruk. SAR nr 6.
Skyllberg, Eva. 2001. Södermanlands medeltida bergsbruk – en feodal angelägenhet.

Tuna socken, odaterad.

ID I FORNSÖK	GAMMALT ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:1488	Tuna 160	Hyttlämning	Fornlämning	Slaggförekomst
L1983:3787	Tuna 77:1	Hyttområde	Fornlämning	Fågelhyttan

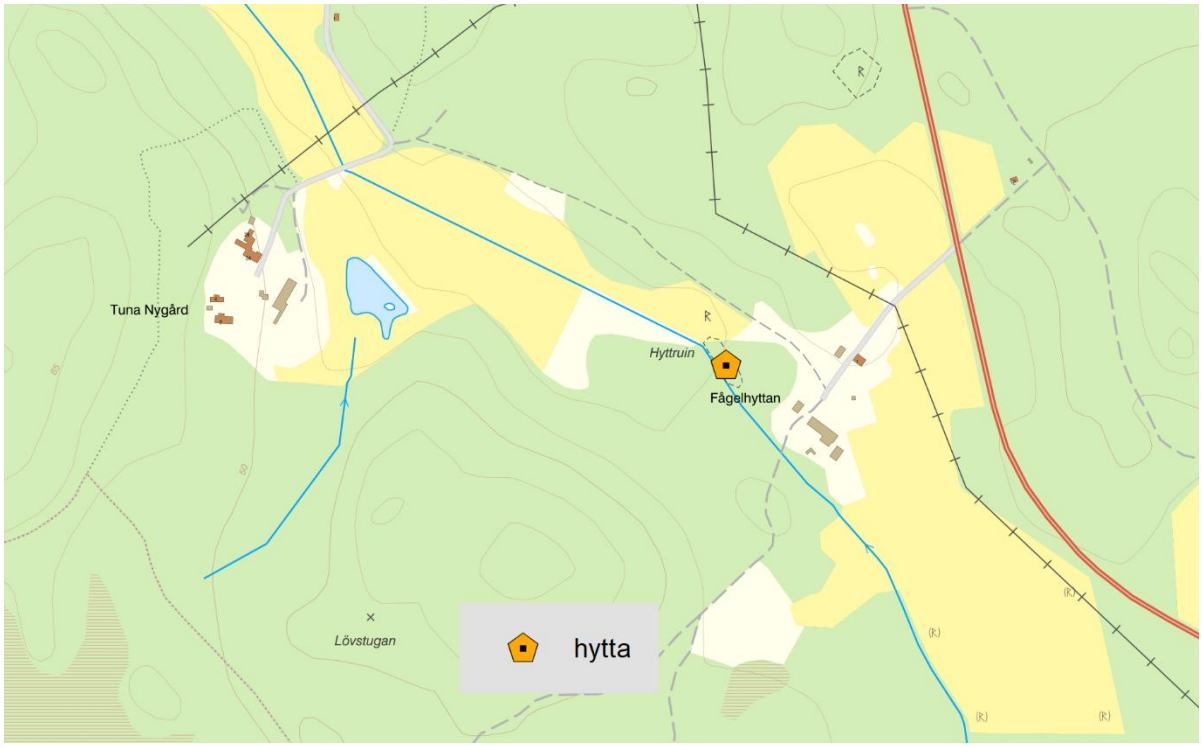

Bron över bäcken nära hyttan.

28 Pilthyttan

Tuna socken, Nyköpings kommun

1400-talet

Flera hyttor i Tuna bergslag etablerades sannolikt under andra hälften av 1300-talet och troligen upphörde den under sent 1500-tal eller tidigt 1600-tal (Skyllberg 2001). Fågelhyttan är daterad till mitten av 1400-talet. Troligen etablerades Pilthyttan ungefär samtidigt som Fågelhyttan. Pilthyttan var en kopparhytta.

1500-talet

Äldsta skriftliga belägg för Pilthyttan är *Pilts hitto* från år 1535 och *Piilthötthe* från år 1551. Enligt Sörmlands handlingar fanns en kronohytta och år 1570 fanns en frälsehytta.

1600-talet

Masugnen har legat öde en tid enligt anteckning från år 1609. Det året får bergsmän en uppmaning om att igångsätta tre masugnar, däribland Pilthyttan. Ingen uppgift finns att så skedde. Bebyggelseenhetens namn indikerar en datering av hyttan till medeltid eller tidigt 1500-tal (Skyllberg 1995:70). Pilthyttan var en kopparhytta.

Äldsta kartan över området är från år 1677 där Pilthyttan är en av flera bebyggelseenheter med namn som slutar på hytta. Bäcken som går förbi är inte dämd. År 1689 ligger Pilthyttan intill en bäck och söder om den är en mosse med dybotten, det som sedermera blir Pilthyttedammen.

1700-talet

En geometrisk karta över del av Tuna bergslags kronoallmänning från år 1717 visar att Pilthyttan bestod av ½ kronohemman. Nu finns Pilthyttedammen, Övre Dammen och Stora Dammen. Bäcken som tidigare fanns är utritad i Pilthyttedammen och Övre Dammen. Stora Dammen är idag en mosse, Pilthyttemossen. Det troliga är att de dammvallar som finns kvar idag fanns vid den här tiden.

1900-talet

År 1984 registrerades Pilthyttan i Kulturmiljöregistret.

2000-talet

Tre dammar som finns på landremsan mellan Pilthyttedammen och Överdammen registrerades år 2004 i Kulturmiljöregistret. En skylt vid den nordligaste dammvallen säger att denna sträcka är en gammal järnvägsbank och att dammarna härrör från 1400- och 1500 talen då de anlades i samband med järnhanteringen i området.

Idag

Här låg Pilthyttan, en kopparhytta, under 1400- och 1500-talen. En slagghög är synligt norr om dammvallen och det troliga är att hyttan legat där dammvallens utskov finns. Flera dammvallar finns inom närområdet som ingått i ett system med dammar som har funnits sedan åtminstone 1700-talet.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Nävekvarn, Tunabergs sn, geografisk avfattning, C13:24
1677: Svehorn, geografisk avfattning, C13: 24–5, sidan 1
1689: Överhyttan/Pilthyttan: 1689, geometrisk avmätning, C11: 129–30
1717: Tunaberg, Tunaberg sn: 1717, geometrisk avmätning, C85-82-1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1690: Pilthyttan, ägomätning, 04-TUA-3
1881: Tuna bergslag, delning, gränsbestämning, övrigt, 04-TUG-58, sidan 10
1926: Pilthyttan, gränsbestämning, ägostyckning, 04-TUA-159

Litteratur

Janzon, Kaj. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.
Skyllberg, Eva. 1995. Tuna bergslag. Atlas över Sveriges bergslag. Jernkontoret. Bergshistoriska utskottet. Serie H 102.
Skyllberg, Eva. 1998. Hyttor i Södermanland. Arkeologiska delundersökningar i Tuna bergslag och området kring Åkers Styckebruk. SAR nr 6.
Skyllberg, Eva. 2001. Södermanlands medeltida bergsbruk – en feodal angelägenhet.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1982:2490	Tuna 249	Fyndplats	ÖKL	-
L1982:2505	Tuna 251	Dammvall	Fornlämning	-
L1982:2575	Tuna 252	Dammvall	Fornlämning	-
L1982:2586	Tuna 253	Dammvall	Fornlämning	-
L1983:3784	Tuna 76:1	Hyttlämning	Fornlämning	Pilthyttan
L2021:4424	-	Dammvall	Fornlämning	-
L2021:4425	-	Dammvall	IAB	Ej fältinveterad

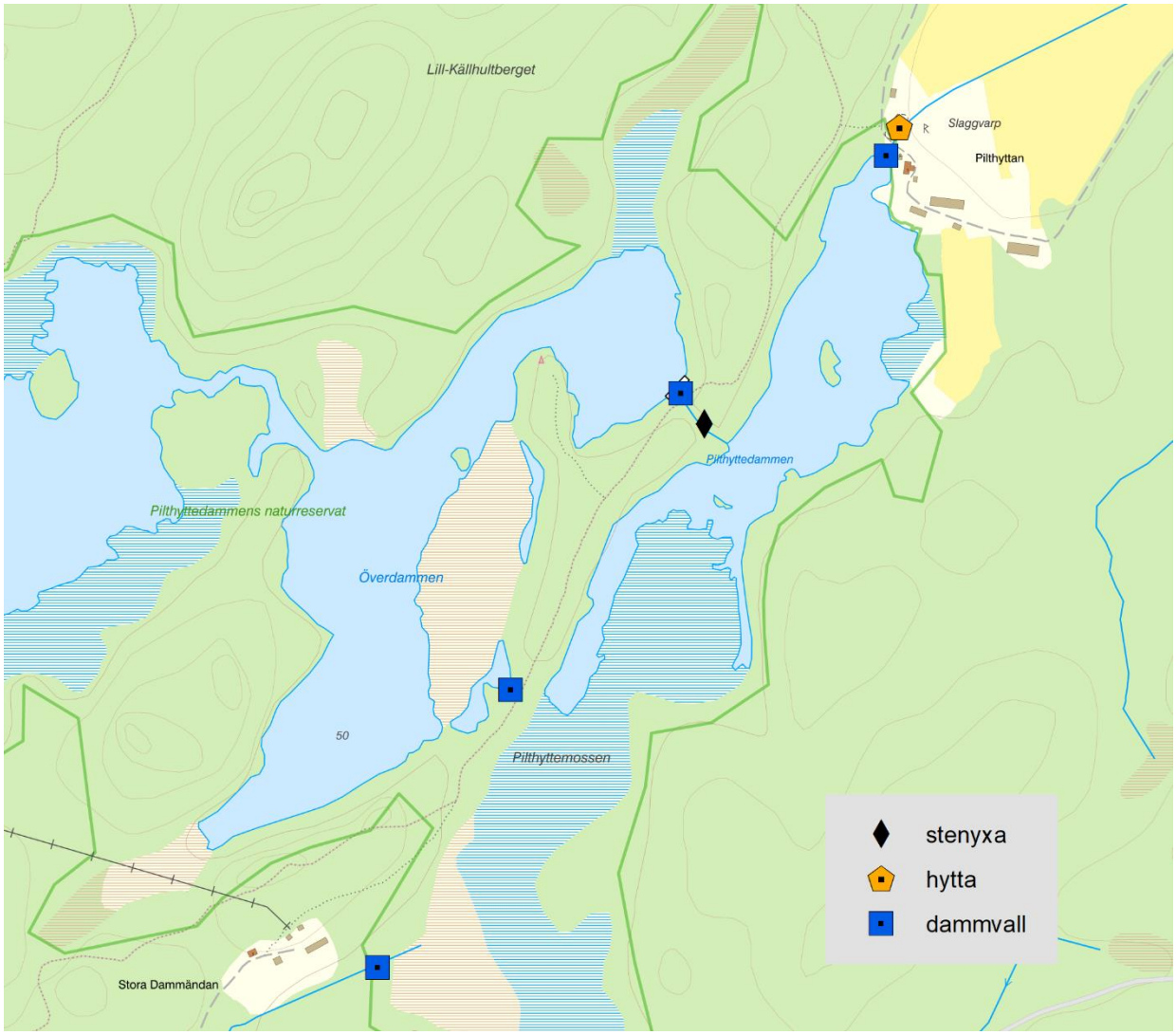

Svehorn år 1677. Inga dammar fanns.

Tunaberg, Tunabergs socken år 1717. Över dammen och Stora dammen (Pilthyttedammen) fanns.

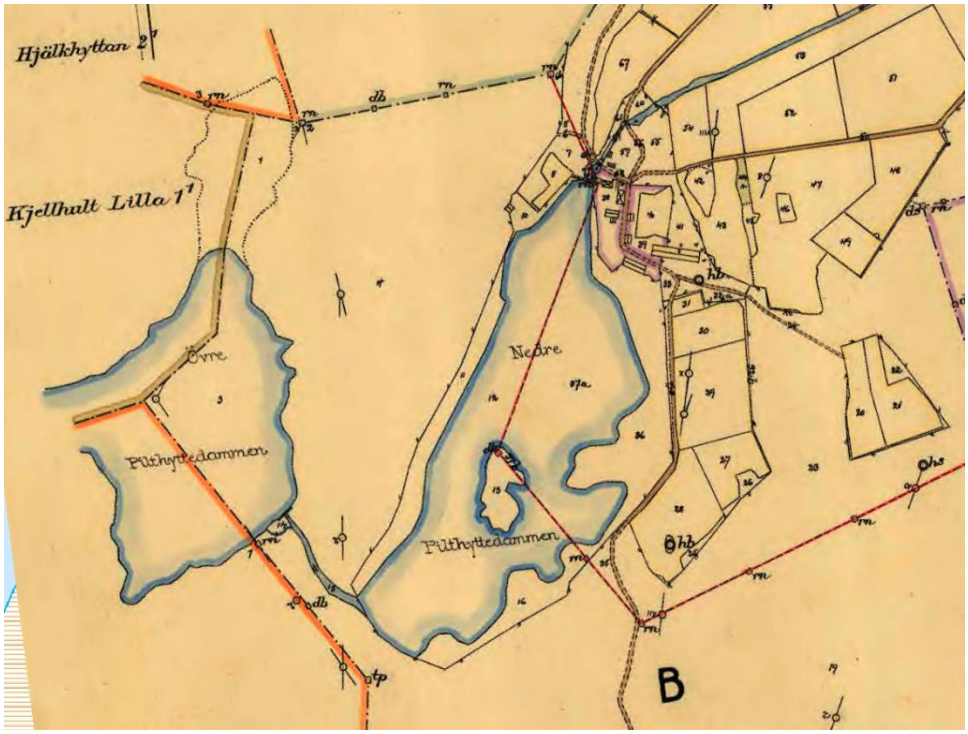

Pilthyttan år 1926.

Dammvall L2021:4424.

Hyttan kan ha legat där det lilla röda huset står.

Kullen i bakgrunden är ett slaggvarp L1983:3784.

Dammvall L1982:2505.

29 Gälkhyttan

Tuna socken, Nyköpings kommun

1400-talet

Flera hyttor i Tuna bergslag etablerades sannolikt under andra hälften av 1300-talet och troligen upphörde de under sent 1500-tal eller tidigt 1600-tal (Skyllberg 2001). Fågelhyttan är daterad till mitten av 1400-talet. Troligen etablerades Gälkhyttan ungefär samtidigt som Fågelhyttan. Gälkhyttan var en kopparhytta.

1500-talet

Äldsta skriftliga belägg för Gälkhyttan är *Gärkehötthe* från år 1551 och *Giölkshötte* från år 1559. Enligt Sörmlands handlingar har en kronohytta funnits och år 1570 fanns en frälsehytta. Hyttan upphörde troligen under sent 1500-tal eller tidigt 1600-tal (Skyllberg 2001).

1600-talet

Äldsta kartan som visar området är från år 1677. Då fanns ett hemman med namnet Gälkhyttan som låg en bit från bäcken. Gälkhyttedammen var en mosse.

Idag

Det är endast dammvallen som är tydlig men det finns både hyttslagg och hammarslag utmed bäcken. Dammvallens utskov finns där hyttan har legat.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1677: Nävekvarn, Tunabergs sn, geografisk avfattning, C13:24
1717: Tunaberg, Tunaberg sn, geometrisk avmätning, C85-82-1

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1881: Gälkhyttan, Tunabergs bergslag, delning, gränsbestämning, övrigt, 04-TUG-58

Litteratur

Janzon, Kaj. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.
Skyllberg, Eva. 1995. Tuna bergslag. Atlas över Sveriges bergslag. Jernkontoret. Bergshistoriska utskottet. Serie H 102.
Skyllberg, Eva. 1998. Hyttor i Södermanland. Arkeologiska delundersökningar i Tuna bergslag och området kring Åkers Styckebruk. SAR nr 6.
Skyllberg, Eva. 2001. Södermanlands medeltida bergsbruk – en feodal angelägenhet.

Nävekvarn, Tunabergs socken år 1677.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1983:3846	Tuna 94:1	Hyttlämning	Fornlämning	Slaggförekomst
L1983:3994	Tuna 136:1	Hyttlämning	Fornlämning	Gälkhyttan
L1983:4469	Tuna 135:1	Hammare/smedja	Fornlämning	-
L2021:4441	-	Dammvall	ÖKL	-

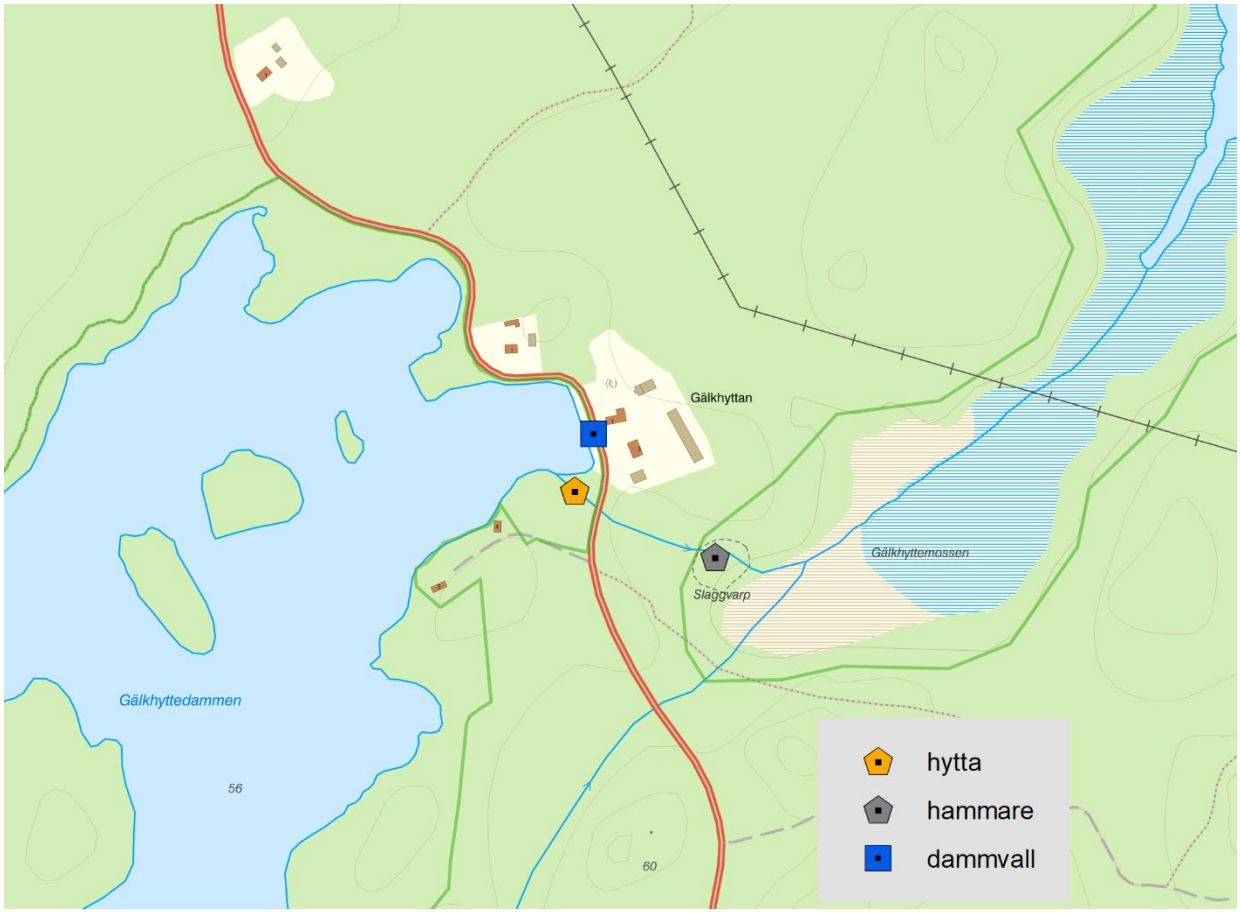

Tunaberg, Tunabergs socken år 1717. Endast hemmanet Gälkhyttan fanns.

Dammvallen L2021:4441. I närheten har hyttan L1983:3994 legat.

Dammvallen L2021:4441.

Hammare L1983:4469.

30 Hytta på Palstorps/Svalstas ägor

Tuna socken, Nyköpings kommun

1200-talet

Äldsta skriftliga belägg för Svalsta är *Swostede* från år 1262.

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Palstorp är *Palmtorp* från år 1402. År 1463 fastställs genom en landssyn den korrekta gränsdragningen mellan Svalstas och Islas skogar. Synenämnden fastslår att den rätta gränsen ska gå *först från gårdstunet ner i ängarna sunnan för ån trådrätt upp till Bergsudden östan hyttan och mellan mossen åt berget* (Janzon 2013:205). Läget för den hyttan passar in på hyttlämningarna som finns intill vägen. I boken om Tuna bergslag står hyttan under namnet Palstorp. Hyttans namn är inte känt. Den var nedlagd vid tiden när den första kartan utgavs (Skyllberg 1995:70–71).

1600-talet

Äldsta kartan över området är en sockenkarta över Tuna socken från år 1677. På platsen finns enbart skog enligt kartan.

1700-talet

Enligt kartan över Tuna bergslags och Kolmårdens kronoallmänning från år 1706 bestod området av skog. Ingen text finns som förklarar vem skogen tillhör. Kartan från 1736 visar rågången för Svalstas och Palstorps skog. Området borde vara en samfällighet då inga gränser finns mellan de två byarna inom skogsområdet. Det är först år 1764 som en skogsdelning mellan gårdarna sker. Delen där hyttan legat, ligger hädanefter inom Svalstas skog. Christians slätten *L1982:2506*, ett torp finns med på båda kartorna, vilket gör det lättare att förstå var hyttan legat.

Idag

Här har en hytta legat på 1400-talet. Platsen är inte fältinventerad år 2021. En rekommendation är att alla nummer med hyttlämningar slås ihop till ett nummer i samband med en fältbesiktning.Geometrierna för rännan *L1983:4266* och hyttlämningen *L1983:4311* är justerade i kulturmiljöregistret då terrängskuggningskartan visar lägena.

Lantmäteristyrelsens arkiv

- : Tuna sn, C84-1:1

1706: Tuna sn, Tuna, avrösning å Tuna bergslags o 1:a Kolmårdens kronoallmänning, C84-52:2, sidan 2
1736: Svalstad, rågångsbestämning mellan Svalstad och Palstorp, C84-44:1
1764: Svalstad, skogsdelning mellan Svalstad och Palstorp, C84-44:3

Litteratur

Janzon, Kaj. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.
Skyllberg, Eva. 1995. Tuna bergslag. Atlas över Sveriges bergslag. Jernkontoret. Bergshistoriska utskottet. Serie H 102.
Skyllberg, Eva. 2001. Södermanlands medeltida bergsbruk – en feodal angelägenhet.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1983:3774	Tuna 63:2	Hyttlämning	Fornlämning	Alla hyttlämningar
L1983:3775	Tuna 63:1	Hyttlämning	Fornlämning	tillhör samma hytta
L1983:4266	Tuna 63:5	Dike/ränna	ÖKL	-
L1983:4267	Tuna 63:3	Hyttlämning	Fornlämning	tillhör samma hytta
L1983:4311	Tuna 63:4	Hyttlämning	Fornlämning	tillhör samma hytta
L1983:4312	Tuna 63:6	Hyttlämning	Fornlämning	tillhör samma hytta

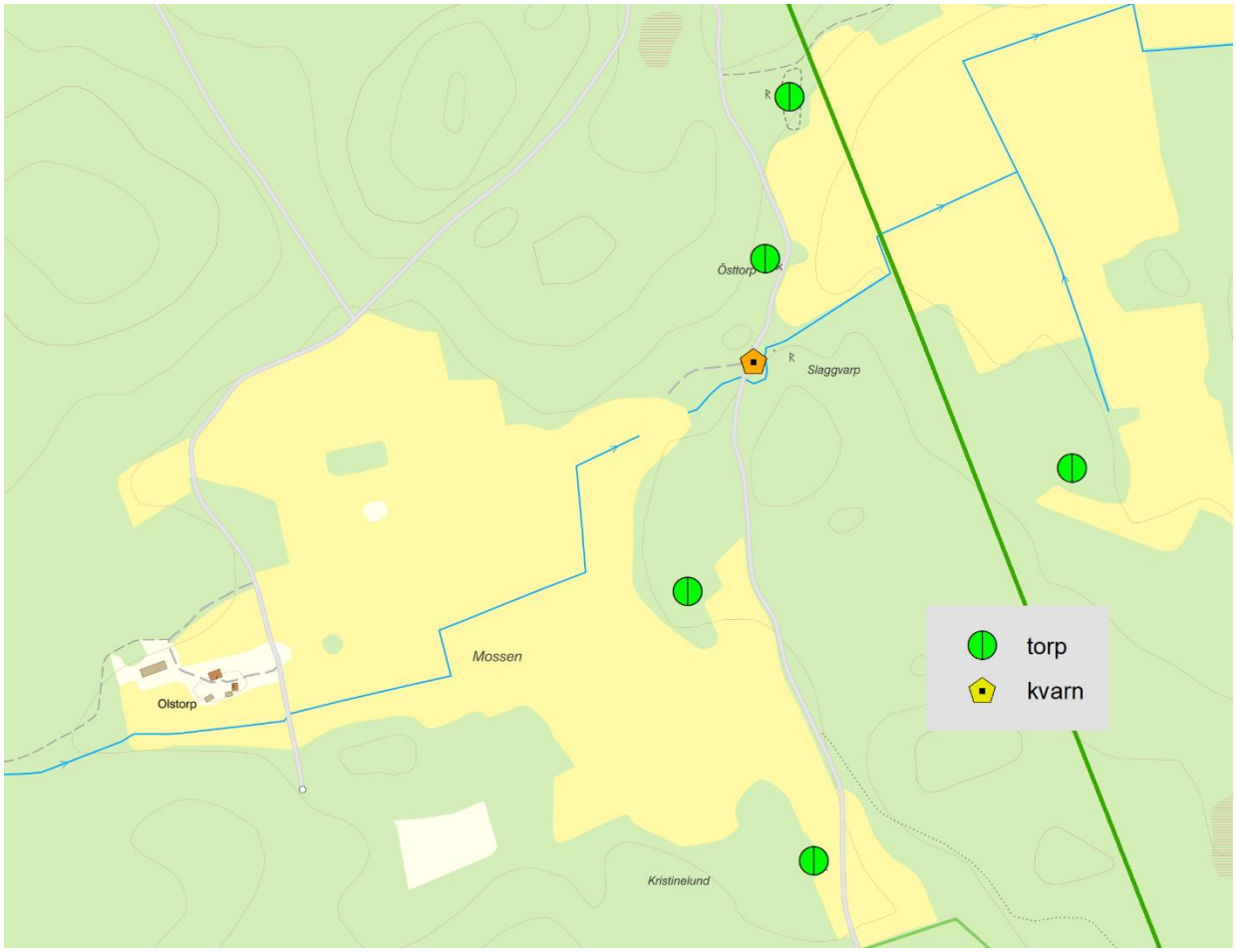

Tuna socken, odaterad.

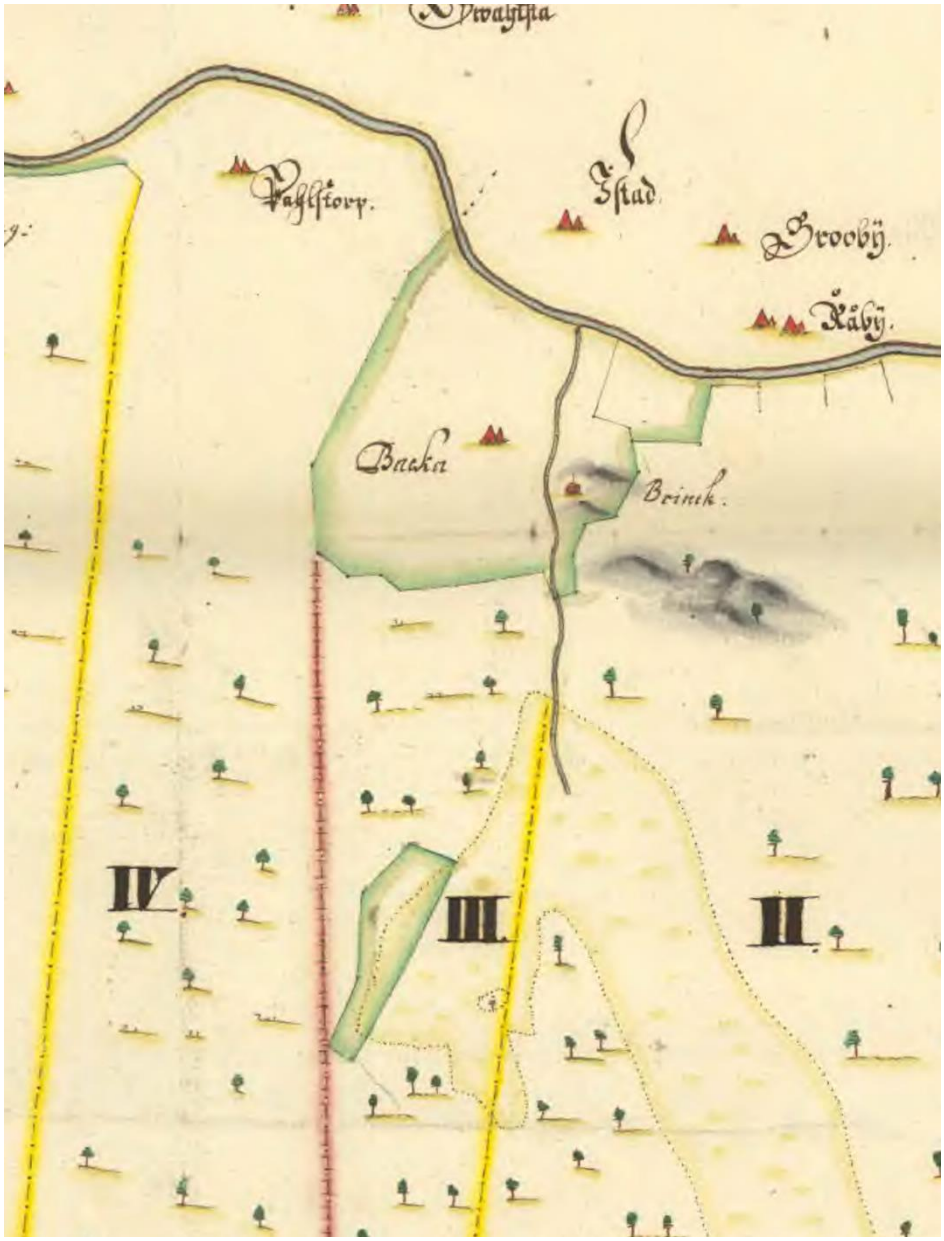

Tuna socken år 1706. Hyttan har legat vid sockengränsen (röd) inom Palstorps ägor i området mellan där IV och III är utskrivna.

31 Kilaån: delen Backa – Stadsfjärden

Bergshammars socken och före detta S:t Nicolai socken, Nyköpings kommun

Området sträcker sig utmed Kilaån från sockengränserna Tuna/Bergshammar, Bergshammar/S:t Nicolai till Stadsfjärden. Äldsta belägg är från DMS, Janzon 2013:34–44.

Järnåldern

Det finns några förhistoriska gravfält samt ensamliggande gravar (stensättningar) inom närområdet till Kilaån. Väster om Svanviken ligger Kilakastalen (*L1984:7049*). Kullen tolkas att den använts som gravplats från 400-talet e. Kr. fram till vikingatid. Därefter följer kastalperioden (Norberg 2013:26). Här finns även ett grav- och boplatsområdet (*L1984:6904*) på Lindbacken nära havsviken.

1100-talet

En träkyrka bör vara den äldsta kyrkan och den uppfördes troligen på samma plats som nuvarande redan på 1100-talet. I kyrkan finns en dopfunt av sandsten som är från 1100- eller 1200-talet. Den medeltida prästgården låg i Åttinge.

1200-talet

Äldsta skriftliga belägg för Bergshammar är *Bershamer* från år 1262. Påven Urban IV bekräftar donation till Tyska orden av jord i Bergshammar. År 1286 säljer Magnus Johansson (Ängel) till skälig man Kettilvast i Nyköping sin huvudgård i Bergshammar. De tre gårdarna som ligger inom S:t Nicolai socken, Ärilla, Svanvik och Arnö har alla skriftliga belägg från år 1286, *Æghældør*, *Swanæwikh* och *Arnedhe*.

1300-talet

Äldsta skriftliga belägg för Bergshammars socken är *parochia Bierxhamarh* från år 1327. Äldsta skriftliga beläg för Bergshammars kyrka är *ecclesie Bershammar in Kilum*. Äldsta skriftliga belägg för Ista är *under Ysata … i Ysastom* från år 1384. Äldsta skriftliga belägg för Broby är *i Broby* från år 1353 och även Åby *in Aby* är från år 1353.

1400-talet

Äldsta skriftliga belägg för Backa är *i Bakka* från år 1460. Den nuvarande stenkyrkan uppfördes på 1400-talet och kyrkan har till stor del bevarat sin medeltida prägel. Den medeltida prästgården låg i Åttinge. Äldsta skriftliga belägg för Ekeby är *Ekeby* från år 1426.

1500-talet

Äldsta skriftliga belägg för Backa är *Backa* från år 1554. Äldsta skriftliga belägg för Åttinge är *Åttthingen* från år 1553, står som kyrkohemman och kallades för prästbolet. Gården hade inget fiskevatten.

1600-talet

En geometrisk avmätning över Backa från år 1689 visar gårdstomterna för Backa och Brink (*L2021:4427* och *L1985:2730*). Något norr därom, i bäcken, fanns ett kvarnställe (*L2021:4426*). Detta är enda gången kvarnen är med på en karta. Bergshammar bestod av flera gårdar år 1692 samt att kyrkan låg i den västra delen av bytomten. I öst låg ett skattehemman, därefter ½ frälsehemman. Mellangården C är ett infanteri augments hemman och D är Brogården, ett kavalleri augments hemman. Klockargården ligger bredvid kyrkan och F är Åttingegården, nu caplanbostället (*L2021:4431*). Marken intill Kilaån är hårdvall. Ingen bro över ån är utritad på byns ägor. Det finns en geometrisk avmätning från år 1689 som visar läget för Ekebys två gårdar (*L2021:4432*). Strax öster om byn fanns en bro över Kilaån. Norr om Svanviken ligger Stora Kungsladugården och på den geometriska kartan från år 1693 ligger boningshusen söder om landsvägen och ladugårdarna norr om landsvägen. Svanviken hade betydligt mer vatten än idag men den kan den verkar grund mot norr då det är en sjöfoderstrand där. Kungsbron är utritad i väst över Kilaån.

1700-talet

På en karta från år 1742 är Kvarnmossen utsatt cirka en kilometer söder om Backa och Brink. Kartan över storskiftet över Åbys åkrar från 1758 visar att Åbys bytomt låg intill Kilaån, vilket är ett äldre läge för Åbyar. Gården etablerades troligen kring tusentalet. Isla och Broby låg mellan vägen och Kilaån.

1800-talet

På SGU-kartan från åren 1863–65 är det tydligt vilka gårdar som är äldst och varför dessa platser valdes i första hand. Det rosa på kartan är svämlera, ingen bra grund att bygga på. En av Åbys två gårdar har flyttat längre norrut. På häradsekonomiska kartan från slutet av 1800-talet ligger Åby där gården ligger idag.

Idag

Det finns inga kända lämningar intill eller i Kilaån utmed den här delen men det har funnits minst elva broar över ån inom sträckan. Broövergångar är av kulturhistoriskt intresse i och med att folk har färdats över ån där. Det är bara Åttingen som inte hade något fiskevatten enligt text från 1500-talet. De övriga byarna borde ha haft fiskerätt i ån. Beskrivningen av riksintresse kulturmiljö sammanfattar bra varför området är av kulturhistoriskt intresse.

Riksintresse kulturmiljö

Delen Backa till Bergshammar samhälle ligger inom riksintresseområdet D55, Kiladalen: Odlingslandskap som speglar en rik och varierad bebyggelseutveckling från och med bronsåldern.

Små, mestadels av skiften upplösta byar. Sockenkyrkor med prästgårdar och skolor, 1600-tals vägsträckning med runstenar och Berga - Tuna säteri med arbetarbostäder. Flera bronsåldersboplatser, hällristningar samt rösen och stensättningar.

Delen Kungsholm – Stadsfjärden ligger inom riksintresseområdet D56, Arnö – St Kungsladugården: Odlingslandskap präglat av Kungsladugården, som sedan medeltiden tillhört Nyköpingshus, och som har kvar sin ursprungliga avgränsning mot staden.

Huvudbyggnaden från åren 1816–1819 efter Hårlemans normalritning, arbetarbostäder och medeltida kastalgrund. På Lindbacke järnålderslämningar. Nu betespräglad öppen hagmark, som tidvis har utnyttjats som stadshage. Slåttermarker på Svanvikens norra strand.

Lantmäteristyrelsens arkiv

1689: Backa, geometrisk avmätning, C11:136–8
1689: Ekeby, geometrisk avmätning, C11:139–40
1692: Bergshammar, geometrisk avmätning, C10:56–57
1693: Kungsladugården stora, geometrisk avfattning, C10:22
1706: Tuna sn, Tuna, avrösning å Tuna bergslags o 1:a Kolmårdens kronoallmänning, C84-52:2, sidan 2
1727: Ekeby, ägodelning, C3-8:1
1742: Broby, delning av skog, C3-7:1
1758: Åby, storskifte på åker, C3-31:1
1803: Backa, storskifte, C3-2:1

Rikets allmänna kartverks arkiv

1897–1901: Stigtomta, häradsekonomiska kartan J112-56-4

Litteratur

Hedlund, Ingmar. 2014. Historien om Åby gård i Bergshammars socken. PDF.
Janzon, Kaj. 2013. Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland: 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad.
Norberg, Lars. 2013. Kilakastalen. Forskningsundersökning. Järnålder & Medeltid. Fornlämning, Nyköping 45:1, Stora Kungsladugården 2:1, fd. Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län.

ID I FORNSÖK	TIDIGARE ID	LÄMNINGSTYP	BEDÖMNING	KOMMENTAR
L1984:6904	Nyköping 349:1	Grav- och boplatsområde	Fornlämning	-
L1984:7049	Nyköping 45:1	Borg	Fornlämning	-
L2021:4426	-	Kvarn	IAB	-
L2021:4427	-	Bytomt/gårdstomt	Möjlig fornlämning	Backa
L2021:4428	-	Bytomt/gårdstomt	Möjlig fornlämning	Ista
L2021:4429	-	Bytomt/gårdstomt	Möjlig fornlämning	Broby
L2021:4430	-	Bytomt/gårdstomt	IAB	Åby
L2021:4431	-	Bytomt/gårdstomt	Möjlig fornlämning	Bergshamra
L2021:4432	-	Bytomt/gårdstomt	Möjlig fornlämning	Ekeby

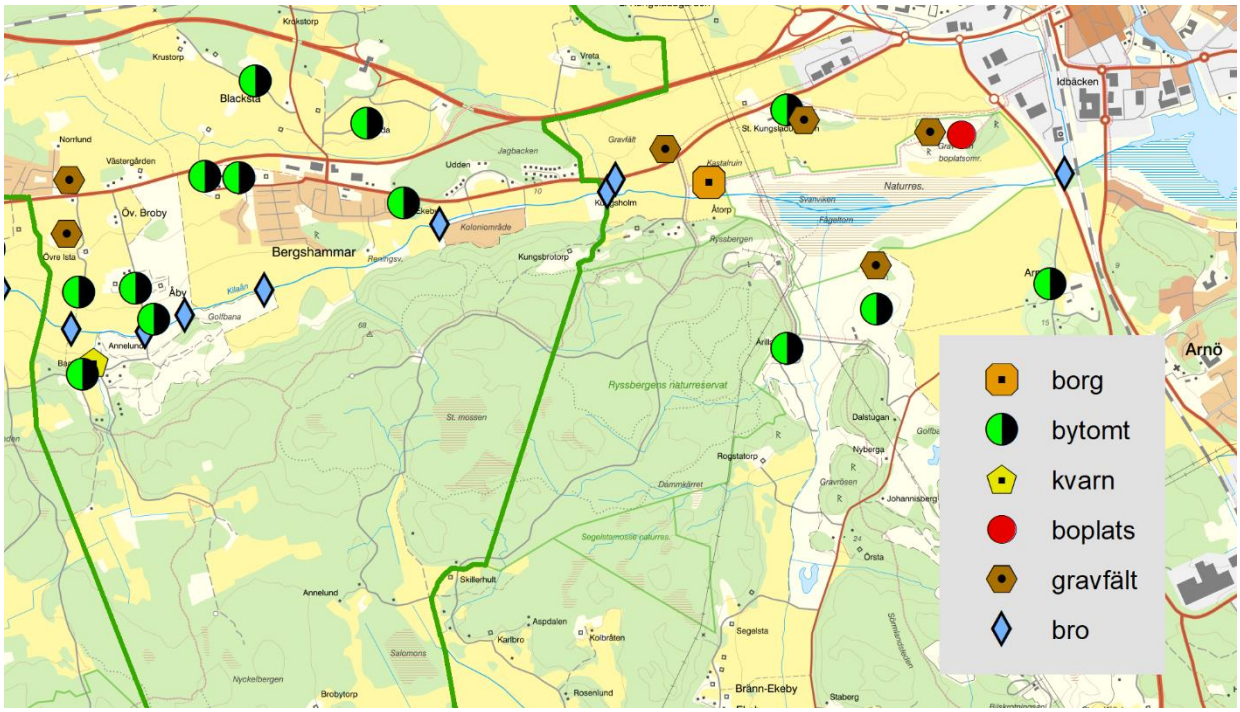

Bergshammars och S:t Nicolais socknars medeltida gårdar/byar är markerade på kartan ovan enligt vad som är upptaget i Det medeltida Sverige, Janzon 2013. Det finns gårdar/byar som inte är registrerade i Fornsök. Symbolen för bro är utsatt där det funnits/finns en bro från 1600-talet och framåt. Inte alla broar som finns idag är utmärkta.

Tuna socken, Tuna år 1706.

Backa år 1689. Ett kvarnställe låg vid ån (L2021:4426) mellan gårdarna Backa och Brink.

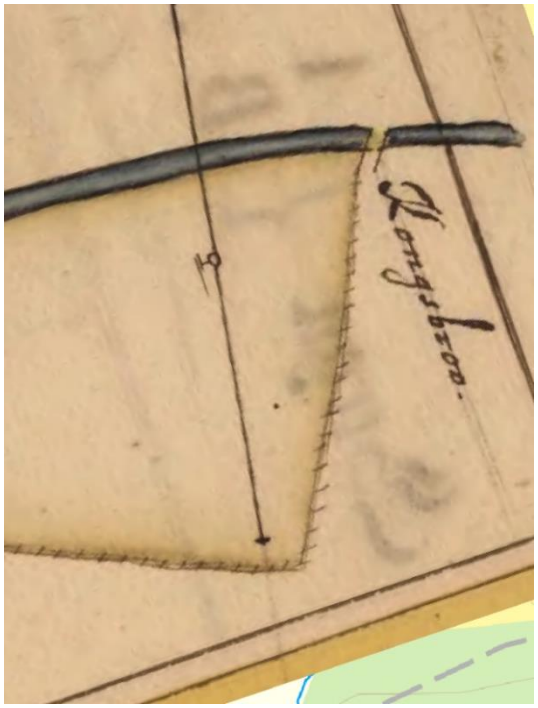

Ekeby år 1689. Kungsbron.

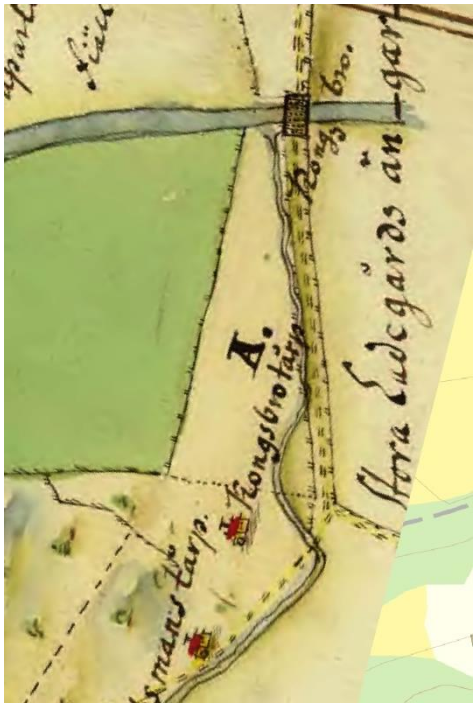

Ekeby år 1727. Kungsbron.

Kungsbron har legat strax väster om Kungsholm vid sockengränsen mellan Bergshammar och Nyköpings socknar.

Bergshammars kyrka.

Borgen L1984:7049. I bakgrunden syns Stora Kungsladugården.

Kilaån.

Bilaga 1

Tabellen visar vilka lämningar som är registrerade i Kulturmiljöregistret som berörs av detta arbete.

NR = nummer i tabellen
NYTT ID = det nummer som lämningen har i Kulturmiljöregistret.
TIDIGARE ID = det nummer som lämningen hade i FMIS/Fornsök.
LÄMNINGSTYP = följer Riksantikvarieämbetes praxis för lämningar.
A B = ANTIKVARISK BEDÖMNING, följer Riksantikvarieämbetets rekommendationer för bedömning av lämningar.
Fornlämning, MF = möjlig fornlämning, ÖKL = övrig kulturhistorisk lämning, IAB = ingen antikvarisk bedömning

NR	NYTT ID	TIDIGARE ID	Lämningstyp	A B
1	L1982:1488	Tuna 160	Hyttlämning	Fornlämning
2	L1982:2490	Tuna 249	Fyndplats	ÖKL
3	L1982:2497	Tuna 293	Dammvall	ÖKL
4	L1982:2505	Tuna 251	Dammvall	Fornlämning
5	L1982:2575	Tuna 252	Dammval	Fornlämning
6	L1982:2586	Tuna 253	Dammvall	Fornlämning
7	L1982:5219	Kila 205	Boplatsområde	Fornlämning
8	L1982:6765	Lunda 267	Bytomt/gårdstomt	MF
9	L1982:6821	Lunda 268	Bytomt/gårdstomt	MF
10	L1982:7563	Träindustri	Träindustri	Fornlämning
11	L1982:7711	Kila 331	Dammvall	Fornlämning
12	L1982:7878	Lunda 291	Kvarn	Fornlämning
13	L1982:7908	Kila 368	Dammvall	Fornlämning
14	L1982:7953	Kila 375	Dammvall	Fornlämning
15	L1982:7954	Kila 376	Dammvall	Fornlämning
16	L1982:7960	Kila 379	Dammvall	Fornlämning
17	L1983:640	Stigtomta 86:1	Ristning, historisk tid	ÖKL
18	L1983:3846	Tuna 94:1	Hyttområde	Fornlämning
19	L1983:3770	Tuna 66:1	Hyttlämning	Fornlämning
20	L1983:3774	Tuna 63:2	Hyttlämning	Fornlämning
21	L1983:3775	Tuna 63:1	Hyttlämning	Fornlämning
22	L1983:3784	Tuna 76:1	Hyttlämning	Fornlämning
23	L1983:3787	Tuna 77:1	Hyttområde	Fornlämning
24	L1983:3846	Tuna 94:1	Hyttlämning	Fornlämning
25	L1983:3994	Tuna 136:1	Hyttlämning	Fornlämning
26	L1983:4266	Tuna 63:5	Dike/ränna	ÖKL
27	L1983:4267	Tuna 63:3	Hyttlämning	Fornlämning
28	L1983:4311	Tuna 63:4	Hyttlämning	Fornlämning
29	L1983:4312	Tuna 63:6	Hyttlämning	Fornlämning
30	L1983:4469	Tuna 135:1	Hammare/smedja	Fornlämning
31	L1983:640	Stigtomta 86:1	Ristning, sentida	ÖKL
32	L1984:5392	Lunda 170:2	Hällristning	Fornlämning

NR	NYTT ID	TIDIGARE ID	Lämningstyp	A B
33	L1984:5967	Lunda 170:1	Hällristning	Fornlämning
34	L1984:5972	Lunda 34:1	Fornborg	Fornlämning
35	L1984:5981	Lund 170:3	Hällristning	Fornlämning
36	L1984:6338	Lunda 21:1	Hyttlämning	Fornlämning
37	L1984:6357	Lunda 21:2	Överförd	IAB
38	L1984:6904	Nyköping 349:1	Grav- och boplatsområde	Fornlämning
39	L1984:7049	Nyköping 45:1	Borg	Fornlämning
40	L1985:969	Björkvik 294:2	Husgrund	ÖKL
41	L1985:986	Björkvik 293:2	Övrigt	IAB
42	L1985:987	Björkvik 293:1	Hammarområde	Fornlämning
43	L1985:1057	Björkvik 294:1	Husgrund, historisk	ÖKl
44	L1985:2730	Bergshammar 31:1	Bytomt/gårdstomt	ÖKL
45	L1985:8229	Kila 141:1	Industri, övrig	Fornlämning
46	L1985:8242	Kila 150:1	Hyttlämning	Fornlämning
47	L1985:8243	Kila 151:1	Hyttlämning	Fornlämning
48	L1985:8270	Kila 149:1	Metallindustri/järnbruk	IAB
49	L1985:8296	Kila 166:1	Kvarn	Fornlämning
50	L1985:8298	Kila 157:1	Bro	ÖKL
51	L1985:8463	Kila 13:2	Kyrka/kapell	Fornlämning
52	L1985:8680	Kila 50:1	Gravfält	Fornlämning
53	L1985:8856	Kila 143:1	Tegelindustri	ÖKL
54	L1985:8908	Kila 152:1	Bytomt/gårdstomt	Fornlämning
55	L1985:8909	Kila 153:1	Hammarområde	Fornlämning
56	L1985:9064	Kila 13:1	Begravningsplats	MF
57	L1985:9220	Kila 48:1	Gravfält	Fornlämning
58	L1985:9303	Kila 80:1	Lägenhetsbebyggelse	Fornlämning
59	L2011:9319	Simonstorp 5:1	Vägmärke	ÖKL
60	L2018:241	-	Fyndplats	ÖKL
61	L2020:8062	-	Lägenhetsbebyggelse	Fornlämning
62	L2021:4408	-	Kvarn	IAB
63	L2021:4409	-	Bytomt/gårdstomt	MF
64	L2021:4410	-	Kvarn	IAB
65	L2021:4411	-	Dammvall	IAB
66	L2021:4412	-	Hammare/smedja	MF
67	L2021:4413	-	Fångstanläggning, övrig	IAB
68	L2021:4414	-	Kvarn	IAB
69	L2021:4415	-	Kvarn	IAB
70	L2021.4416	-	Husgrund, historisk	IAB
71	L2021:4417	-	Hammare/smedja	IAB
72	L2021:4418	-	Bytomt/gårdstomt	MF
73	L2021:4419	-	Dammvall	ÖKL
74	L2021:4420	-	Dammvall	Fornlämning
75	L2021:4421	-	Kvarn	Fornlämning
76	L2021:4422	-	Träindustri	IAB
77	L2021:4423	-	Bytomt/gårdstomt	MF
78	L2021:4424	-	Dammvall	Fornlämning

NR	NYTT ID	TIDIGARE ID	Lämningstyp	A B
79	L2021:4425	-	Dammvall	IAB
80	L2021:4426	-	Kvarn	IAB
81	L2021:4427	-	Bytomt/gårdstomt	MF
82	L2021:4428	-	Bytomt/gårdstomt	MF
83	L2021:4429	-	Bytomt/gårdstomt	MF
84	L2021:4430	-	Bytomt/gårdstomt	MF
85	L2021:4431	-	Bytomt/gårdstomt	MF
86	L2021:4432	-	Bytomt/gårdstomt	MF
87	L2021:4441	-	Dammvall	ÖKL
88	L2021:4442	-	Kvarn	IAB
89	L2021:4443	-	Bytomt/gårdstomt	MF
90	L2021:4444	-	Dammvall	Fornlämning
91	L2021:4445	-	Dammvall	Fornlämning
92	L2021:4446	-	Träindustri	Fornlämning
93	L2021:4447	-	Dammvall	ÖKL
94	L2021:4448	-	Dammvall	ÖKL
95	L2021:4449	-	Dammvall	Fornlämning
96	L2021:4450	-	Dammvall	ÖKL
97	L2021:4453	-	Bytomt/gårdstomt	MF
98	L2021:4454	-	Bytomt/gårdstomt	MF
99	L2021:4456	-	Bytomt/gårdstomt	MF
100	L2021:4457	-	Bytomt/gårdstomt	MF
101	L2021:4458	-	Bytomt/gårdstomt	MF
102	L2021:4459	-	Bytomt/gårdstomt	MF
103	L2021:4460	-	Bytomt/gårdstomt	MF
104	L2021:4461	-	Bytomt/gårdstomt	MF
105	L2021:4462	-	Kvarn	IAB
106	L2021:4463	-	Hammarområde	Fornlämning
107	L2021:4464	-	Träindustri	IAB
108	L2021:4466	-	Hyttlämning	IAB
109	L2021:4470	-	Bytomt/gårdstomt	MF
110	L2021:4471	-	Bytomt/gårdstomt	MF
111	L2021:4472	-	Bytomt/gårdstomt	MF
112	L2021:4473	-	Bytomt/gårdstomt	MF
113	L2021:4474	-	Bytomt/gårdstomt	MF
114	L2021:4475	-	Bytomt/gårdstomt	MF
115	L2021:4476	-	Bytomt/gårdstomt	MF
116	L2021:4477	-	Bytomt/gårdstomt	MF
117	L2021:4478	-	Bytomt/gårdstomt	MF
118	L2021:4479	-	Bytomt/gårdstomt	MF
119	L2021:4480	-	Bytomt/gårdstomt	MF
120	L2021:4481	-	Bytomt/gårdstomt	MF
121	L2021:4488	-	Träindustri	ÖKL
122	L2021:4497	-	Dammvall	IAB
123	L2021:4498	-	Dammvall	IAB
124	L2021:5120	-	Hammare/smedja	IAB

NR	NYTT ID	TIDIGARE ID	Lämningstyp	A B
125	L2021:5121	-	Dammvall	ÖKL
126	L2021:5122	-	Fångstanläggning, övrig	IAB
127	L2021:5123	-	Träindustri	IAB
128	L2021:5124	-	Dammvall	Fornlämning
129	L2021:5125	-	Industri, övrig	Fornlämning
130	L2021:5126	-	Träindustri	IAB
131	L2021:5127	-	Kvarn	Fornlämning
132	L2021:5128	-	Hammare/smedja	IAB
133	L2021:5130	-	Träindustri	Fornlämning
134	L2021:5131	-	Övrigt	ÖKL
135	L2021:5132	-	Lägenhetsbebyggelse	Fornlämning
136	L2021:5133	-	Dammvall	Fornlämning
137	L2021:5317	-	Övrigt	ÖKL
138	L2021:5343	-	Dammvall	IAB
139	L2021:5344	-	Dammvall	ÖKL
140	L2021:5345	-	Kvarn	IAB
141	L2021:5346	-	Kvarn	IAB
142	L2021:5347	-	Dammvall	IAB
143	L2021:6122	-	Område med skogsbrukslämningar	MF
144	L2021:6574	-	Färdväg	ÖKL

Länsstyrelsen i Södermanlands län ger årligen ut ett stort antal rapporter och publikationer som samlas i Länsstyrelsens publikationsarkiv.

Rapporter och andra publikationer kan hämtas på följande webbadress:
www.lansstyrelsen.se/sodermanland/sv/publikationer

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

www.lansstyrelsen.se/sodermanland